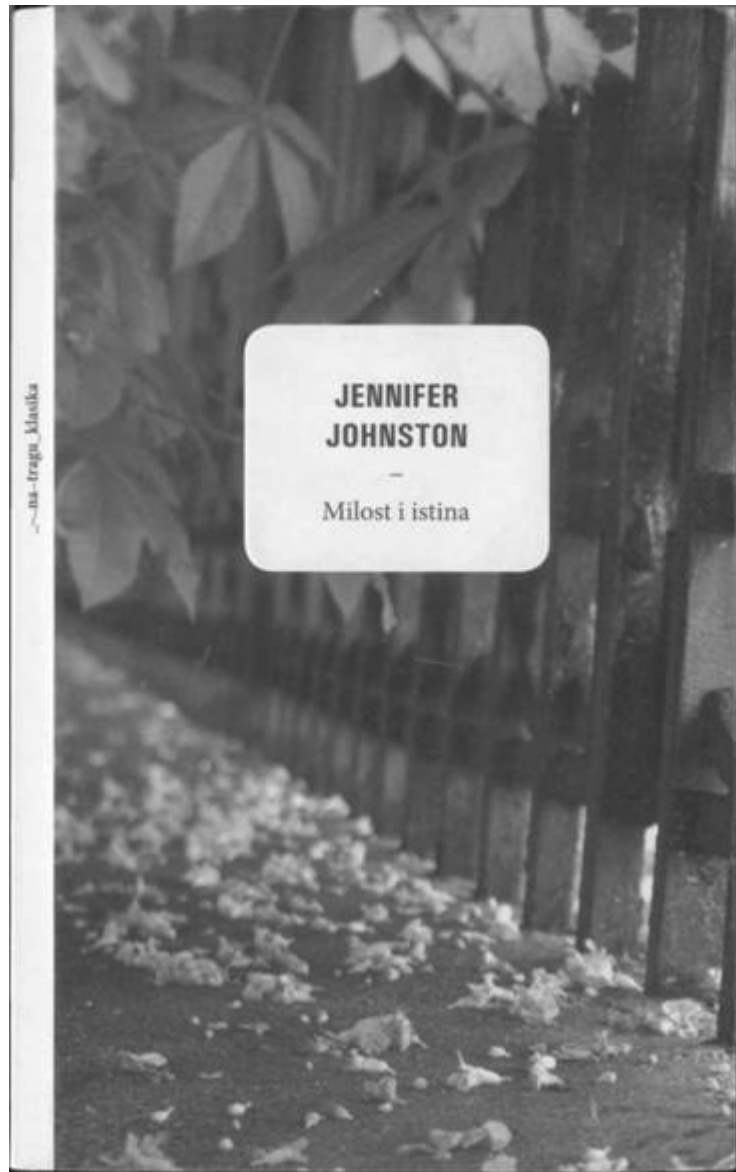

JENNIFER
JOHNSTON

—
Milost i istina

JENNIFER JOHNSTON

Milost i istina

JENNIFER JOHNSTON

Milost i istina

S engleskoga preveo Damjan Lalović

Zagreb, 2009.

Naslov izvornika

Jennifer Johnston Grace *and Truth*

© 2005, Jennifer Johnston

1.

Bio je treći dan rata kad sam se vratila s turneje: veliki europski gradovi, Pariz, Berlin, Bruxelles, London.

Bila sam krepana.

Turneja je bila jako uspješna, a sve što je išlo uz nju bilo je užurbano i bjesomučno. Novine, TV-postaje, primanja, osmijesi, osmijesi, osmijesi. Bila sam skroz naskroz krepana.

Vilica me boljela od tolikog smješkanja.

Oči mi se izmorile od tolikog iskrenja.

Ne bih htjela biti gundalo, ali kad je nešto gotovo, gotovo je i bio bi red da se čovjek može potpuno opustiti.

Posljednje večeri turneje, i drugog dana rata, na zabavi u Londonu poljubila sam Maxa Fischera, jednog od naših producenata, i rekla: "Ne računaj sa mnom za New York. Nu Jo'k, ajd' bok." Hitro sam ustuknula pred njegovom reakcijom; nakon kratke stanke iz njega je probio nesputan, buran smijeh.

Iako je u pitanju bila tek glasina koja je kružila ansamblom, znala sam da se od srca nada Emmyima ili Oscarima, ili kako se već zovu, najbolji ovi i najbolji oni, večere kod Sardia i debeli tipovi koji ga tapšu po leđima i nude ga cigarama... naravno, moguće je i da sam gledala previše filmova o *show businessu*. Trideset i sedam tjedana *Playboya*^[1] bilo mi je dovoljno, po svoj prilici zauvijek. Te posljednje večeri kad se spustila zavjesa, odlučila sam da ću u idućoj turi glumiti udovicu Quinn, a Pegeen prepustiti nekoj mlađoj.

Znam da sam to već rekla, ali stvarno sam bila krepana.

Samo sam se htjela vratiti u svoju kuću u Goatstownu, vratiti se Charlieu, i izležavati se pred televizorom klopajući čokoladu i prateći rat.

Obožavam čokoladu.

Obožavam i Charliea.

Da.

I svoju kuću. Kupila sam je prije deset godina, nakon što sam snimila prvi film, u vrijeme kad si još mogao kupiti kuću i prije nego što zaradiš prvi milijun. Sada bi se za iznos koji sam platila jedva dobila šupa za alat u nečijem stražnjem dvorištu. Iza kuće

je vrt dug petnaestak metara. Sasvim u dnu, nasuprot kući, nekoliko urednih gredica s povrćem; mali travnjak, dvije šljive i s obje strane pokoja prilično dobro održavana lijeha s cvijećem. Između kuće i travnjaka kamena je terasa; na njoj mi u kablčićima rastu travke: peršin, majčina dušica, kadulja, vlasac, bosiljak (kad je jako toplo), metvica, kopar i paperjasti busenčići komorača.

Pretpostavljam da bi me se moglo nazvati okućenom osobom.

Kraljicom svega što je preda mnom ako se okrenem prema zapadu i stavim dlanove pokraj očiju poput naočnjaka za kakvog živčanog trkaćeg konja. Kad bih se riješila povrća, na travnjaku između terase i ograde na dnu vrta mogao bi se igrati krocket. O tome valja ozbiljno razmisliti.

Goatstown nikako nije bio moj prvi izbor; milija bi mi bila krasna kućica uz more, Sandycove, Dalkey, na tu stranu, ali novac nije dostajao, lako bih si je sada mogla priuštiti, zadovoljna sam ovdje, i kućom i susjedima. U ulici smo si uglavnom svi dobri; smiješimo se jedni drugima, kažemo koliko je sati, ako zatreba, preuzimamo pakete i čuvamo rezervne ključeve u slučaju nužde.

Desno od mene žive Don i Jenny s četvero djece. Prije nekoliko tjedana, dok me nije bilo, otac je klincima postavio mali gol nasred travnjaka i sad svake večeri zabijaju golove i psuju jedni druge. Mislim da u psovanju uživaju koliko i u zabijanju golova.

Zavidim toj djeci. Kad mi je bilo dvanaest, prije dvadeset i tri godine, nikad nisam smjela psovati niti sam imala s kim igrati nogomet. Naravno, u ono vrijeme nogomet nije imao status kakav ima danas. Čak su i bebe u kolicima odjevene u kričave boje kluba za koji navijaju njihovi roditelji. Nema više ružičaste za djevojčice, a plave za dječake; za modernu su dječicu to previše suhoparne boje.

Susjedi s druge strane nemaju djece; umjesto toga imaju njegovane mačke, koje sjede na zidu između naših kuća trzajući repom ili leže posve nepomično ispod jedne od mojih šljiva čekajući da doskakuće kakva neoprezna ptica. Uvijek sam

zavidjela mačkama na njihovoj sposobnosti da budu posve nepomične.

Bila sam krepana.

Totalno, nasmrt krepana.

Sjedila sam na kauču skvrčenih nogu i na televizoru gledala rat. Vani je nedvojbeno počinjalo proljeće; večernje sunce polako je klizilo za brdo, škrepeći svjetlom stabla šljive i bliješteći kroz prozore na katu. Na ekranu su riječi izvirale iz usta odlučnih ljudi. Američki je časnik sa sigurnošću izjavio: "Nisu privremeno obustavili djelovanje. Samo vrše pregrupiranje i planiraju sljedeći potez." Dok je govorio, iza njega je bljeskalo svjetlo; golema zlatna lopta iscrtavala je spiralu na nebu. Izgledao je vrlo čisto i uhranjeno. Pojavilo se dvoje male djece dignutih ruku; crne su im oči bile ukočene od straha. Čula sam zvuk ključa u bravi i nakon kratke stanke lupanje vrata. "A sada iz Bagdada Rageh Omaar..."

Bacio je aktovku na pod u predvorju i prebacio kaput preko ograde stubišta.

Čula sam da hoda iza mene.

"Zar nije sladak?" upitala sam.

"Ja sam. Charlie."

"I ti si sladak."

Rukom mi je nehajno dotaknuo kosu. U tom trenu nisam znala da je dodir bio nehajan. "Ratne igre", rekao je. "Aha."

"Tko pobjeđuje?"

"Što misliš?"

"Nitko."

"Pet, jedni."

Isključila sam prelijepog Rageha Omaara.

Uvijek jedemo u kuhinji, osim kad imamo goste.

Prostorija je u vedrom svijetložutom tonu, s vratima koja se otvaraju na terasu, gdje ljeti moje travke ispunjavaju zrak miomirisom. Jako sam ponosna na to.

Te večeri sunce je zašlo oko pola devet, ali djeca u susjednom dvorištu još su malo pucala na gol prije spavanja.

Daj se pokreni, jebena posranko. Odlijepi te šugave noge od poda. Sad. Sad, pizdo. O, Kriste Isuse, zašto šugave cure ne

znaju puknut loptu? Odustajem. Zvuk lopte napucane u lijehu s cvijećem. Lupanje vrata. Prigušen plač. Maaamaaa.

Charlie je stajao uz prozor brišući čašu suhom krpom. Skvik.
"Gdje bi htio kavu?"

Skvik.

"Tu ili u boravku?"

Skvik.

Stavila sam dvije šalice na pladanj i zagledala se u paru koja se dizala iz kotlića. Iz susjedne kuće čula se vika. Uobičajene ratne igre u vrijeme za spavanje.

"Ne radi to. Od toga mi je zlo."

Izlila sam vodu preko samljevene kave.

"Charlie."

Odložio je čašu i ispustio krpu na pod.

"Evo. To je u redu. Evo. Sjedni. Ima nešto... nešto..."

Stavila sam vrč za kavu na pladanj pokraj šalice i sjela.

"... što moram reći."

Čelo mu se namrštilo. Prišao je stolu i sjeo. Uslijedila je duga tišina.

Gurnula sam *plunger* u vrč za kavu. "Onda? Gukni, golube."

Na tren se nasmiješio. "Nisam načisto kako da to kažem."

Ponovo tišina.

Natočila sam kavu u šalice i gurnula jednu preko stola prema njemu. "Ostavljaš me", umetnula sam u šali.

Para iz šalice lelujala je između nas.

"Šala", rekla sam.

"Da. Hoću reći, ne. Nije šala. Ostavljam te."

"Charlie..."

Digao je ruku, baš kao što su prometnici činili prije toliko godina na raskrižjima. Dlan je bio okrenut prema meni; proučavala sam linije kojima je bio išaran: liniju života, liniju zdravlja, liniju karaktera, liniju uspjeha i neuspjeha. Nigdje nisam vidjela liniju koja kaže "ovo je kraj braka". Nigdje. Nagnula sam se prema njemu. Nešto mi je govorio. Srce mi je bujalo u grudima. Osjećala sam kako tu unutra ispunjava šupljinu; osjećala sam tutnjavu i udare njegovog rasta. Pitala sam se što

će se dogoditi kad se prostor ispuni. Hoće li početi bol? Mrzila sam bol. Hoće li...

Kuckao je prstom po stolu.

"Sally, ne slušaš me. Moraš me slušati."

Zgrabila sam šalicu i progutala gutljaj vrele kave. To je bio bol. Zagrcnula sam se.

"Žao mi je. Zbilja. Možeš li, molim te, ponoviti. Sad slušam."

"O-stav-ljam te."

Izgovorio je to slog po slog, sasvim razgovijetno.

"Da. To sam čula. Ali ne razumijem. Govoriš li neki strani jezik? Prevedi mi, molim te."

"Zaboga, Sally, nemoj se izmotavati. Mrzim kad to radiš. Dvije riječi. Na našem jeziku. Ostavljam te."

Usljedila je vrlo duga tišina; pokušavala sam nekako utisnuti te riječi u mozak.

"Idem", konačno je rekao. "Gibam."

Tapata tap tap kuckao je prst po stolu.

"Mislim da moramo razgovarati o tome. Mislim..."

"Nema se tu bogzna što reći."

"Sigurno ima. Godine pričanja. Zašto? Moraš mi reći zašto. Zbilja, Charlie... Mislila sam da nam je dobro zajedno. Mislila sam da smo sretni."

"Stvar ne funkcionira."

"Reklo bi se da smo sretni. Zar nismo sretni koliko i svi drugi?"

Odmahnuo je glavom. "Možda ti jesi. Možda ne znaš što je sreća."

"O, Charlie."

Osjetila sam da mi na oči naviru suze. Žustro sam zatreptala kako bih ih spriječila da poteku. Znala sam da mrzi suze.

"Charlie..."

Njegov je prst divlje kuckao. Duboko sam udahнула.

"Ako ovo naše ne funkcionira, zar se ne možemo potruditi da krene nabolje? Reci mi što mogu učiniti. Molim te. Što sam radila krivo?"

"Ništa nisi radila krivo. Jednostavno stvar više ne funkcionira. Znaš... znaš... znaš."

"Ne znam. Molim te, reci mi. Sigurna sam da možemo... ne moramo učiniti ništa drastično. Je li... je li stvar u djeci? Charlie."

"Ne. Nije stvar u djeci. Sve smo to već pretresli. Iks puta. Osjećam se... o, Bože, kako to zvuči glupo... osjećam se sputano. Da. To je to. Sputano je prava riječ. Uđem u ovu kuću svake večeri i osjećam se sputano, kao zatvorenik. Moj život, ovaj život, postao je zatvor." Činilo se da je vrlo zadovoljan tim objašnjenjem. "Da. To je to."

Prestao je kuckati prstom, ustao je, prišao vratima koja vode u vrt i zagledao se van. Tamo gdje je prije bilo sunce pružala se narančasta traka.

"Ali, Charlie... Nije me bilo sto godina, tjednima i tjednima. Kako se možeš osjećati kao zatvorenik? Ha? Kako se, zaboga, možeš osjećati sputano?"

Namrštio se. Zatoptao je nogama. Zveckao kovanicama i ključevima u džepu hlača.

"Stalno se vrpoltiš", rekla sam.

"Molim?"

"Nije važno."

Pitala sam se kako sam dopustila da se to dogodi.

Ponovo sam napunila šalicu kavom.

Kako to da sam tako pogrešno shvatila prirodu braka? Uistinu sam vjerovala da je to što smo imali bila sloboda. Ljubav, prijateljstvo, sloboda. A on sada govori o sputanosti. Sada. U ovom trenu, ovdje u našoj kuhinji.

Nezvane suze tekle su mi niz obraze. Obrisala sam ih prstima.

Ratne igre.

Slika ono dvoje iračke djece dignutih ruku. "Dakle."

Riječ mi je doletjela preko sobe poput ručne bombe. Zatekla me.

"Što to znači – 'dakle'?"

"Što imaš reći? Povukla si se u tišinu. Moraš nešto reći." Trenutak sam razmislila.

"Ne mogu reći bogzna što, zar ne? Čini se da si ti sve ovo dobro promislio. Uhvaćena sam na prepad. Ni najmanje nisam bila spremna za ovo. Ti si odlučio. Svršen čin. 'Dakle' nije od

pomoći. Ne. Pretpostavljam da hoćeš da te potapšem po glavi i kažem samo hajde, dragi, žao mi je što ovo nije upalilo. Nadam se da ćeš uživati u ostatku svog života."

Stajao je sasvim mirno, s pomalo ironičnim osmijehom na licu.

"Jebi se. Eto, to imam reći. Kako ti se čini?"

"Hvala."

Uzela sam šalicu s kavom i bacila je na njega.

Pogodak je napravio osjetnu štetu: jedno sivo odijelo privremeno upropašteno; jedna bijela košulja poprskana smeđim mrljama; jedna kravata za otpis; jedno lice zatečeno, zatim prijekorno. Ruke uvis, mrcino.

"Sally...", rekao je. Nagnula sam se preko stola, dohvatila njegovu šalicu te i nju zavitlala na njega. Stajao je kao ukopan. Pogodila sam ga u rame.

Još štete na odjeći.

Spustila sam glavu na stol i zaplakala.

"Tvoje ponašanje je totalno apsurdno", viknuo je na mene. "Jesi li poludjela? Ovo mi je novo odijelo."

K'o da me briga.

"Vidi kakvo je. Jebemu, vidi kakvo je."

Skinuo je sako i protresao ga. Kapljice su prskale posvuda. Pitala sam se mogu li naši prvi susjedi Figgisi čuti njegovo vikanje kroza zid. Za njih bi to bila ugodna promjena, pomislila sam.

"I moja košulja."

Žustro je skinuo kravatu i bacio je na pod. Sedamdeset funti. Talijanska svila. Upropaštena.

"Mrcino", viknula sam na njega.

"Idem gore da se presvučem i nadam se da ćeš biti pri sebi kad siđem."

Pogledala sam ga; stajao je kod staklenih vrata s natopljenim sakoom u ruci. Kako smo apsurdni, pomislila sam. Obrisala sam lice prstima i stala kopati po džepovima tražeći maramice.

"Dok si gore, spakiraj se."

"Ha?"

Ispuhala sam nos. "Ako odlaziš, moraš se spakirati."

"Nisam namjeravao otići noćas."

"I molim te ponesi svoje prljavo rublje."

"Nisam..."

"Nego kad? Kad si namjeravao...?"

"Pa... za nekoliko dana... moram..."

"Noćas."

Mahnula sam rukom prema vratima. "Idi i spakiraj se."

"Ne mogu nikako..."

Upadljivo sam pogledala na sat. "Imaš cijelu noć. Sad je skoro devet. Na posao obično krećeš u pola devet. Znači imaš..."

"Sally. Budi razumna."

"Oprosti, koju si to riječ upotrijebio?"

"O, za boga miloga, mrzim kad se tako ponašaš. Daj da sjednemo i riješimo to razgovorom."

Izašla sam iz prostorije. Nisam mogla podnijeti da ga gledam ni trenutka dulje. Svilena mu je potkošulja također bila umrljana kavom. Nosio je svilene potkošulje čak i ljeti; rekao mi je da mu je majka usadila tu naviku dok je još bio u školi. "Pomažu da se održi ravnomjerna temperatura tijela", govorila mu je. "Kao druga koža." Pih! Uzela sam metlicu, lopaticu za smeće i malu plavu krpu i vratila se u kuhinju. I dalje je stajao na istom mjestu.

"Još si tu?" upitala sam. "Gubiš dragocjeno vrijeme za pakiranje."

Kleknula sam i počela skupljati krhotine šalica razbacane po podu.

"Žute, crne, blijede, sušičavo crvene, kugom satrte gomile"^{2}, promrmljala sam skupljajući krhotine u lopaticu.

"Čuj, Sally, sutra..."Glas mu je zvučao pomirljivo.

"Noćas. Osim, naravno, ako mi samo ne prodaješ foru. Ha?"

"Ne, ne prodajem ti foru."

"Onda noćas. Želiš otići. Otiđi. Kad odeš, ponesi sve svoje stvari. Sutra ću promijeniti brave, pa nemoj misliti da ćeš se moći vraćati kad ti se prohtije. Ovo je moja kuća, Charlie, i više te ne želim u njoj."

"Ima stvari koje moramo raspraviti."

"Nema ih baš puno."

Plavom sam krpom brisala kavu s poda. Krenuo je prema vratima oprezno me zaobilazeći, kao da misli da bih ga mogla napasti ako skrene pogled s mene. Kad je došao do vrata, stao je.

"Sve ću srediti sutra. Iselit ću se sutra. Na kraju krajeva, kamo mogu otići u ovo doba."

"Mamici."

"Sally..."

"Ili..."

Ostavila sam riječ da visi u zraku između nas. Riječ-akrobat visoko na žici. Namrštio se i spustio pogled na svoje cipele, blijedosmečkaste mokasinke, umrljane kavom.

"Ne znam što bi ti to trebalo značiti."

"Trebalo bi značiti da, iako izgledam kao glavica kupusa, nisam baš toliko zelena."

Trljala sam pod.

"U garaži ima kartonskih kutija ako trebaš."

Bez riječi se okrenuo i izašao iz prostorije.

Digla sam se u čučanj slušajući ga kako trči uza stube i niz hodnik. Zalupio je vrata WC-a i čula sam škljocanje brave. Nakon nekoliko sekundi pustio je vodu i cijevi su zaklepetale; to se događalo kod svakog puštanja vode u WC-u, nijedan vodoinstalater nije to uspio srediti. Čula sam tihu uzbuđenost njegovog glasa dok je razgovarao preko mobitela. Digla sam se s poda, otišla do radija i uključila ga. Svečani glasovi raspravljali su o ratu. Činilo mi se da se oduvijek raspravljalo o ratu, o mogućnosti rata, o završetku rata, o posljedicama rata. Zavrtjela sam gumb; glasovi, glazba, hujali su mi kraj ušiju, zbrkano krčanje strugalo mi je kroz glavu. A onda osamljen saksofon, s diskretnim rifom na bubnju u pozadini. E, to sam bila ja. Aha.

Vani je narančasta nijansa nestala s neba, a gore je Charlie, završivši razgovor s njom, otvorao ladice, bacao kovčege s vrha ormara na krevet, šušajući blijedim mokasinkama pri svakom pokretu. Sigurno je sažalijevao samoga sebe.

Osjećao da se s njim postupa nepravedno.

Sasvim sigurno.

Završetak braka.

Ere.

Izgubila sam jedinog *playboya* zapadnog svijeta.

Goni se, Pegeen Mike.

Saksofon je držao dugu jecavu notu.

Prijeko kod susjeda dijete je zaplakalo.

Sjela sam na kauč i pustila da mi glava klone unatrag na jastuke.

Mora da sam tamo sjedila oko jedan sat, s prazninom i tamom u glavi. Kad je Charlie ušao u sobu, džez se bio odavno rasplinuo i netko je pjevao "Un Bel Di". Borila sam se da usredotočim misli. Jedina misao koja mi je dolazila bila je "hvala bogu što nitko ne priča o ratu".

Bolje i "Un Bel Di" nego... doduše, ne puno bolje.

Charlie je prošao s kraja na kraj sobe i isključio radio.

"To je uglavnom to", rekao je.

Izvukao je kabel radija iz utičnice, pa zastao držeći ga u ruci, pogleda spuštenog prema meni. "Sutra ću se vratiti po razne sitnice."

"Sutra nećeš moći unutra."

"Moram pokupiti svoju liniju i sve svoje CD-e. Ovo ću ponijeti sada." Zaljuljao je radio prema meni. "To je moj radio", rekla sam. "Ni govora."

"Moj je, smrade jedan. Poklonio si mi ga za rođendan."

Na to se zamislio.

"Trideseti", rekla sam. "Ali uzmi si ga ako hoćeš. Neće propasti svijet. Samo ne laži. Ako si gore gotov, idem u krevet." Ustala sam s kauča. "Ozbiljno mislim za sutra. Imaš cijelu noć da odneseš svoje stvari. Sve. Ne zaboravi srebrnu šalicu koju si dobio za krštenje i sve školske fotografije."

"Sally..."

"Bit ću ovdje cijeli dan, dok ne zamijene brave. Laku noć, zmijoj u travi." Prekoračila sam kutije i kovčege u predvorju i otišla gore.

Legla sam na krevet potpuno odjevena i slušala zvukove raspadanja svog života koji su dopirali odozdo.

Nikad nisam imala sreće s muškarcima.

To bi moglo imati veze s činjenicom da nemam oca.

Nikad ga nisam imala.

Ni brata ni bratiće; u mom životu nije bilo nijednog muškog lika koji bih mogla voljeti ili mrziti.

Možda su dakle moja gledišta o tome kakav bi trebao biti muško-ženski odnos bila potpuno pogrešna.

Imam djeda.

On nikad nema vremena za mene. Da budem poštena prema njemu, uvijek se sjeti Božića i rođendana; poštom stigne uredno presavijen ček. Na čestitki ni riječi. Nikakvog znaka naklonosti. Od bake nikad ništa nije stiglo, ali on je bar na te važne dane pokazivao da je svjestan da postojim. Katkad bi me majka morala povesti do njegove kuće, ali zapovjedila bi mi da ostanem vani u autu dok bi se ona unutra svađala s njim. Bar mislim da se svađala. Kad bi izašla, usne bi joj bile tanke i stisnute, oko očiju bi joj se naziralo crvenilo i u autu bi na putu kući rijetko kad izgovorila ijednu riječ.

Vrlo sam brzo naučila ne postavljati pitanja.

Majka mi je bila i majka i otac; a pretpostavljam da bi se moglo reći i baka i djed, i brat i sestra... Naravno, kad nije bila previše zaokupljena spajanjem kraja s krajem.

"Moram spajati kraj s krajem", govorila je. "Ti mi u tome moraš pomagati. Zapamti, Sally, glavna stvar koju moraš naučiti je važnost spajanja kraja s krajem."

Osnovni učinak koji je to imalo na mene jest da sam postala ovisnik o ekstravaganciji. Kupujem odjeću koju nikad ne nosim. Imam prekrasne torbice od mekane kože, goleme boce parfema Mitsuoko, svakakve lomljive drangulije. Imam krzna i ukrasne volane, kupujem karte prvog razreda na dugim letovima, obožavam šampanjac i imam gotovo jednako toliko cipela kao Imelda Marcos.

I, naravno, ovu kuću.

Svoju kuću.

Svoju jeftinu kuću.

Kad sam rekla majci da sam je kupila, odvratila je koktajem. "Ts."

"Bila je jeftina, majčkice^{3}."

Zvala sam je "majčkica" otkako sam počela primjećivati da se u baratanju jezikom može biti kreativan.

"Trebala bi biti zadovoljna mnome umjesto što se žališ. Samo čekaj, vidjet ćeš. Jednog dana bit ćeš ponosna na mene. Stvarno ću biti netko i nešto. Nikad neću morati spajati kraj s krajem."

Nije bila kadra čekati dovoljno dugo.

Nije pričekala da vidi moju malu Noru crvenih usana u *Plugu*⁽⁴⁾, Pegeen Mike ili, zasad mi najmiliju, Šonju u *Ujaku Vanji*. Njih sam igrala u Nationalu. To bi joj se jako svidjelo. Možda bi čak došla skroz do Londona da me pogleda.

Jadna majčkica.

Nikad se nismo stvarno razumjele.

Kad sam bila dijete, stalno me je htjela uza se; nadohvat ruke ili, poput poslušnog psa, uz nogu. Nikad mi nisu dolazili prijatelji na igru kao drugoj djeci i rijetko mi je dopuštala da idem u kuće drugih djevojčica.

Povukla sam se u sebe... tako se izrazila gospođa Murdoch, koja je jednom tjedno dolazila čistiti; krepka i dobroćudna žena bez ijednog zuba. Nikad ne bi pojela korice kruha; ostavila bi ih poredane na rubu tanjura poput malog zida. Meni to nije promaklo.

"Gospođa Murdoch nikad ne pojede svoje korice."

"Zaboga, pa gospođa Murdoch nema zube." Zatim je, razmislivši trenutak, majčkica shvatila da su svi aduti u njezinim rukama. "A nema zube zato što nije jela korice kad je bila mala. Njezina majka nikad je nije tjerala."

"Ne volim korice."

"Samo ih pojedi."

Mozak mi je natrpan takvim plitkim sjećanjima.

"To će se dijete povući u sebe bez kompića. Malcima trebaju kompići. I kad ih imaš šest ko što sam ja imala, opet im trebaju kompići izvana. Velim ti."

Uvijek sam prislušivala tuđe razgovore.

Nisam imala izbora.

"Svijet", nastavila je gospođa Murdoch. "Moraš joj dat da se navikne na svijet. Što prije, to bolje, ako mene pitaš." Napravila

je kratku, odsječnu gestu svojim kvrgavim rukama i teškim korakom izašla iz prostorije.

Dvoje njezine djece umrlo je od sušice. Trebalo mi je nekoliko godina da otkrijem kako to nije značilo da nisu ništa pila.

"Danas je u ovoj zemlji sušica stvar prošlosti", čula sam kako je jednog dana majčkica rekla gospođi Murdoch.

"Prekasno za mene." Izgovorila je to srditim glasom. "Puno prekasno."

"Zahvaljujući doktoru Noelu Browneu", rekla je majčkica.

"Bezbožni komunist", otrovno je odgovorila gospođa Murdoch. "Zbilja mislim da nije tako, gospođo M."

"Zar nije drsko odgovorio nadbiskupu? Je. Zar nas nije probo sve uvaljat u blato komunizma? Je. Bogme je." Majčkica je uzdahnula.

Nikad mi nije bilo jasno zastoje ulazila u takve razgovore s gospođom Murdoch; uvijek bi iz njih izlazila kao smetena gubitnica.

Jako uživam u takvim fragmentima.

Naučila sam nestati kad bi odrasli razgovarali, postati nevidljiva, ni na koji način ne komešati zrak oko sebe.

Naučila sam njihove fraze i intonacije. Opažala njihovu uznemirenost, njihov spokoj. Kao dijete postala sam svjesna da su ljudi uglavnom manje sretni nego što se pretvaraju.

Kad sam se počela baviti glumom, dobro su mi došle sve te godine gledanja i slušanja. Našla sam način da primijenim svoja zapažanja o navikama drugih ljudi. Mogu izvlačiti geste, ton govora i izraze lica iz staretinarnice svog srca kao što mađioničar izvlači zeca iz šešira.

Pljuga, kako viču susjedina djeca... ne. Ne, griješim: danas viču "jebena pljuga".

Majčkici bi to jako smetalo da je još ovdje i da to može čuti.

Jako bi joj smetala i pomisao da sam tako gledala i upijala stvari. Tražila tajne umjesto da se prihvatim odrastanja kako bih mogla spajati kraj s krajem. Mislim da joj je to bio jedini san, da Sally postane sposobna spajati kraj s krajem.

Vjerojatno sam nepravедna prema njoj. Sigurno je u nekoj fazi imala nade i ambicije, ali kad sam joj ja došla u život, već je

živjela u sjeni depresije koja je dolazila i odlazila bez upozorenja. Jednog trena možda bi se sa mnom veselo igrala u parku, a već idućeg lice bi joj se promijenilo, ruke ukočile i povukla bi se u tišinu i tjeskobu, katkad i tjednima. Obavljala je uobičajene aktivnosti, kuhala obroke, prala rublje, dolazila po mene u školu. U ljusci njezinog tijela nije bilo nikoga.

A onda je prije pet godina otišla i ljuska.

Na stolu pokraj svog kreveta ostavila je upute u vezi s kremacijom.

Poruka je bila kratka i jezgrovita:

Ne mogu više. Molim te, oprosti mi. Bilo bi mi milije da me kremiraju. Na pogrebu ne želim ni Boga ni svog oca.

Ispisala ju je svojim sitnim urednim rukopisom i ostavila pokraj prazne bočice s tabletama i vrča s vodom. Čaša joj je u određenom trenutku ispala iz ruke i pod je bio posut svjetlucavim krhotinama.

Pretpostavljam da ništa osim tih nekoliko riječi nije bilo potrebno.

Što se mene tiče, voljela bih da je tu bio i neki izraz ljubavi ili bar naznaka svijesti da postojim. Možda bi bilo dovoljno i "zbogom, Sally".

Nije bila stara. Nije bila bolesna; samo joj je postalo nepodnošljivo dalje živjeti.

Sigurno joj je trebala energičnost koju u njoj nisam naslućivala da potrpa sve te tablete u usta i spere ih niz grlo čašom za čašom vode.

Zurila sam u nju. Izgledala je kao da je bila napravljena od vrlo tankog papira, presavijena i poravnata, posve prozračna.

"Draga majčkice", čula sam samu sebe, a onda sam shvatila da plačem. "Jadna, jadna majčkice."

Policajka koja je stajala pokraj mene dodirnula mi je ruku. "Da vam donesem..."

"Jadna majčkice."

"... šalicu čaja? Čašu vode?"

Odmahnula sam glavom. "Jadna majčkice."

Jadna. Jadna. Jadna.

Čula sam kako zvuk odjekuje njezinom spavaćom sobom.

Jadna.

Jadna.

Jadna.

Sitan kašalj.

Jadna...

Bujica suza niz moje obraze.

Dodir na ruci.

Pružena maramica.

"Hvala", rekla sam. Uzela sam je i obrisala oči i lice. S velikim naporom pogledala sam tijelo na krevetu. "Da", rekla sam. "To je moja majka."

Kimnula je.

Presavila sam maramicu i spremila je u džep.

"Sigurno vam ode puno maramica."

Nasmiješila se. "Poprilično. Da vas ostavim s njom neko vrijeme?"

"O, ne. Molim vas, nemojte."

To je, zapravo, bilo sve.

Tog dana više nisam plakala. U tom trenutku, dok sam stajala pokraj njezinog kreveta, u meni se probudila vrlo jaka potreba da pronađem oca.

Ne. Nije bilo tako.

Ne, ne. Ne.

Ništa jako. Samo slab i razdražen osjećaj. Sitno kapanje mojim žilama.

Tko je moj otac?

Gdje je?

Je li živ ili mrtav?

Zašto nije ovdje?

Za mene.

Godinama sam postavljala majci ta i druga pitanja.

"Majčkice, zastoja nemam oca?"

"Zato što nemaš."

"Sigurno imam oca. Svatko ima oca. Toliko sam naučila u školi."

Uzdahnula je.

"Ti nemaš oca, Sally. Koliko ti puta to moram reći?" Uvijek iznova postavljala sam takva pitanja, a ona mi je lagala.

Naravno, bila sam svjesna da mi laže.

Odustala sam od zapitkivanja i pustila da mi pomisao na oca potihno vrije u glavi. Ništa se drugo nije moglo učiniti.

Probudila me je zvonjava telefona. Jedva sam otvorila oči.

Bila sam spavala, ali neprestano sam sanjala o ratu: uplakana djeca, izgubljena djeca, unakažena djeca. Žene u crnini poput golemih vrana što lete zrakom poludjele od patnje. Nikako se nisam uspijevala izvuci iz tog sna, pa mi je zvuk telefona bio kao slamka spasa.

Kroz prozor se vidjelo blistavo nebesko plavetnilo, bez vrana, bez krikova. Bila sam sretna što sam se probudila, ali trenutak potom sjetila sam se. Njegova strana kreveta bila je prazna. Telefon je zvonio. Pružila sam ruku i dohvatila ga.

"Halo."

"Ej. Još spavaš?" Bio je to moj agent.

S naporom sam se koliko-toliko uspravila.

"Sally?"

"Da. Bok. Koliko je sati?"

"Sally?"

"Da. Da. Halo. Davide."

"Moram popričati s tobom."

"Da. Čuj, daj mi pola sata. Može?"

"Pola sata?"

"Molim te. Moram doći k sebi."

"Nek bude pola sata. Jesi li dobro, srce?"

"Jesam. Dobro sam."

"Pola sata."

"Da."

Odložila sam telefon. Trenutak-dva zagledala sam se kroz prozor u plavo nebo, krovove i sivozeleno brdo iza kuća.

Mogla bih ostati u krevetu, pomislila sam, možda zauvijek.

Bilo mi je malo neobično što je David nazvao ovdje. Subota mu je bila dan za golf.

Preko ograde je preletjela crvena lopta i iz vrta je dopro tresak.

Smijeh.

"Sally."

Ustala sam iz kreveta.

"Sally, Sally."

Pojavila sam se na prozoru.

S druge strane ograde mahale su ruke.

"Dobro jutro", doviknula sam.

"Bojim se da smo... hm..."

"Da. Vidim."

"Možemo li... hm."

"Ne, ne, ne. Dajte mi deset minuta. Sići ću."

"Mogao bih samo... hmmm."

"Ne. Sići ću. Deset minuta."

"Pti-ca laž-lji-vi-ca, pti-ca laž-lji-vi-ca."

"Joj, zašutite i pustite me da se obučem. Idite na doručak. Petnaest minuta."

Otišla sam u kupaonicu i odvrnula slavine.

Nije za sobom ostavio nikakav nered; samo prazan prostor tamo gdje su bile njegove stvari: četkica za zube, trljačica, stvari za brijanje, britva, četka, mala drvena posuda za sapun, tekućina za ispiranje usta; nju baš i nije smio odnijeti, činilo mi se da sam ja kupila zadnju bočicu. Ulila sam nekoliko kapi ulja od lavande u napunjenu kadu. Ni *Pour Hommes* nije bio tu. Kladam se da je uzeo i škarice za nokte, oko njih smo se stalno natezali. Ušla sam u kadu i spustila se u malo prevruću kupku; osjetila sam kako mi koža crveni u dodiru s vodom. Božanska agonija. Zavalila sam se u mirisnu vodu i pritom opazila njegov kućni ogrtač ovješten s unutrašnje strane vrata. Osjetila sam kako mi na oči opet naviru suze.

Kakva glupost, kakva prokleta glupost.

Jesam lija bila kriva?

Jesam li, kao nekad mama, nosila nekakav nevidljiv natpis na kojem piše "Ne ulazi". "Privatno." "Dovde i ni koraka dalje."

Možda smo trebali imati djece.

To je sasvim sigurno bila moja krivnja. Ne mogu to osporiti; kad god bismo došli na tu temu, rekla bih, "Iduće godine. Ima vremena za djecu." Čari Pegeen Mike, ili Hedde Gabler, Viole, Maše, čak i Goneril, za mene su bile prejake.

Možda je najbolje da najprije rodiš djecu, prije nego što te obuzme ambicija, ili kako god to htjela nazvati. Pa ih vučeš po svijetu sa sobom, ili plaćaš nekoj srdačnoj i divnoj ženi da pazi na njih. Čija bi to onda djeca bila? Tvoja ili njezina? Koga bi djeca zvala kad bi pala? Kome bi govorila svoje tajne?

Mogu odgovoriti na to pitanje.

Nikome.

Svoje tajne ne govorimo nikome.

Čak ni ljubljenome svoga srca.

* * *

Voda se slegla oko mene, ogrtač utjehe. "Nisam ni pomišljala da će me ostaviti." Izgovorila sam te riječi.

Nasapunala sam trljačicu i stala trljati lice. "Nikad, baš nikad", govorila mi je majka. "Nikad, baš nikad ne stavljaš sapun na lice." Trlj.

Trljanjem skidam suze, umor i ljutnju. To može samo sapun. Uostalom, kakvog ima smisla biti ljut?

Ljutnja ga neće vratiti.

Trlj.

Napetost iz leđa i ramena.

Trlj.

Trlj, trlj.

David će nazvati i pričat ćemo o poslu. Mora se raditi.

Boljela su me leđa; imala sam osjećaj da su mi noge olovne.

Mogla bih ga nazvati, pomislih, kod njegove mame, ili na posao, ili kod... Ne. Ali mogla bih. Mogla bih reći molim te vrati se i ostat ću kod kuće. Rodit ću djecu, bit ću ti savršena žena. Tu. U ovoj kući. Odlučit ću da...

Ne budi blesava, Sally. Bile bi to laži, same laži, jer kad bih se i promijenila na taj način, uvenula bih. Ne bih više bila onakva osoba kakva želim biti; onakva, mislila sam, kakva je i on želio da budem.

Idem posjetiti djeda.

Pomisao mi je prostrujala kroz glavu, ali istisnula sam je.

Oprala sam noge.

Djed...

Zadnji sam ga put vidjela poslije majčinog otužnog pogreba.

Nazvala sam ga iz govornice u pošti u Dean's Grangeu.

Javila se njegova kućepaziteljica.

"Biskup je trenutno zauzet. Mogu li prenijeti poruku?"

"Zauzet?" Pitala sam se kog vraga starac radi.

"Njegova milost piše memoare. Ne voli da ga se uznemirava."

"Ovdje njegova unuka."

"Znam, gospođice. Želite li da mu što prenesem?"

"Htjela bih ga posjetiti."

Usljedila je duga tišina; baš kad sam naumila spustiti slušalicu, opet sam čula njezin glas.

"Biskupu bi bilo drago da danas dođete na večeru. Petnaest do osam. I rekao mi je da vam kažem da svake večeri liježe u deset."

"Pa..." Imala sam dogovor s Charlieem.

"Je li to da ili ne?"

"Da. Doći ću. Recite mu hvala."

Dobro sam razmislila o tome što da obučem i odlučila sam se za crninu. Čistu pogrebnu crninu. Bez imalo boje. Izašla sam iz pošte i prešla cestu do auta, u kojem me je čekao Charlie. Rekla sam mu što sam upravo učinila.

Nasmijao se.

"E jesi blesava, Sal. Luda za kažnjavanjem. Imala si grozan dan, što će ti još i to nakon svega?"

"Jednostavno sam pomislila da bih trebala. Ipak mu je ona bila jedino dijete. Mora nešto osjećati prema njoj. Osim toga on je moj... moj..."

Otvorila sam vrata i ušla u auto. Nježno mi je stavio ruku na rame.

"Hoćeš da pođem s tobom? Ha? Bi li to olakšalo stvari?"

"Ne, hvala, dragi. Nije mi problem. Stvarno. Ni najmanji."

Pokrenula sam auto. "Obući ću crninu."

Opet se nasmijao. "Sal, kako ja tebe volim."

Bilo je to prije našeg vjenčanja.

Baš sam bila prestala glumiti Mirandu⁽⁵⁾ i to me je raspoloženje još uvijek držalo: blijeda, mlada i bezazlena.

Crnina mi je pristajala.

Djedova kuća bila je okružena krasnim vrtom, na pola puta uz brdo Howth, s pogledom na dablinski zaljev.

Došla sam nekoliko minuta prerano, zaustavila auto na zavoju prilaza, izašla i stajala udišući prohladan, svjež zrak. Svjetla grada prostirala su se poput blistavog saga, slijevajući se s brda na jug i na zapad i zabijajući prste svjetla u tamu ravni prema sjeveru. Zrak je bio miran i sladak, s naznakom jesenje vlage.

Teretnjak je plovio kroz zaljev ostavljajući za sobom svjetlucave valove. Samo sam stajala i gledala dišući vrlo tiho, da ni na koji način ne narušim ravnotežu tog mjesta.

Gospođa Carruthers otvorila je ulazna vrata i u tišini sam je slijedila do djedove radne sobe.

Zadnji sam ga put vidjela otprilike prije tri godine, nakon što je umrla baka. Činilo se da se u svakom pogledu smanjio. Sjedio je u velikom stolcu blizu vatre i držao čašu blijedog serija u artritičnoj ruci. Nije ustao kad sam ušla u sobu, samo je rukom i neznatnim pokretom glave pokazao stolac s druge strane kamina. Sjela sam, a gospođa Carruthers stavila je čašu serija na stolić pokraj mene.

"Hvala vam." Glas mi je zvučao uznemirujuće glasno. "Dobra večer, djede."

Nije progovorio dok ona nije izašla iz sobe i zatvorila vrata.

Osim ljubičaste košulje i bijelog "psećeg" ovratnika, i on je bio u crnom. Čak mu je i kosa bila crna, valovita i čvrsta, spuštala mu se niz čelo u gustim uvojcima. Pitala sam se boji lije.

"Dobra večer", konačno je rekao.

Usljedila je duga tišina.

Pijuckala sam šeri.

Vatra je pucketala.

"Nisam bio na pogrebu."

"Primijetila sam."

"Bojao sam se da bi svećeniku moglo biti neugodno zbog moje prisutnosti, koji god..."

"Rekla je bez Boga. Ostavila je poruku da želi pogreb bez Boga. Pa..."

"A tako. Bez Boga?"

"Da."

Dugo je u tišini razmišljao o tome. Ispio je ostatak serija.

"Bez Boga. Prilično je teško obaviti pogreb bez ikakvog boga."

Slegnula sam ramenima. "Pogrebnik se pobrinuo za sve. Pokopali smo je na obiteljskoj parceli. Dean's Grange. Pretpostavljam da smo dobro postupili?"

Namrštio se. "Kakva šteta što je osjetila potrebu da ostavi takvu poruku."

Otvorila sam torbicu i počela tražiti cedulju, ali on je odmahnuo rukom.

"Ne želim je vidjeti", rekao je.

Uto je gospođa Carruthers otvorila vrata i obznanila da je večera na stolu.

Skočio je na noge zapanjujuće živahno. Nosio je crne baršunaste papuče sa svojim inicijalima, izvezenim zlatnim koncem.

"Fora", promrmljala sam.

Žurno je prošao kroz sobu do vrata i izašao.

Slijedila sam ga.

Blagovaonica je bila visoka i mračna. Samo je stol bio osvjetljen. Pitala sam se je li svake večeri imao tako formalan objed ili je ovo bilo posebno uređeno zbog mene.

Zidovi su bili prekriveni portretima, muškarci i žene zurili su u nas kroz tamu dok smo prilazili svojim stolcima; možda je, dakako, njima za zabavu svake večeri sjedio u tom svjetlosnom sjaju i objedovao u tišini. Njihove oči nedvojbeno su nas gledale.

Stao je pokraj svog stolca pognute glave; i ja sam stala pokraj svoga, također sam pognula glavu i čekala. Osjećala sam kako mi pogled mrtvih prodire u lubanju.

"Benedictus, benedicat, per Jesum Christum Dominum Nostrum"⁽⁶⁾.

Izvukli smo stolce i sjeli.

"Bilo bi jako lijepo", veselo sam rekla, "kad bi mi jednog dana rekao tko su svi ti ljudi."

"Ne vidim potrebu za tim."

Usljedila je duga stanka; pitala sam se što da kažem. "To su moji preci."

"I moji, djede."

Sa žaljenjem je priznao tu činjenicu klimnuvši glavom.

"Ne bi li bilo dobro da još netko zna njihovu priču? Da ih se još netko sjeća?"

Gurnuo je bocu Bordeauxa prema meni i pokazao mi da se poslužim.

Natočila sam malo u čašu; ruka mi je drhtala.

"Kakva je korist od sjećanja?"

"Tebi možda nije važno, ali..."

"Ne kažem da mi nije važno. Samo te pitam što misliš od kakve je koristi tebi ili bilo kome drugome. Bilo kome.

"Ako postoji nešto što ne smiješ znati, to poprima golemu važnost. Voljela bih da smijem znati... barem malo. Nemam podrijetla. Rastem na tajnama. Mrzim to. Malo je hranjivog u tuđim tajnama. Recimo, ova tu žena." Kimnula sam prema ženi u zelenom na zidu iznad njegove glave.

"Hm", rekao je. Raširio je velik damastni ubrus preko koljena i uzeo žlicu. Trenutak ju je držao iznad tanjura na kojem je bio plod avokada punjenog škampima i umakom koji, kladim se, nije bio kupljen u Marks & Spenceru.

"Hm", ponovo je rekao.

Žlicom je uredno zagrabio malo avokada i stavio ga u usta. "Hm." Zatim se obrisao ubrusom.

"Majka moje majke."

"Moja praprabaka."

"Ona je bila iz obitelji O'Hara."

Još jedna žlica avokada.

"Iz okruga Sligo."

Nagnula sam se prema njemu. "Djede, moraš mi pomoći. Jako želim naći obitelj. Jako, jako želim naći oca."

Lice mu se zatvorilo, mračna i konačna zatvorenost. "Jedi svoju večeru."

Počela sam jesti.

Oboje smo jeli u tišini.

Nakon nekog vremena gospođa Carruthers maknula je tanjure i zamijenila ih drugima. Pribrala sam se.

"Žao mi je što te ovako uznemiravam, ali sada smo ostali sami... barem ja. Ti imaš ove, mrtve. Ja sam imala samo majku, a ona uopće nije bila cijela osoba... i imam tebe. A ti... imaš mene. Ako to išta vrijedi. Djede."

Dotaknula sam mu ruku.

Lecnuo se.

"Žao mi je", rekla sam.

"Tako bih voljela imati obitelj. Ne moram ih voljeti... samo... znati da postoje. Molim te."

"To nije moguće." Nakon što je izgovorio te okrutne riječi, iznenada mi je uputio vrlo šarmantan osmijeh. "Vidio sam tvoju Mirandu."

To me je jako iznenadilo.

"Ti..."

"Da. Vidio sam je. I mislim da si bila izvanredna. Da si vrlo dobro uhvatila njezinu čistu bezazlenost. Nisi je glumila kao da je glupa. Neke glumice to čine. Nije ona bila glupa. Bila je zapanjujuće bezazlena. Otac joj nikad ništa nije rekao o svijetu, nikad je ništa nije o njemu naučio... naime o stvarnom zlom svijetu. Nikad."

"Drago mi je što si uživao u predstavi."

"Ne toliko u predstavi koliko u tvojoj izvedbi."Zatvorio je oči.

*Ode moja snaga sva,
Te sam slab tek čovjek ja.
Sad il tu mi ostati je
Il u Napulj poći mi je. {7}*

Glas mu je bio zvonak i dubok; oči su mu ostale zatvorene. Zvučao je kao mnogo mlađi muškarac.

*Al kad dobih vojvodinu
I oprostili svu krivinu,
Dajte mi da mogu taj
Ostaviti pusti kraj.
Nek me vaše mile ruke^{f8}.*

Malo je zastao, a zatim zašutio. Otvorio je oči.
"Mile ruke", ponovio je. Na tren je izgledao zbunjeno.
"Oprostite...", podsjetila sam ga. Načas se nasmiješio.

*... od ljute muke,
Pa mi svojim blagim dahom
Napunite jedra mahom –
Inače je sav mi trud
Da se svidim, uzalud.
Dusi svi me ostaviše
Čarat nisam kadar više
Te mi mogu u tom jadu
Tek molitve lijek da dadu.
Molitvom se mogu svi
Izbrisati grijesi zli,
Stog mi dajte odrješenje,
Da steknete oproštenje.^{f9}*

Tišina je potrajala dugo. Zatim.
Zapljeskala sam.
On se naklonio.
"To je bilo sjajno. Zbilja."
"Glumio sam Prospera u školi." Nakon duge stanke dodao je:
"Nisam zaboravljao svoj tekst".
"Da sam te bar mogla vidjeti."
"Davno je to bilo. Bilo mi je sedamnaest. Bio sam vrlo dobar.
Da."
Glas mu je zamro. Uzeo je nož i vilicu i počeo jesti.
"Zaboravio si samo jednu riječ. Nakon toliko godina ja..."

"Nećemo više o tome. Dosta je."

Iznova smo jeli u tišini.

Pokušavala sam ga zamisliti kao Prospera.

Prije toliko godina, ozbiljan, star, samo što, naravno, nije bio star, osim u očima publike; kolonijalni vladar, majstor čarolija, definitivno star za sve te sedamnaestogodišnjake u gledalištu.

Hrana je bila slasna. Promatrala sam mu lice dok je uživao u njoj.

Nakon dosta vremena opet je progovorio. "Znaš, svi smo sami. Baš svi. Ako imaš Boga, Njegova će te ljubav grijati. Tako kažu." "Djede..."

"Ako nemaš Boga, moraš mrznuti do samih kostiju. Rastužuje me što tvoja majka nije osjećala Njegovu toplinu." Jebeni stari gad, pomislih.

"Meni nije hladno. Nisam osamljena. Imam prijatelje. Imam posao. Ne osjećam potrebu za Bogom. Kvragu, samo želim znati tko sam. Njoj je bez sumnje trebalo nešto da je grije, tu si u pravu. Život joj je bio goli jad. I tu si u pravu. Ne mislim da je to imalo ikakve veze s Bogom. Mislim da je imalo veze s tobom i bakom. Htjela bih da mi kažeš..."

"Što da ti kažem?"

"Sve. Želim znati sve. Imam pravo znati..."

"Ne." Odložio je nož i vilicu na tanjur i nagnuo se naprijed kako bi dohvatio srebrno zvonce. "Nemaš prava. Nemaš nikakva prava na znanje koje ti je majka uskratila." Pozvonio je. "Baš nikakva."

Vrata su se otvorila i ušla je gospođa Carruthers. Pitala sam se je li sve vrijeme stajala vani i slušala.

Desnom je rukom gotovo neprimjetno pokazao prema meni. "Gospođica Sarah mora ići."

"Djede..."

"Odmah."

Kučepaziteljica je držala vrata.

Ustala sam. "Ti si nemoguć starac."

Naklonio se kao da mi zahvaljuje.

Krenula sam prema vratima.

Muškarci i žene na zidovima pratili su me pogledom.

Gospođa Carruthers zurila je u pod.
Na vratima sam zastala. "Majka mi je danas pokopana. Mislila sam, s obzirom na okolnosti..."

"Laku noć, unuko."

"Vratit ću se."

Kućepaziteljica je došla za mnom kroz predvorje i otvorila ulazna vrata. Izašla sam u jesenju noć; u zraku se mjestimice osjećao tresetni dim.

"Laku noć", rekoh, zapravo se ne obraćajući nikome.

"Laku noć", potom škljocaj zatvaranja vrata.

* * *

Trljanje je bilo gotovo.

Obrisala sam se i odjenula, a onda je zazvonio telefon.

"Da."

"Polu sata, lutko. Jesi li bolje?"

"Dobro jutro, Davide." Glasu sam dala vedar ton. "Zašto nisi na putu prema terenima za golf?"

"Nikad nisi čula za mobitele? Jesi li okupana? U punom zdravlju i snazi?"

"Uhitit će te."

"Vozi moja krasna žena."

"Pozdravi je. Ne možemo ovo ostaviti za ponedjeljak?"

"Ne baš. Iz New Yorka ih pritišću, a kažu mi da ti nećeš ići. Je li to istina?"

"Istina je. Tako sam im rekla."

"Zašto nisi popričala sa mnom prije nego što si im rekla tako nešto? Koliko ti puta moram reći: ako imaš psa, ne moraš lajati? Ha? Žele te. Spremni su platiti."

"Ne", promrmljala sam.

"Što?"

"Rekla sam ne. Ne mogu se vratiti na pozornicu i opet igrati tu ulogu. Od Pegeen Mike mi je totalno, totalno muka. I ne želim sad razgovarati o tome. Zaboga, Davide, idi igrati golf." Njegova žena rekla mu je nešto što nisam uspjela čuti.

"U ponedjeljak", rekla sam. "Obećavam, u ponedjeljak. Popričat ćemo o tome."

"Mogla bi biti glavna zvijezda u New Yorku. Razmisli o tome."

"Ne."

"Što te spopalo?"

"Charlie me ostavio."

"Što?"

"Otišao je. Sinoć. Zato me, molim te, nazovi u ponedjeljak. Sad me pusti na miru."

"Ma daj, mala. Ne mogu vjerovati. Zezaš me."

Žena mu je opet nešto rekla, a on se otresao na nju.

"Živci su ti u komi", viknula sam u telefon i prekinula vezu.

Uf.

U ponedjeljak.

Moj novi život počinje u ponedjeljak.

Zasad nemam oca.

Nemam majku.

Vjerojatno nemam ni agenta.

Nemam muža, djece, čak ni psa.

Da imam psa, mogla bih prisioniti lice na njegov meki vrat i on bi mi lizao obraz. Svidjela bi mi se takva utjeha.

Trenutačno bi mi se svidjela gotovo bilo kakva utjeha.

Možda bih mogla posuditi psa.

Ta pomisao izmamila mi je osmijeh.

Uto je netko pokucao na vrata.

Osmijeh mi je nestao s lica.

Sišla sam. Bila je to moja prva susjeda. Razabrala sam njezinu siluetu kroz staklo na vratima. Mrzila sam ta staklena vrata; godinama sam ih kanila zamijeniti običnima. Moram to napraviti u ponedjeljak, pomislih, na početku svog novog života. Otvorila sam vrata.

Jenny i ja trenutak smo zurile jedna u drugu u tišini, a onda je kliznula pokraj mene u predvorje. Bila je u trenirci i kućnim papučama. U ruci je držala komad papira.

"Bok", rekle smo u isto vrijeme.

Jenny je krenula prema kuhinji. "Znam", rekla je mašući papirom. "U neko doba ubacio je ovo u sandučić. Živimo toliko

blizu, Sal, da je teško ne znati jako puno o svojim susjedima." Spustila je papir na stol i otvorila slavinu. "Skuhat ću kavu. Pročitaj to."

Uzela sam ga i pogledala. Charlieev rukopis, nije bilo sumnje.

"Jesi li radije za čaj?"

"Ne. Kava je super."

Draga J., skokni i vidi je li Sal dobro. Izbacila me iz kuće. C.

"Kratko i slatko", rekla je Jenny.

"Nisam izbacila gada."

"Mamice!"

Jenny je stavila kotlić na vatru.

"Mama. Mamice."

"Prokleti klinci." Otvorila je vrata koja vode u vrt. "Kog vraga hoćete?"

"Nisam izbacila gada."

"Baci nam loptu."

"Zar ne mogu imati deset minuta mira?"

"Nisam izbacila gada", doviknula sam joj. Naslonila sam se na vrata i počela se smijati.

"Gdje je?"

"Pod onim drvetom. Da. Tamo."

Jenny je podigla blatnjavu loptu i pogledala je s gađenjem.

"Maaamice."

"Dat ću vam je, al ko boga vas molim nemojte je opet napucati prijeko."

"Daj, mama. Baci."

Bacila je loptu preko ograde i obrisala ruke o hlače. Prošla je pokraj mene i ušla u kuhinju. Još uvijek sam se smijala.

"Šta, smiješno ti je?"

Odmahnula sam glavom. "Samo se smijem. Da se ne smijem, plakala bih. Muka mi je od plakanja. Nisam ga izbacila iz kuće. Kako je samo bezobrazan. Kunem se bogom da je to bilo nakon što mi je rekao da će me ostaviti... kad mu bude pasalo. On je mene ostavio. Pa..."

Voda u kotliću je uzavrela.

"Samo sam rekla odmah. Moraš otići odmah."

Jenny je stavila nekoliko žlica kave u vrč. "Potpuno si sigurna da je to rekao ozbiljno?"

"Ostavljam te. Rekao je to nekoliko puta. Za svaki slučaj."

"Kakav slučaj?"

"Da nisam shvatila."

Jenny je ulila kipuću vodu u vrč za kavu; miris je ispunio prostoriju. Duboko sam udahnula; miris mi je ispunio tijelo.

"Nije se mogao izraziti jasnije."

"Što si učinila?"

"Bacila sam na njega svoju kavu."

Jenny se nasmijala. "Tako treba s bagrom", rekla je.

Stavila je na stol dvije šalice svijetlih boja; jedna je bila narančasta, druga žuta.

"Onda i njegovu. Priznajem, to i nisam morala. Ali ima nešto jako zabavno u gađanju ljudi kavom. Razbjesnio se."

"Kladim se daje."

Stavila je vrč s kavom na stol i sjela. Iz džepa je izvadila kutiju cigareta i upaljač. Pružila mi je kutiju.

"Pljugu?"

"Ne."

"Imaš šta protiv da ja?"

Nije pričekala odgovor; tutnula je cigaretu u usta i zapalila. Dobrano je povukla, duboko udahnuvši dim. Gurnula sam *plunger* u vrč za kavu i natočila u obje šalice. Dim je polako izvirao iz Jenny natrag u kuhinju i lebdio joj iznad glave poput pera.

"Znaš za Mariannu?"

"Za sve njih. Za svaku Mariannu i Joan i Annie. Da."

"Nitko nikad ne zna koliko supruga zna ili želi znati. Sve su to lažne uzbune. Svaka od njih. Bar ja tako mislim."

"Ali sada je otišao."

"Htjet će se vratiti."

Odmahnula sam glavom. "Ne. Poslije Marianne bit će neka druga. I stalno tako. Dijelom je krivnja moja. Za ples je stvarno potrebno dvoje. Svjesna sam toga. Ali nisam samo ja kriva." Prilično sam dugo razmišljala o krivnji i svim tim petljancijama.

"Ne. Volim ga, zbilja. Mogla bih izlaziti na kraj s njim kad bi samo šarao misleći da ništa ne znam, ali sada ja n..."Od prokletih sam se suza zagrcnula.

"On je kopile." Jenny su pri govoru iz usta izlazili tračci dima.

Nasmijala sam se."Ajmo bit sasvim pošteni; pravo kopile u ovoj kući sam ja. Jedino. Oduvijek."

"Zaboga, Sal, koga briga za takve stvari?"

"Mene. Oduvijek."

Ispružila je ruku i dodirnula mi vrat. Skupila sam ramena kako bih joj maknula ruku.

"Nemoj biti predobra prema meni. Mogla bih se rascmizdriti. Stvarno mi se cmizdri, ali muka mi je od toga."

"Sally..."

"Godinama sam plakala. Bila sam ćudljiva, zlovoljna, stvarno nepredvidljiva. On je bio sjajan. Svaki bi me put izvukao iz toga. Iz crnila. Ne znam što ću bez njega. Nisam htjela imati djecu. Stalno sam govorila iduće godine. Ne još. Jednom. Nikad nisam rekla nikad, ali znao je da sam to mislila. Da. Znao je. Šugav svijet, jelda."

"Onakav je kakvim ga napraviš."

"Znaš da mi se majka ubila?"

"Ne. Ja..."

"Da. Šest mjeseci prije nego što smo se Charlie i ja vjenčali. Samo tako, iznenada. Predozirala se."

"Žao mi je."

"Ne volim pričati o tome. Pretpostavljam da joj je život postao nepodnošljiv. Tako samoj. Uvijek je bila sama. Naravno, imala je mene, ali ja sam se stalno udaljavala od nje. Previše me je opterećivalo što se hvatala za mene, vukla me nadolje. Nekad se tako prestrašim. Vidim kako se ista stvar događa i meni. Ponekad, samo ponekad. Uglavnom sam u redu."

"Ne smiješ tako razmišljati. Imaš svoj posao. Imaš gomilu prijatelja, a i on će se vratiti."

Netko je pozvonio na vrata.

"O, Bože!"

"Ja ću." Jenny je skočila na noge i otišla otvoriti; za njom se vukao trag dima. Slušala sam dizanje i spuštanje glasova. Činilo

se da se ne tiče mene.

Natočila sam još kave. Nije mi se pila. Jednostavno nisam znala što bih sa sobom. Od same pomisli da je izlijem niz grlo bilo mi je zlo.

Glasovi su se dizali i spuštali.

Zurila sam u svoju šalicu s kavom.

Jenny se nasmijala.

Ulazna su se vrata zatvorila. Vratila se u sobu i sjela. Posegnula je za cigaretama.

"Muškarci", rekla je nakon nekoliko trenutaka. "Točnije, Don. Došao je da me podsjeti da njegovi roditelji danas dolaze na večeru. Moš mislit." Za palila je cigaretu. "Moš jebeno mislit. Kupovina njega muči. Uzmi klince i nakupuj šta treba, rekla sam mu. Popis ti je na kuhinjskom stolu. Jebemu, pa može obaviti dućan, zar ne? Obuci klince, rekla sam mu. On bi ih poveo u pidžami. Stvarno bi. I napravite krevete prije nego što krenete. I to sam mu rekla. Svekrva će se htjeti uvjeriti da su djeca napravila krevete. Čak i u subotu." Na tren se nasmijala. Nagnula se prema meni pazeći da me ne dodirne. "Pričaj."

*Podno svih ljestava moram počiniti,
U srcu, kvarnoj staretinarnici. [10](#)*

"Ne", rekla je. "Nikad počiniti. A Yeats je bio pompozni stari blesan. Barem sam tako uvijek mislila."

Nasmiješila sam se. Pitala sam se je li htjela reći pretenciozan. Vjerojatno nije.

"Otišla sam na općinu po rodni list. Prije puno godina. Mislim da mi je bilo osamnaest. Vjerojatno mi je trebala putovnica. Nije htjela da idem. Činila je sve što je mogla da me zaustavi. Nikad me nije puštala na putovanja sa školom ili s prijateljima. Uvijek sam mislila da se radilo o novcu, ali novac nije bio problem. Jednostavno nije htjela da vidim taj prokleti rodni list. Kako bilo da bilo, tamo je službeno pisalo... otac nepoznat. To me je jako streslo iako... pa, uvijek mi je to govorila. 'Ti nemaš oca.' Otišla sam kući i ponovo je pitala. Pokazala sam joj rodni list. Gurnula sam joj ga pod nos. 'Ne trebaš znati', viknula je na mene. Ali trebala sam. Stvarno sam trebala. Još uvijek trebam."

"Nema baš neke svrhe", rekla je Jenny.

"Ti ne možeš nikako znati. Ja sam polovična osoba, i mogu ti reći da je to grozno. Vjeruj mi. Otac nepoznat. Htjela sam doznati samo kako se zvao. Nisam ga htjela gnjaviti. Ne. Ništa slično. Samo doznati kako se zvao. Na kraju krajeva, njegovo bi prezime trebalo biti i moje. Možda je sve to posve nerazumno, ali to sam ja. Po svoj prilici zaboravim jedino kad glumim, kad sam neka sasvim druga osoba. Misliš da sam luda?"

"Ja..."

"Nemoj ništa reći. Nema toga što si već nisam rekla u mislima. Godinama se prepirem sa svojom nerazumnošću. Uzalud. Charlie je bio dobar. Obodrio bi me kad bih bila stvarno utučena. Pretpostavljam da mu je trebalo malo mira, netko nov, netko koga ne treba stalno hrabriti. Shvaćam da je sigurno naporno kad stalno moraš nekoga hrabriti."

"Tvoja majka..."

"Jadna stara majčkica. Bože, kako je bila naporna. Mrzila sam je. No to je sasvim normalno. Kladam se da si i ti s vremena na vrijeme mrzila svoju majku. Tako je sa svima. Pila je kao smuk, osobito zadnjih godina, prije nego što je... Kad sam odrasla i nije mi sve vrijeme trebala njezina pažnja. No čak ni onda, čak ni kad je bila gotovo u nesvijesti, nikad joj nije izletjelo njegovo ime. Pokušavala sam ga izvući iz nje raznim smicalicama. Jadna ženturača."

Dugo smo sjedile u tišini. Začudo, osjećala sam se bolje; u glavi mi se razbistrivalo.

"Zvala sam je majčkica", rekoh naposljetku.

"Dobar nadimak za majku. Sviđa mi se majčkica. Moja je majka bila vrlo nemajčkasta." Jenny je gestom ruke sugerirala golemost. "Bila je jako uredna. Sve je imalo svoje mjesto. Ništa nije smjelo narušiti red. Mrzila sam je zbog toga. Pregledavala nam je domaću zadaću i nikad nije bilo važno je li bila točna; morala je biti uredna. A vidi me sad. Udala sam se za najneurednijeg muškarca kojeg sam uspjela naći i živimo u pravom pravcatom svinjcu. A i protestant je. Takozvani *Prod*. Mislila sam da će ona umrijeti kad sam to učinila. Bar smo se vjenčali; nitko se više ne zamara time. Kako bi samo bjesnila da

smo bili toliko neuredni da imamo četvero djece bez vjenčanog prstena i bez krštenja. Što se nje ticalo, bolje je bilo i protestantsko krštenje nego nikakvo." Zbacila je glavu i nasmijala se, a onda je skočila na noge i zagrlila me; topla i vrlo srdačna gesta. Neko vrijeme bile smo tako stisnute, a onda me je pustila i ponovo sjela.

"Mislim", rekla sam joj, "da bi trebala ići. Idi u kupovinu s Donom. Sad mi je dobro, zbilja. Idem posjetiti djeda. Hvala ti. Dobra si prijateljica. Nadam se da ćeš mi uvijek biti prijateljica."

"Aha." Nasmiješila se. "Bit će najbolje da odem u kupovinu. On bi mi sprtljao popis. Donio kući sve krive stvari. Kad god me zatrebaš, samo fućni." Ustala je i krenula prema vratima. "Žao mi je zbog klinaca i lopte i svega toga."

"To je sve nevažno."

"Bok."

"Bok. Dobro se provedi sa svekrvom."

"Jupi." Otišla je.

Soba je zaudarala na dim.

Rat, pomislih. Mogla bih baciti pogled prije nego što se prihvatim bilo čega drugog. Smjestiti stvari u realne okvire. Slajdove realnosti.

Uključila sam televizor i smjesta se našla u Bagdadu. Rageh Omaar stajao je na nekom krovu, a na nebu iza njega vidjeli su se bljeskovi. Dakako, sve se to, pomislih, može izvesti i elektronski. Ne mora nužno biti istina. Gdje su tu onda realni okviri?

Zbog gustog oblaka dima i prašine činilo se da je ondje noć. No on je bio posve razdragan; oči sumu izgledale zabrinuto, ali na ustima je bio mali bijeli osmijeh. Golemi kamioni tutnjeći su prošli prašnjavom cestom; američki vojnici cerili su se u kameru. Rageh Omaar bez prestanka je ćeretao. Nisam htjela čuti što govori, pa sam isključila televizor. Toliko o realnim okvirima!

* * *

Jednom me je prilikom nakon probe Seamus zaustavio na izlazu s pozornice. "Moraš nazvat mamu", doviknuo mi je. Uvijek je vikao.

"Svoju...?"

"Mamu. Trebaš je nazvat čim prije."

"O, Bože, što je s njom."

"Rekla je samo da je nazoveš. Zvučala je nekak uznemireno."

Kopala sam po svojoj torbici.

Nigdje kovanica.

Nikad nemam sitniša kad mi treba.

Seamus je otvorio vrata svoje izbe.

"Uđi. Možeš nazvat s mog."

"Hvala."

Ustao je i pustio me da sjednem za njegov stol.

Vruć zrak iz električnog ventilatora za grijanje ušao mi je pod suknju.

Majčkica je sigurno stajala pokraj telefona.

"Sally." Progovorila je prije mene.

"Majčkice..."

"Biskupova žena umire." Nikad nije upotrebljavala riječ majka. Zvučala je kao da je plakala.

"Gdje je?"

"Vincent's. Gospođa Carruthers nazvala je prije oko pola sata. Nisam ni znala da je bila bolesna."

"Idem kući po auto, a onda ću doći ravno k tebi."

"Nisam ti htjela smetati. Ja... ja... samo sam mislila..."

"Požurit ću koliko god mogu. Bok, draga."

Spustila sam slušalicu i sjedila gledajući preko stola u sliku Krista koji drži svoje srce među raširenim prstima.

Okrenula sam se prema Seamusu. "Ti vjeruješ u Boga?"

Moje ga je pitanje iznenadilo. "Naravno."

Ustala sam. "Blago tebi."

"Rođen sam s vjerom u Boga, valjda si i ti."

"Ne. Ne. Ne. Sa mnom uopće nije bilo tako. Majka bi se smijala kad god bi ga netko spomenuo. Nikad nisam naučila govoriti Bože blagoslovi mamicu i... Možda sam imala sreće. Stvarno se trudim da shvatim." Krenula sam prema vratima. "Oprosti. Ponekad mi se svašta mota po glavi. Bolje da požurim. Baka mi umire. Hvala ti, Seamuse." Izašla sam na vjetrovitu uličicu. Ljudi su se na sve strane gurali, nestrpljivi da stignu kući

ili barem da se maknu s vjetra. Stiskali su uza se svoje kapute, torbice i pakete, dok im je jak vjetar mrsio kosu.

Pokušala sam zamisliti staricu kako umire u bolničkom krevetu, smežurana gotovo do ništavila. Bila sam vidjela samo fotografije u majčkičinoj sobi; imala je prilično strogo lice, ali mlado, s kosom podignutom u pundžu i dugim nosom. Bilo je to prije mnogo godina, prije biskupskog statusa, prije svih formalnosti koje prate takvo ustoličenje, prije mene. Definitivno prije mene.

Pitala sam se je li, u rijetkim prilikama kad me je majčkica povela do njihove kuće i ostavila vani da sjedim u autu, ta žena virila kroz napola navučene zavjese ili otvorila ulazna vrata tek toliko da me može vidjeti.

Nisam mislila da je bilo tako; nije imala lice nekoga tko viri. Što li je mislila o meni kad se nije mogla natjerati ni da mi dobaci usputan pogled? Kako se mogla toliko bojati toga da me vidi?

Tako bih voljela da mi je život jednostavan, baš onakav kakav je, čini se, svima drugima. Glumiti, a onda spavati; to mi se čini najboljim načinom življenja koji mogu zamisliti. Učiti tekst uloge, kretati se, govoriti mnogim jezicima, posuđivati suze i smijeh drugih, a onda, kad sve završi, otići kući i zaspati.

Nakon aplauza.

Moram reći da uživam u aplauzu.

Došla sam do reda taksija. Ušla sam u jedan i rekla vozaču svoju adresu. Kad smo stigli, smjesta sam prešla u svoj auto, koji je bio parkiran na prilazu. Nisam gubila vrijeme.

Kad sam došla, majčkica je stajala u predvorju. Svjetla su bila upaljena i mogla sam je vidjeti kroz stakleni dio vrata, naslonjenu na ogradu stubišta, stisnutu u svom kaputu, kao netko tko čeka vlak koji možda nikad neće doći. Kad je čula kako auto staje ispred kuće, otvorila je vrata i sišla stazom prije nego što sam stigla ugasiti motor.

"Čekala sam", prošaptala je otvarajući vrata i ulazeći u auto.
"Došla sam najbrže što sam mogla."

Nagnula sam se prema njoj i poljubila je u obraz. "Žao mi je, majčkice, stvarno mi je žao."

Majka se pretvorila u bujicu suza. Navirale su joj između prstiju i slijevale se niz obraze i vrat; nije mogla govoriti.

"Evo." Dograbila sam šaku maramica iz pretinca u vratima i ugurala joj ih u ruku. "Evo. Evo."

Upalila sam auto i krenula prema bolnici St Vincent's.

Ubrzo je njezino jecanje postalo manje mahnito; počela je dolaziti k sebi. "Tako davno. Bili smo sretni. Sjećam se sreće. Kao dijete. Da. Vraća mi se. Taj gubitak. Taj gubitak sreće." Štucala je između svake skupine riječi. "Znam da me neće htjeti vidjeti. Znam da će... moram doći. Da. Možda će..." Glas joj je zamro. Žustro je ispuhala nos.

"Možda će što?" upitala sam.

"Ne znam. Htjeti da budem tamo. Nasmiješiti mi se, možda. Oprostiti mi."

"Oprostiti ti? Što, zaboga? Ti bi trebala oprostiti njoj."

"Ne želim da umre mrzeći me."

"Ne vjerujem da će to učiniti. Evo. Uzmi još ovih." Gurnula sam kutiju s maramicama prema njoj. Nije se obazirala. "Draga majčkice, kako bi te itko mogao mrziti?"

Previše si jadona da bi te itko mrzio, pomislih; osim mene, naravno.

"Ona bi." Šmrknula je, a zatim uzela još pregršt maramica. "Toliko su očekivali od mene. Oni... ona je uložila toliko energije i, pretpostavljam, ljubavi u moj odgoj, a onda..." Suze su ponovo potekle, slijevale joj se niz obraze. "Razočarala sam ih. Razočarala sam biskupa. Mislim da je to najviše mrzila. Znaš, ona ga je obožavala. I... i... i..."

Stala sam na semaforu i pogledala kroz prozor. Nisam znala da li da govorim ili da šutim. Odlučila sam se za tišinu. Činilo se lakšim. Čovjek u autu pokraj mog nestrpljivo je kuckao prstom po volanu; uhvatila sam njegov pogled i nasmiješila mu se. Brzo je skrenuo pogled; glupan, pomislih, osmijeh ga ne bi ništa koštao.

"Naravno, on tada nije bio biskup, ali ne bi mogli podnijeti skandal. Nikad to nisu htjeli u svojim životima. Tko želi skandal? Svi znamo odgovor na to pitanje."

Svjetla na semaforu promijenila su se i pojurila sam ispred čovjeka koji se nije htio nasmiješiti.

Majčkica je malo otvorila prozor i bacila van grudu zgužvanih maramica.

"Majčkice", ljutito sam rekla. "To je tako ružno."

"Žao mi je. Jako mi je žao." Suze su navrle još jače. "Stvarno mi je žao. Nisam..."

"Da ne govorim o tome da je to jako nezeleno. Mogli su me dobro opaliti po novčaniku da su nas uhvatili."

"Što znači nezeleno?"

"O, dragi Bože. Pretpostavljam da sam taj skandal bila ja."

Nije odgovorila. Skrenula sam na bolničko parkiralište.

"Što želiš da učinim? Da uđem s tobom? Da te pričekam? Da odem kući?"

"Čekaj tu, Sally, molim te čekaj."

Parkirala sam.

"U redu. Bit ću tu. Imam scenarij. Mogu raditi. Ako mi zatreba šalica kave, ući ću u bolnicu. Ili na zahod. Ali samo pričekaj tu, vratit ću se." Poljubila sam je. "Ne brini se, draga. Ponesi ovo." Sklopila sam joj prste oko kutije s maramicama i blago je izgurala iz auta.

* * *

Sada se vrlo jasno sjećam toga.

U glavi mi je poput filma, jasno, u boji, potpuno nedvosmisleno - moja prošlost.

Jako sam iznenađena sjećanjem; zaboga, ne mogu se sjetiti ni što je bilo prekjučer, a uspjela sam se sjetiti lica čovjeka u autu pokraj mog prije toliko godina.

Kakvo svjetlo u glavi obasjava te prizore?

U to vrijeme radila sam na Svetoj Ivani.

Moja prva stvarno velika uloga. Golema. Moram je nazvati golemom.

I tako vraški uzbudljivom.

Uglavnom mi je bilo zlo. Dobro se sjećam toga.

Živci.

Uz probleme Ivane Orleanske nisu mi na grbači trebali još i majčkičini.

Stara izreka glasi da će onaj tko kaže previše istine sigurno završiti na vješalima.^{11}

Da. Sjećam se da su mi te riječi pale na pamet dok sam te večeri sjedila u autu.

Nasmijala sam se.

Bog ne dopušta da se cijela istina kaže.^{12}

Da. Nasmijala sam se.

Pretpostavljam da bi me neki ljudi mogli nazvati bešćutnom kujom.

Suosjećala sam s majčicom, to je bilo neupitno, suosjećala sam svim srcem.

Ali ne i s onom drugom, sa staricom na samrti.

Ni s biskupom, Božjim čovjekom. Tu nije bilo tuge.

Sjećam se tih misli u svojoj glavi.

Sjedila sam s knjigom na koljenu i učila Shawov tekst.

Bog ne dopušta da se cijela istina kaže.

Misli su mi odlutale do Charliea; činilo mi se da ga možda počinjem voljeti. Pitala sam se bi li mogao nositi na leđima mene i moj teret.

Zauvijek.

Velika riječ.

Velik je teret nositi polovičnu osobu.

* * *

Jednom prilikom prošle godine, u nekakvom crnom raspoloženju, lupala sam glavom o zid dnevnog boravka dok nisam pala na pod natučena i iscrpljena.

"Koji je to bio vrug?" upitao me je Charlie. Ležala sam na kauču umotana u pokrivače, a on mi je držao na čelu krpu namočenu hladnom vodom. Lice mu je bilo blijedo. Pokušala sam mu se nasmiješiti.

"U redu je. Stvarno, u redu je. Godinama nisam učinila nešto takvo. Jako, jako mi je žao."

"Zašto?" iznova me je upitao.

Ništa nisam rekla.

"Zašto? Moraš mi reći, Sally. Vjenčani smo. Moraš mi reći zašto. To će pomoći. Ne bi trebala imati tajni preda mnom, ali imaš."

Odmahnula sam bolnom glavom.

"Beskorisno je pretvarati se da nemaš."

"Ne."

Uzdahnuo je. "Ne mogu podnijeti kad me isključuješ. Zbog tebe se osjećam tako bespomoćno. Osjećam se kao da me zbog nečega mrziš."

"O ,ne. Volim te."

Zatvorila sam oči i slagala.

"Stvar je u poslu. Ide nam loše na probama. Svi smo na rubu. Žao mi je. Neće se ponoviti. Obećavam."

Zurio je u mene. Osjetila sam kako mi se lice crveni.

Ustao je s kauča, uklonivši svoju toplinu s mene i hladni oblog s mog čela.

"Samo ti budi takva", rekao je i izašao iz sobe.

* * *

Ja sam kriva što me je ostavio. Znam to. Te druge žene govore mu svoje tajne. Njemu to treba; što se njega tiče, ljubav je upravo to. Sviđa mu se s tim povezan osjećaj sigurnosti. Ja tebi kažem svoje tajne, ti meni svoje, i nekom smo čarolijom vezani jedno za drugo. Njegove oči i baršunasti ton njegovog glasa mame ljude da se povjeravaju. Majčkici se sviđao, ali mislila je i da nije bio pravi muškarac za mene.

"Otjerat ćeš ga", jednom mi je rekla. "Svojom ćudljivošću i mrgođenjem."

Kako je bila u pravu.

Kako prokleta, prokleta, prokleta u pravu.

* * *

Zaspala sam.

Glava naslonjena na prozor u čudnom položaju. Ukočen vrat.

Sveta Ivano kliznula mi je iz ruke na pod.

Majčkica je kucala na staklo.

Trebalo mi je nekoliko trenutaka da se sjetim gdje sam.

"Majčkice! A, da." Nagnula sam se i otvorila joj vrata. Sručila se na sjedalo.

"Gotovo je." Zalupila je vratima. "Gotovo."

Potražila sam kutiju s maramicama. Bila je na podu sa *Svetom Ivanom*. Majčkica nije plakala; bila je vrlo blijeda, poput sablasti, ali oči su joj bile suhe.

"Da ponudimo biskupu da ga odvezemo kući? Što misliš?"
Uzdahnula sam. "Ti odluči."

"Možda bismo trebali. Izgledao je tako... tako..." Glas joj se izgubio. Ispružila je ruku i otvorila vrata. "... jako umorno i staro. Da. Staro i jako umorno. Da odem?"

"Zaboga, majčkice, idi i pitaj ga. Prestani okolišati. Koliko je uopće sati?"

Majčkica je odmahnula glavom.

Pogledala sam na sat. "Polu deset."

U autu sam sjedila tri sata. Nije ni čudo što sam zaspala.

"Pa?" gotovo sam viknula na nju. "Što želiš učiniti?"

"Idemo." Zatvorila je vrata. "Samo kreni, Sally. Sigurna sam da će se pobrinuti za njega. Gospođa Carruthers... netko. Samo kreni."

Vežala sam pojas i posegnula za ključem.

"Hoćeš li doći kući i prespavati?"

Trenutak-dva sam razmišljala, a onda kimnula.

"Ali ujutro moram otići vrlo rano."

"U redu je. Ne bih od tebe tražila ništa drugo. Ne. Ne." Glas joj je zamro. Na tren mi se nasmiješila. "Duhovi. Takve stvari; to se ne događa kad je s tobom još netko."

"Duhovi? Majčkice, ne budi blesava."

"Ne želim da me njezin duh progoni."

"Pa, bilo duhova ili ne bilo, ostajem samo noćas."

Iznenada mi se javila vizija da sam usisana natrag u to mjesto zauvijek.

Zavijeke.

Vjekova.

"To je potpuno jasno. Kao što sam rekla, ne bih tražila..."
Zagledala se u mene i oči su joj se opet počele puniti suzama.

Potapšala sam je po ruci, okrenula ključ i upalila motor.
"Ne bih tražila..."
"Je li ti išta rekla, majčkice? Je li... je li...?"
"Pogledala me je. Ravno u oči... a onda..."
"Što?"
Usljedila je vrlo duga stanka.
"Sklopila je oči. Kao da spušta rolete. I umrla. Samo tako.
Umrta."
"O, draga majčkice."
"Valjda se ništa drugo i nije moglo očekivati. Prošlo je... Koliko je
tebi godina?"
"Trideset i dvije."
"Nije razgovarala sa mnom trideset i dvije godine. Tad mi je
bilo sedamnaest, sad sam u četrdeset i devetoj. Već sam jako
dugo majka."
"Majčkice..."
"Ne", rekla je. "Oduvijek govorim ne. Uvijek ću govoriti ne. Ti
nemaš oca."
Sranje, pomislih. Sranje.
"Vozi kući", rekla je.
Stisnula je ruke na koljenima.
Pokrenula sam auto.
U tišini smo se odvezli do majčičine kuće.

* * *

Da.
Realni okviri.
Te su mi riječi prostrujale kroz glavu.
Kakva je uopće korist od Shakespearea, Cehova ili Becketta
u trenucima kad smo konsternirani?
Ili, dapače, u trenucima kad je svijet konsterniran? Oni su
bilježili. To čine i Rageh Omaar, John Simpson, Charlie Bird.
Pretpostavljam da su oni koji bilježe nužni da stvari ne bi
izmakle kontroli.
No ubojstva u noći i dalje se događaju. Kopaju se grobovi,
tijela nedužne djece bacaju se u jame. Edipove oči i dalje
krvare, a što ja činim? Kvragu... Čak i ne čekam Godota.

Nemam čak ni taj izgovor. Spavam, a snovi mi postaju noćne more. Noćne more koje su toliko nevažne svakome osim meni, i možda ocu za kojim čeznem, da mi je cijeli život neugodno. Majka mi se ubila; barem je nešto učinila. Muž me ostavlja jer odbijam donijeti djecu na ovaj zastrašujući svijet.

Odbijam. Pretpostavljam da bi se to moglo smatrati nekakvim stavom.

Samo glumim.

Sam čin glume stanovit je oblik sna.

Glumim.

Ličinku.

Da.

I gledam.

Djeca na televiziji prestrašenih i optužujućih smeđih očiju sutra će možda biti mrtva, a

ja ću

i dalje glumiti ličinku.

* * *

U glavi mi se javila slika djedovog lica i zvuk njegovog prigušenog glasa.

Ode moja snaga sva.

O, djede, kakav si ti stari gad.

Te sam slab tek čovjek ja.

No moj si stari gad. Ostali smo samo mi.

Bar koliko znam.

Možda mi ostavi svoje bogatstvo, koje nije zanemarivo.

Zanimljiva pomisao.

Pomisao koja me je nasmijala, a smijeh me je prožeo energijom.

Što biskupi rade subotom? Idem doznati.

Možda ću prekinuti njegove molitve? Ne bih rekla.

Nikad mi se nije činilo da je od onih koji se mole.

Možda provodi subote u krevetu.

Kako bilo da bilo, kladim se da ću ga iznenaditi.

Štrcala sam niza stube i pokupila torbicu sa stola u predvorju. Moji ključevi, moje sunčane naočale, nešto novca u slučaju nužde.

Opazila sam da je Charlie zaboravio dvije slike školske ragbijaške momčadi koje su oduvijek visjele u predvorju. Ponosno mi se smiješio iz prednjeg reda. Uljudno sam uzvratila osmijeh.

Sunce je grijalo, pa je jedna od susjedinih ubojitih mačaka zaspala na haubi mog auta. Počeškala sam je po glavi, a ona je otvorila veliko žuto oko i pogledala me.

"Šic", rekla sam. Trznula je repom i ponovo zatvorila oko.

"Blesačo." Uzela sam je i stavila na zid između naših kuća. Mačka je uzdahnula.

"Mmmrp."

Ušla sam u auto i zalupila vratima; uto sam se sjetila da nisam ništa poduzela u vezi s promjenom brava. Priča mog života.

Spustila sam prozor i obratila se mački, trenutačno jedinom prisutnom živom stvorenju.

"Pazi mi kuću. Ne puštaj nikog unutra. Nikog."

Mačka je zijevnula, pokazujući svoje ubilačke zube i blago savijen ružičast jezik. Okrenula se od mene i skočila u svoj vrt. Toliko od mačaka.

Jednog dana morat ću jednu nabaviti.

* * *

Kad sam skrenula kroz ulaz na biskupovo imanje, uhvatio me je strah.

"Excelsior", promrmijala sam stavljajući nogu na gas.

Prozori s objiju strana vrata bliještili su na suncu; zvekir je bio nemilosrdno ulašten.

Pozvonila sam i čekala, živčano premećući ključeve u ruci. Možda ću trebati brzo klisnuti.

Čula sam tihe korake u predvorju. Otvorila su se vrata i preda mnom je stajala gospođa Carruthers.

"Dobro jutro."

"Gospođice", rekla je kućepaziteljica.

"Došla sam vidjeti biskupa. Je li kod kuće?"

"Molim vas da pričekate dok..." Vrata su se počela zatvarati. Hitro sam zakoračila i našla se u predvorju. Veselo sam se nasmiješila gospođi Carruthers.

"Trebala sam reći djeda, zar ne? Pričekat ću ovdje dok mu ne kažete."

Gospođa Carruthers okrenula se i otišla kroz predvorje prošarano sunčevim zrakama.

"Ne želim ručak ni išta slično. Samo ga želim vidjeti", tiho sam joj dobacila.

Ničim nije pokazala da me je čula, samo je nastavila hodati kroz predvorje i niz hodnik.

Dugo se nije vratila.

Bila sam na iglama.

Pitala sam se da li da se iskradem kroz vrata.

Zveckala sam ključevima.

Pjevušila.

Naposljedku sam sjela u naslonjač.

Ponovo sam čula njezine korake.

"Kaže deset minuta. Primit će vas na deset..."

"Hvala", rekla sam. Ustala sam i slijedila je natrag u dnevni boravak, u kojem je bio kad sam ga prvi put posjetila.

Sjedio je za pisaćim stolom kod prozora. Prošla sam pokraj gospođe Carruthers i stala na sredini prostorije.

"Dobro jutro, djede."

"Što želiš?"

Nije se okrenuo prema meni, zurio je kroz prozor preko zaljeva prema Dublinu.

"Samo sam imala potrebu da te vidim."

"Potrebu?"

"Da."

Uzdahnuo je.

Ustao je i okrenuo se.

Izgledao je umorno i razdraženo, uglavnom umorno. Pitala sam se koliko mu je još vremena preostalo.

"Zašto?" upitao je. "Ne mogu ništa učiniti za tebe."

"Ali možda ja mogu za tebe."

Nasmijao se. "Doista ne bih rekao."

Prišla sam mu i ispružila ruku s namjerom da mu dotaknem rame.

Dopustio mi je da to učinim. Nosio je ogrtač od mekog baršuna. Crn, naravno.

"Stvarno bih voljela dolaziti i posjećivati te. Mogli bismo čitati jedno drugom, ako ti ne bi bilo do razgovora. Ili samo sjediti u tišini. Jednom tjedno. Voljela bih to." Dugo sam čekala da odgovori, držeći ruku na njegovom baršunastom ramenu. "Stvarno bih to voljela."

"Ne želim da dolaziš ovamo."

"Ja želim dolaziti."

Slegnuo je ramenima.

Ruka mi je pala.

"Mogli bismo razgovarati o *Oluji*. Ili o radu kojim se sada baviš. Sigurna sam da bi rado podijelio svoja gledišta s još nekim osim s gospođom Carruthers."

"Imam tajnicu. Imam osobu koja mi obavlja istraživanje. Mogu bez problema podijeliti svoja gledišta, hvala ti lijepa. Na kraju krajeva, moji su memoari moji memoari. Moći ćeš ih pročitati kad umrem. Živio sam u zanimljivim vremenima. To će biti moji javni memoari. Ostalo će umrijeti sa mnom."

"Djede..."

"Znam zašto želiš dolaziti ovamo i gurati nos u moj život. Ne želim da kopaš po mojim tajnama, mojim mržnjama, mojim patnjama."

"Ali u krivu si. Obećavam ti... Obećavam da neću činiti ništa od toga. Samo želim biti s tobom. Mogao bi me držati za ruku s vremena na vrijeme. Muž me ostavio. Treba mi oslonac. Ne bi li ti mogao..."

"Želiš da ti ja budem oslonac?"

Zvučao je iznenađeno.

"Da."

Nasmijao se. "Reci mi, zašto te muž ostavio?"

"Pokušavam shvatiti. Mislila sam da je među nama bilo u redu. Zapravo, prilično dobro. Ali nisam htjela imati djece. Nije mi se činilo da mu to smeta. Mislim da je mislio da ga ne volim. Mislim da je mrzio moje tajne." Zastala sam i na tren se nasmijala. "No i ja ih mrzim. Mrzim tajne o kojima ne znam ništa, tajne drugih ljudi, koje su narušile moj život. Malo sam čudna.

Nije mi se činilo ni da mu to smeta. On je bio oslonac. Osjećala sam da je, kad god su stvari pošle po zlu, on... o, kvragu. Treba mi oslonac, djede. Majčkica ga nije imala, i gle što joj se dogodilo."

"Mislim da sada možeš ići. Dosta mi je tvog prenemaganja." Otišao je i iznova sjeo za pisaći stol, neopozivo mi okrenuvši leđa. "Idi."

"Mislim da bi trebao razmisliti o mojoj sugestiji."

"Ja mislim da bi ti trebala otići."

"U redu, ali obećavam da ću se vratiti."

Nije rekao ništa.

"Trebali bismo pokušati razviti naklonost jedno prema drugom", rekla sam i izašla iz sobe.

Ovaj put nije bilo gospođe Carruthers, pa sam sama našla put u vrt obasjan suncem.

Morala bih se jako potruditi da razvijem naklonost prema njemu, pomislih.

Tiho sam zatvorila vrata, ušla u auto i odvezla se kući.

* * *

Ostatak vikenda provela sam izležavajući se pred televizorom, sama, i gledajući rat.

"Amerika je započela žestoku borbu kako bi spasila svijet.'To sam naučila. Ustala sam, uzela pokrivač i umotala se u njega. Kuća mi se činila hladnom i praznom. Nitko me nije nazvao. Nitko nije navratio da me vidi. Samo sam jela čokoladu i živjela s Nickom Witchellom, Gavinom Hewettom, Nickom Gowingom i, dakako, Charlieem Birdom. Svi su nosili zaštitne jakne.

"Mi vam govorimo istinu", poručuju ustima i očima. "To je naša misija." .

Ruševine, djeca, rastresene žene koje drže šal preko lica, očiju punih patnje i bijesa.

One rađaju raskrečene nad grobom, dan zasja jedan trenutak, i onda je opet noć. ^{13}

Napravila sam vruću crnu kavu i nastavila gledati umotana u majčin pokrivač od kašmira.

Nakon nekog vremena ustala sam i potražila svoj primjerak knjige *U očekivanju Godota*. Ugasila sam TV i provela ostatak dana čitajući tu dramu.

* * *

U ponedjeljak je kišilo.
Djeca nisu igrala nogomet.
Kroz zajednički zid dopiralo je brujanje usisivača.
Bio je to početak mog novog života.
Nije baš bilo neke razlike u odnosu na stari.

Ustani.
Okupaj se.
Operi zube.
Obuci se.
Ključ u vratima. Evo te, točna kao sat.

"Bo-ok. Sally."

"Dobro jutro, gospođo Murdoch. Nadam se da ste dobro proveli vikend."

Otresla je kišobran pred vratima i ostavila ga otvorenog na pragu. Prebacila kišni ogrtač preko ograde stubišta. Odgegala se u kuhinju i stavila kotlić na vatru. Nikad ne počinje raditi bez šalice čaja.

"Odvela sam klince u zoološki."

"Je li im se svidjelo?"

"Charlene nije mogla očima vidjet one paune. Morala sam je nosit. Do kraja popodneva otišla su mi leđa."

Zazvonio je telefon.

"Javi se", oštro mi je rekla.

Bio je moj agent, zapet k'o puška.

"Sal!"

"Davide, dobro ti jutro."

"Kako je, lutka? Jesi li bolje?"

"Dobro sam. U redu. Da. Dobro."

"Tako treba, curo moja. Još uvijek ista situacija?"

"Aha."

"Otišao je? Stvarno te ostavio?"

"Je."

"Žao mi je. Obama nam je teško zbog toga. Mislio sam da on..."

"U redu je, Davide. Ne moramo više o tome. Reci mi zbog čega si zvao."

"Rekao sam ti u subotu. Žele da odeš u New York. To je cijela priča. Plaćaju dobro, stan i sve to. Čuj, srce, ne želim te pritiskati. Znam da se sigurno osjećaš usrano, ali razmisli o tome. To je jako dobar posao, a mogla bi i dobiti nagradu. Moraš raditi. Izbaciti te stvari iz glave. Moraš misliti na budućnost. Ha?"

"Ne želim više nikad glumiti Pegeen Mike. Totalno mi se smučila. Bilo što drugo, Davide, to se sigurno da srediti. Rado bih glumila Vladimira."

"Ha-ha!"

"Samo se ti smij."

"Doći ću do tebe."

Mogla sam čuti kako mu se okreću kotačići u glavi. "Ne."

"Trebalo ti predah. Da. Svjestan sam toga. Previše si radila, a sad i ovo... Uzmi nekoliko tjedana slobodno. Otputuj nekamo. Mogu to iskemijati. Sunce. Treba ti sunca. Doći ću prvim avionom... pa, danas popodne u neko doba. Izaći ćemo na super večeru. Guilbaud. Da. Sve mi sjeda na mjesto. Sutra ćemo otići do njih."

"Hoću glumiti Vladimira."

"Sve ćemo srediti. Možeš se vratiti, osvježena, tu se ubaciti u zadnji tjedan proba, i sve super. Nema frke, mala. Vidjet ćeš."

"Na čijoj si ti, zapravo, strani?"

"Ionako ti Beckettova zaklada ne bi dala da glumiš Vladimira, pa to odmah možeš izbiti iz glave. E da, iz Miramaxa su pitali jesi li slobodna, pričat ću ti kad se vidimo."

"Ne želim..."

"Uzmi u obzir ostatak glumačke ekipe. Daj, srce, samo razmisli o tome. Vidimo se krajem dana. Ej, pretpostavljam da mogu prespavati kod tebe?"

Prekinuo je vezu.

Nisam znala da li da se smijem ili da plačem. Gospođa Murdoch stavila je šalicu čaja pokraj telefona.

"Hvala."

"Napravit ću krevet u gostinskoj sobi. Malo ću proć usisivačem."

Nikad joj nisam uspjela objasniti da su telefonski razgovori privatni.

"Trebala bi skočit do frizera da ti sredi kosu. Izgledaš ko da su te krave žvakale."

"Hvala."

"Nisam htjela vrijeđat. Samo ti treba netko da te s vremena na vrijeme malo pogura."

Krenula je prema vratima. "Usput, on će se vratit, znaš."

"Gospođo Murdoch, kako znate da je otišao?"

Okrenula je svoje veliko lice prema meni i namignula. "Nema puno toga na ovom svijetu šta ja ne znam. Ni puno tajni koje možeš sakrit od mene."

Ona i njezine teške noge ostavile su me, i ubrzo sam je čula kako promuklim glasom pjeva početne stihove staromodne pjesme"! Wanna Be Loved By You".

Uzela sam telefon i nazvala frizera.

* * *

Od frizera sam se vratila u luckastom raspoloženju. Kad sam izašla iz auta, Jennyina se glava pojavila na prozoru spavaće sobe.

"Ej. Bok."

"Bok."

"Ošišala si se."

"Ovo je prvi dan mog novog života."

"Bio je tu."

"Charlie?"

"Aha.'Gospođa Stijena'nije mu dala da uđe. Stajala je na vratima raširenih ruku i rekla ne može. Bila je čarobna. Kao Horacije kad je sam branio most. Moram po klince u školu, al daj navrati na čaj kad se vratim."

U hipu je nestala.

Gospođa Murdoch je, činilo se, pobrala sve cvijeće u vrtu i vaze su po cijeloj kući prštale šarenilom. Pretpostavila sam da je

to značilo da odobrava ono što se dogodilo, ili sam joj možda jednostavno bila draga.

Upravo kad sam ulazila, zazvonio je telefon.

Bože dragi, pomislih, daj da to bude David i da javlja da se predomislio.

Bila je Charlieeva majka.

Krenula je bez oklijevanja.

"Sarah, ovo je smiješno. Charlie je jako uzrujan. Ne razumijem što te je spopalo. One noći kad je došao ovamo bio je u groznom stanju. Ronnie i ja već smo bili legli. Sigurno je bila prošla ponoć. Pravi kaos. Zašto, za boga miloga, nisi mogla pričekati do idućeg dana? Donio je baš sve svoje stvari i sad su razbacane po cijeloj kući, a idući tjedan dolaze nam gosti. Stvarno ne znam što ćemo. Morat će si naći nešto jako brzo. Hoću reći, svi se s vremena na vrijeme svađaju, ali to što si ga izbacila malo je pretjerano. Njegov je otac jako uzrujan. Jutros je strašno kasnio na posao. Nije stigao na vlak, pa je morao otići autom. Znaš, draga, stvarno mislim da bi morala imati malo obzira prema drugim ljudima."

"Samo malo."

"Imaš li ikakvu predodžbu o tome koliko je danas teško naći stan? Ikakvu predodžbu? Ne bih rekla da imaš. Mary O'Brien tražila je šest mjeseci i našla nešto tek neki dan, i znaš li..."

"Mona. Mona, slušaj me. Mona."

"Što?" rekla je s ljutnjom u glasu.

"Ne znaš o čemu govoriš. Ovo je između Charliea i mene. Ne znaš baš ništa o tome što se događa između nas. Otići će iz tvoje kuće čim bude mogao, istrpi ga samo nekoliko dana, to je sve. Tjedan. Naći će nešto u roku tjedan dana. I, samo da znaš, on je rekao da ostavlja mene. Nisam ga izbacila. Shvati to. On je rekao da me ostavlja... naravno, kad mu bude odgovaralo. Ja sam samo rekla idi, sada. Sada, odmah. Mislim da bi i ti napravila isto."

"Ja ne bih nikad ostavila Ronniea, što god on učinio. Zakuni se svemogućim Bogom da..."

"Ako se sjećaš, svemogući Bog nije imao baš nikakve veze s našim vjenčanjem."

"Lijepo sam mu govorila..."

"Sigurna sam da jesi. Kako si samo bila u pravu. Ali nisi ga baš najbolje odgojila."

"Kako se usud..."

"Joj, daj, Mona, zašto da se svađamo oko Charliea. Ja nisam nimalo bolja od njega. Ni sa mnom se ne može živjeti. Budimo realni, vjerojatno je svaki čovjek na svijetu u određenom smislu nepodnošljiv. Kod mene je sjajno to što me uglavnom nema, pa može raditi što hoće, ali, znaš, fukanje drugih žena u mom krevetu ipak prelazi moj prag tolerancije."

"Sarah. Kako možeš reći nešto tako grozno..."

"Samo ga pitaj."

Usljedila je duga tišina.

Bilo mi je dosta. Činilo mi se da bih opet mogla zaplakati.

"Ne vjerujem da Charlie... ne bi se smjela tako izražavati."

"Joj, Mona."

"Jako sam ljuta na tebe, Sarah. Jako, jako ljuta. Što da kažem ljudima?"

"Ništa. Zaboga. Baš ništa. To se ne tiče nikog osim nas." Nasmijala sam se. "Baš sam blesava. Znam da ćeš reći što te je volja. Zapravo, vjerojatno sam deseta osoba koju si danas nazvala."

Jesam li otišla predaleko?

U tom trenutku nije me bilo briga.

Klik.

Prekinula je vezu.

Dugo sam stajala s telefonom u ruci.

Da, otišla sam predaleko. Kakvog je imalo smisla poticati Monino neprijateljstvo? S druge strane, nikad joj se nisam sviđala. Nikad nije smatrala da je ta glumica bez oca kojoj se majka ubila dovoljno dobra za njezinog krasnog sina. E pa goni se, Mona.

Odložila sam telefon.

Kuća je bila tiha i besprijekorno čista. Gospođa Murdoch stvarno se potrudila za svojih deset eura na sat.

Uključila sam televizor.

Muškarac u zaštitnoj jakni objašnjavao je da je "tu na djelu stanovita psihološka dinamika".

Nebo je još uvijek bilo puno dima, a soba mi se tresla od tutnjave tenkova u prolazu. Pokraj ceste ležala su mrtva tijela. Naša ili njihova? Bilo je prokleta svejedno.

Kosa mi je bila svjetlucava i uvijena oko lica. Okrećući glavu, mogla sam osjetiti mekane uvojke.

*Zar sam ja spavao dok su drugi trpjeli?
Spavam li ovoga trenutka?*^{14}*

Doista ne znam.

"Saaally."

Poziv s druge strane ograde. "Stižem."

Ostavila sam rat da sam treperi u prostoriji i otišla k susjedi. Vrata su bila otvorena i čula sam povišene glasove.

"Ne. Ne. Ne. Ne možeš gledati prokleti rat."

"Maa-maa. Moram."

"Vraga moraš."

"Gospodin Bourke je rekao..."

"Baš me briga - bok, Sally, super frizura – što kaže gospodin Bourke, ne možeš gledati rat. Idi i napiši zadaću."

"To mi je zadaća."

"Ne vjerujem ti. Sjedni, Sal. Brendane, odmah da si otišao i napisao zadaću. Ostali, van u vrt."

"Ja sam gladna."

"Slušajte me svi: sad ću na miru popiti čaj sa Sally, a nakon toga, ne prije, sve ću vas nahraniti. Evo." Starijoj kćeri pružila je kutiju keksa. "Podijelite ih. Van. Odmah. Brendane, penji se u sobu."

Kad se riješila djece, dobro me je promotrila.

"Stvarno mi se sviđa tvoja frizura. Mogle bismo popiti čašu vina. Bolje nego čaj, kako god okreneš. Vražji klinci, samo hoće sjediti i gledati TV. Njima je to poput ratnih igara."

"I ja gledam. Užasno je i fascinantno. Manipuliraju svima nama."

"Napravila si nešto i s bojom?" upitala je vadeći bocu Cotes du Rhone iz kuhinjskog ormara.

"Ne. Samo temeljito pranje i sve ono što utrljavaju. Rekla sam sve. Stavite sve. Koštalo me je devedeset eura."

"Ideš. Nadam se da se osjećaš bolje."

Izvadila je čep.

"Privremeno."

Napunila je dvije čaše gotovo do vrha.

"*Slainte?*"

"Živ'la."

Obje smo otpile.

"Ne volim da gledaju rat, ali Brendan ima učitelja koji, po svemu sudeći, misli da bi trebali. To je povijest, kaže."

"To je točno, a povijest se po svoj prilici uglavnom sastoji od toga da se ljudi međusobno ubijaju. *Et in saecula saeculorum.* {15}."

"Ali ti kažeš da svima nama manipuliraju."

"I to je dio povijesti. Sjeti se samo Ivane Orleanske. Sjeti se te manipulacije. Za njih je Tony Blair dječarac. Pa su jednu Ivančicu spalili."

"Na kraju su je pretvorili u sveticu."

"To joj je zbilja puno pomoglo, stotinama godina kasnije. Spalili su je. Kad bi se to danas dogodilo, tvoji bi klinci to mogli gledati na televiziji. Povijest. Svi smo mi povijest."

Vrata koja vode u vrt naglo su se otvorila i mala djevojčica uletjela je u sobu. Bacila se majci u krilo.

"Ne daju mi da se igram." Zabila je lice u majčino rame i jecala.

"Vidiš zašto mi je trebalo vino?" Obgrlila je djevojčicu i blago je ljuljala. "Mir. Mir. Daj lišće da ga obrišemo. Taa-ko. Uzmi neku knjigu, sjedni na kauč i čitaj."

"Neću čitati knjigu. Hoću se igrati s njima."

"A ja hoću pričati sa Sally. Deset minuta. Idi na kauč, a onda mi možeš pomoći da skuham čaj. Ili mi možeš samo sjediti u krilu i biti tiha. Kao mala mišica."

"Da", rekla je djevojčica.

"Pričaj mi", obratila sam se Jenny, "o njegovom dolasku. Što se dogodilo?"

"Pa, jednostavno sam čula auto i pogledala kroz prozor, a on je stajao na pragu s prstom na zvoncu. Gospođi Murdoch trebalo je sto godina da otvori."

"Ona smatra da otvaranje vrata ne spada u njezine dužnosti."

"Baš kad sam mu htjela nešto doviknuti, odškrinuta je vrata." Prstima je pokazala vrlo malen otvor.

"Mamice" rekla je djevojčica. "Nemoj pričati sa Sally. Pričaj sa mnom." Rukom je uhvatila majčino lice i okrenula ga prema sebi. "Sa mnom."

"Prestani." Jenny je maknula kćerine prste i srknula još vina. "Stavit ću te u vrt i zaključati vrata. Želim samo deset prokletih minuta."

Djevojčica je briznula u tih plač. Niz obraze su joj se slijevale goleme suze.

Njezina majka nije se obazirala; tiho plakanje bilo joj je milije od rasprave.

"Gospođa Murdoch je rekla: 'Ti si, ha?', a on je rekao: 'Da'. Pa su buljili jedno u drugo. 'Je li ona tu?' upitao je. 'Otišla si je sredit kosu', rekla je gospođa Murdoch. Pa opet buljenje u tišini. 'Oćeš uć?' upitala je gospođa Murdoch. 'Da, molim.' 'E pa ne možeš, i najpametnije ti je da odeš.' Zatim je zatvorila vrata i ostavila ga da stoji na pragu."

Moram reći da me je ta slika nasmijala.

"Ponovo je zvonio i kucao, a na koncu je lupio nogom u vrata, dolje desno, ušao u auto i otišao. Izgledao je prilično srdito."

"Gospođa Murdoch je čarobna žena."

"Aha."

"Godinama je radila za majčkicu."

"Maaamiceeee."

"Šš."

"Trebala bih krenuti. Dolazi mi David."

"David?"

"Agent. Pokušat će me uvjeriti da odem u New York glumiti u *Playboyu*"

"Zašto ne odeš? Mogla bi dobiti nagradu."

"To i on kaže. Ta uloga i ta produkcija popele su mi se na vrh glave. Želim raditi nešto novo."

"Ja mislim da bi to bilo kao dar s neba. New York. Predstava koju imaš u malom prstu. Raj. I otišla bi odavde."

"Maaamiceeee."

Iskapila sam čašu i ustala.

Pogledala me je preko djevojčičine glave.

"Idi, Sal. Nemoj biti blesava. Idi."

"Vidjet ćemo. Hvala na vinu i nek ti je ugodna večer. Bok, čudovište."

Čudovište me je mrko pogledalo dubokoplavim očima u kojima nije bilo prijetvornosti.

"Bok", rekla je.

* * *

Opet je počelo kišiti. Oko pola sedam.

Još ni traga Davidu.

Možda se predomislio, uvidio da postupa nerazumno.

Možda sjedi na londonskom aerodromu i obuzima ga aerodromski bijes.

Možda sad gleda na stvari isto kao i ja. Možda...

Mnogo nagađanja.

Gotovo se smračilo i nadvili su se golemi sivi oblaci. Tik iznad krovova.

S neba nisu padale kapljice kiše, nego nekakva masna izmaglica, odbojna, od koje si odmah mokar.

Odjenula sam se za Patricka Guilbauda.

Nadala sam se da će David održati riječ.

U hladnjaku je bila boca šampanjca.

Samo jednom se živi.

Majčkica je to često govorila. Nekako ispod glasa, kad se spremala iskapiti treću čašu nekog pića, obično džina, ili strgnuti najlon s još jedne kutije cigareta. Jadna žena nije se zadržala dovoljno dugo da je ubije ijedan od tih užitaka.

Pitala sam se što bi mi sada rekla da je još uvijek živa. Neke prijekorne riječi, pomislih.

"Govorila sam ti da će se to dogoditi. Jako često."

"Nije li sretna okolnost što ne ovisiš o njemu?"

"S muškarcima moraš biti oprezna."

"Zašto si ga, dovraga, izbacila? Do sutra ujutro vjerojatno bi se predomislio."

Takve bi stvari ona rekla.

Nikad mi ne bi dala savjet da odem posjetiti djeda.

Ne bi mi dala nikakav savjet, samo bi me zasula tim beskorisnim primjedbama.

Bila sam u velikom iskušenju da otvorim šampanjac.

Mogla sam provesti večer u svojoj najboljoj odjeći gledajući rat i pijući šampanjac; deprimirajuća mogućnost, ali čim sam to pomislila, čula sam kako taksi staje ispred kuće.

"Gdje si tako dugo?" upitala sam otvarajući vrata.

"Imao sam posla. Jako je malo falilo da mi avion pobjegne. Izgledaš zanosno, draga. Zahtijevam velik poljubac."

Odložio je torbu na pod i zagrlio me. Bio je drag čovjek. S vremena na vrijeme znao je biti naporan, ali u biti je bio drag. Bio je dobar agent. Imaj to na umu, rekla sam sebi stojeći u njegovom zagrljaju, dok su mu tople usne klizile mojim obrazom i sa svakom se sekundom sve više približavale mojim ustima.

"Jako mi je drago što te vidim, Davide." Izvukla sam se iz njegovog zahvata. "Uđi, uđi."

"*Un momento*, draga, samo *un momento*. Taksi čeka. Bojao sam se da ga nećemo moći naći ovako kasno, pa sam mu rekao da čeka. O, Bože, kako mi je drago što te vidim, lutka. Predugo se nismo vidjeli."

"Dva tjedna."

"Dva duuuga tjedna. Uzmi kaput, torbicu i svu svoju opremu pa da krenemo. Usput, jako mi se sviđa frizura." Šampanjac je mogao čekati.

* * *

Formalnosti večere kod Guilbauda uvijek su bile iste. Ljubljenje ruku, ljubljenje u obraz, čaša šampanjca, odlazak do stola, tu i tamo malo mahanja, možda malo skretanje da se poljubi prijatelj ili prijateljica.

David je progovorio tek kad je namjestio ubrus preko koljena.

"Sviđa mi se ovo mjesto."

"Vraški skupo."

"Vrijedi svaki peni, ili bih sad trebao reći cent?"

Stavio je naočale kako bi pročitao jelovnik. Nasmijala sam se.

"Samo se smij", rekao je. "Dogodit će se to i tebi."

"Još neko vrijeme sigurno neće. U doglednoj budućnosti."

"Nikad ne znaš. Biraj, draga djevojko. Hajmo naručiti nešto izvanredno."

Izabrali smo, odustali, ponovo izabrali i konačno odlučili.

"To je to." Ozareno mi se nasmiješio preko stola. "A sad mi reci koji se vrag u zadnje vrijeme događa."

"Nemam bogzna što reći. Charlie me ostavio. Pretpostavljam da te to zanima."

"Toliko znam. Zanimaju me razlozi i povodi."

"Oduvijek malo švrlja. Ova je, čini se, ozbiljna. Možda je htio ženu koja je uglavnom kod kuće. Možda je htio djecu. Možda mu jednostavno nisam više draga. Stoput možda. Nisam to baš dobro podnijela. Ne ide mi pisanje vlastitih scenarija."

"Nikome to ne ide."

Uhvatio me je za ruku i palcem mi nježno gladio nadlanicu.

"Volim ga."

Sjedili smo i dugo u tišini zurili jedno u drugo.

"To je malo nezgodno", naposljetku je rekao. Stisnuo mi je prste. "Hoću reći, bilo bi mnogo lakše da ti nije istinski stalo."

Samo sam odmahнула glavom. Neću zaplakati kod Guilbauda. Previše ljudi koje poznajem ili koji poznaju mene. Uostalom, mrzim plakanje u javnosti.

Još jednom mi je pogladio ruku.

"Ali jest", prošaptala sam. Morao se nagnuti prema meni da bi me čuo. Osjetila sam miris dima cigare, vina i vrlo skupog *aftershavea*.

"Lutkice", rekao je.

Izvukla sam ruku. Nekad je baš bio svinja. Jednog dana, vrlo skoro, pomislih, promijenit ću agenta.

Sigurno je naslutio o čemu razmišljam, jer uspravio se na stolcu i poslovnim glasom rekao: "Hajmo pričati ozbiljno. O poslu."

"Udri."

Između nas stavljen je tanjur pun delicija. Ruke su nam se dizale i spuštale, usta žvakala, on je i govorio. Ja sam slušala. Sve mi je bilo poznato.

Nisam htjela imati nikakve veze s tim. Nisam htjela ići u New York. Nije me bilo briga hoću li ili neću dobiti nagradu. Bilo mi je totalno i nasmrt muka od Pegeen Mike. Nisam mislila da bi mi to odvratilo misli od ovih stvari. Htjela sam ostati kod kuće. Na svoje iznenađenje međutim čula sam svoj glas kako se slaže s njegovim sugestijama. Da, sutra ću otići u kazalište i razgovarat ćemo... razumno. Stalno je ponavljao tu riječ. Naposljetku je dohvatio moju ruku i poljubio je.

Lice mu je bilo crveno od vina i srdačnosti.

"Ti si velika zvijezda."

"Bolje reci blesača."

"Rekao sam Clodagh prije nego što sam krenuo: cura je razumna. Samo je malo uzrujana, ali razum će prevladati. Zar nisam bio u pravu?"

"Želim glumiti Vladimira."

"Ha-ha." Od srca se nasmijao i otpio gutljaj vina.

Gad.

"Što je s Miramaxom? Sjećaš li se? Spomenuo si ih. Preko telefona."

"A, da." Kopao je po džepu i izvadio komad papira. Odmaknuo ga je od očiju i namršteno se zagledao u njega.

Znak približavanja starosti, pomislih. Na tu sam se pomisao nasmiješila.

"Jesi li čula za Claru?"

"Koju Claru?"

"Schumann. Znaš. Clara Schumann, Schumannova žena.

"Pa da, naravno. Netko je baš napisao knjigu... tko... o, Bože, ovih dana sve zaboravljam... Da, neka škotska autorica."

Pomnije se zagledao u papir. "Galloway?" nabacio je. "Tako je. Janice Galloway. Sjajno piše. Charlie mi je poklonio tu knjigu za Božić."

"Jesi li je pročitala?"

Odmahnula sam glavom.

Pitala sam se zašto nisam.

"Žele razgovarati s tobom o ulozi."

Na turnejama čitam samo trilere. Aha. Na desetke. Dobre, loše, osrednje.

"Sally."

"Oprosti, Davide. Što si rekao?"

"Žele razgovarati s tobom o ulozi, a budući da ćeš biti u New Yorku..."

"Kojoj ulozi?"

"Daj se, molim te, koncentriraj."

"Evo, jesam. Totalno. Vjeruj mi."

"Pričam o poslu, o mogućem angažmanu. Trebam tvoju pozornost. Miramax priča o Clari. I o tebi." Upro je prstom u mene. "Ti. Clara."

"Pitam se gdje mi je knjiga."

"Imam scenarij u torbi."

"Uvijek treba pročitati knjigu. Onda bar znaš o čemu autor priča. Ona je bila glazbenica."

Prstima sam odsvirala ljestvicu na stolu.

"Ostavit ću ti ga. To je u osnovi prva radna verzija."

"On je bio lud, zar ne?"

"Tko?"

"Robert. Njezin muž. Schumann."

"Draga moja, uloga je sjajna. Pročitaj scenarij."

"Da. Da, naravno. Najprije ću pročitati knjigu, ako je uspijem naći."

Uzela sam malo hrane vilicom i stavila je u usta. Nekoliko sam trenutaka žvakala.

"Zašto ne uzmu Nicole Kidman?"

"Izgleda da žele tebe. Zasad."

Zakolūtala sam očima.

"Kidmanica je previše lijepa."

"Baš ti hvala."

"A možda je u zadnje vrijeme i malo previše u središtu pažnje."

Dohvatio je moju ruku i poljubio je. Usne su mu bile vlažne od hrane i vina.

"A dahli bich mohrala ispolierati tzvoj niematschki akzent?"
Nasmijao se i stisnuo moju ruku uza svoj obraz.

"Zaschto ne utzmu mahlu Zellweger?"

"Ne znam što će ti uopće agent."

"Da me možeš ubacivati u uloge koje želim i izvlačiti iz uloga koje ne želim. Pregovaraj, Davide. Pregovaranje je glavna stvar."

"Da", rekao je, opet mi balaveći po ruci. "Čeka nas pregovarancija, mala."

Izvukla sam ruku iz njegove.

"Daj odjebi, Davide. Misli na Clodagh."

"Ako te samo Clodagh brine, nema frke. Nas dvoje imamo jako dobar aranžman. Vjeruj mi, lutka. Jako, jako dobar."

Nasmiješio mi se, pripit osmijeh. Osmijeh koji sam već vidjela na licima mnogih muškaraca. Osmijeh koji poziva na provod. Osmijeh koji znači voli me, mala, noćas sam samo tvoj. Ljigavac.

Da sam bar bila kod kuće i gledala rat.

"Clodagh i ja imamo jako dobar aranžman..."

Svinja.

"Rekao si mi."

"S tim u vezi ne moraš se ništa brinuti."

"Ne brinem se. Vjeruj mi da se ne brinem."

"Jesi li za još jednu bocu vina?"

"Dosta sam popila. Ja..."

"Čašu Sauternes?"

"Ne, hvala."

"Konjak?"

"Stvarno mislim..."

Namjestio je sladunjavo molećivo lice za konobara u prolazu.

"Dva konjaka, molim."

Zatim je i mene ošinuo sladunjavom molećivošću.

Nasmijala sam se.

"Ti si grozan čovjek."

"Ali dobar agent. To moraš priznati."

"Nasilnik."

"Nekad se mora."

"Mogu li samo reći ovdje i sada da ne želim u krevet s tobom. Zaboravi. Ništa od toga."

"Nikad nećeš znati što si propustila."

"To mi ne smeta."

Prijateljski smo popili nekoliko konjaka, izljubili hrpu ljudi i otišli kući.

* * *

Nikako nisam uspijevala utonuti u san. Soba se ljuljala oko mene blago i uznemirujuće; na čelu su mi izbijali mjhurići znoja i slijevali mi se niz lice; djed mi je dugim prstom pokazivao da dođem k njemu, a kad sam pokušala ustati, nestao je; majka je plakala ili, točnije rečeno, zavijala kao vučica koja je izgubila mladunče. Bilo mi je vruće, zatim hladno, lice mi je bilo mokro od suza i znoja. Pokušala sam čitati, ali slova na stranici migoljila su se i vrludala i nisam ih mogla razabrati. Na kraju sam sigurno zaspala, jer probudilo me je svjetlo dana; posegnula sam za Charlieem i našla prazninu. Puna mamurluka i samosažaljenja, zabila sam glavu u jastuk i zaplakala.

* * *

Sjedila sam ispred TV-a i pila kavu.

Malo dijete ležalo je u sanduku pokriveno dronjcima. Izgledalo je kao da spava; bile su mu tri ili četiri godine, cijeli život pred njim, otac je držao sanduk, pogleda podivljalog od patnje i bijesa. Mogu li te užasne smrti dovesti i do čega drugog osim do bijesa?

"Dolazimo s velikom silom kako bismo okončali vladavinu vašeg ugnjetavača."

Ubijali vašu djecu.

Uništavali vaše domove.

Činili vam život nepodnošljivim.

Te je stvari trebao reći.

"Nema ljepšeg prizora od dvanaest tisuća američkih marinaca."

Eto što je rekao umjesto toga.

"To je sranje."

David je prošao kroz sobu i ugasio televizor.

"Sranje. Kako to možeš gledati?"

"To je stvarnost."

"Moglo bi biti samo velika muljaža. Za televiziju. Je li ti to ikad palo na pamet?"

Nisam odgovorila.

"Ratne igre. Klinci ih stalno kupuju. Igraju ratne igre s nama. Igre odraslih. Nije vrijedno gledanja, srce moje. To je za idiote."

Jeo je bananu. Uopće nije izgledao mamurno. Mene je boljela glava. Znam da sam, kako bi rekla moja majka, izgledala kao gnjev Božji. Nisam mu odgovorila. Čemu?

"Hoćeš li ti voziti ili da pozovem taksi?"

"Vozit ću."

"A onda me odvezeš na aerodrom, može?"

"Može."

"Izvršno. Sve će se srediti. Nego, slušaj me, Sally, neću nikakvo raspravljanje. Samo se smiješi. Slazi se sa mnom. Smiješi se, smiješi, ali drži jezik za zubima. Jasno?"

"Da. Nasilnice. Smiješi se, smiješi, i budi zlikovac. Pretpostavljam da to mogu izvesti bez problema."

"Na kraju ćeš mi biti zahvalna."

Potapšao me je po glavi kao što bi to učinio otac.

"Izgledaš namrgođeno, lutka. Možda te razvedri malo svježeg zraka. Idemo, odmah. Odvest ćemo se do obale i ući u grad s te strane. Možeš se nadisati ozona. Jako ljekovito. U ovom trenutku treba ti terapija."

"Imam prokleta grozan mamurluk. Za sve si ti kriv."

"Ništa bolje od morskog zraka."

"Ne razumijem zašto tebi nije ništa."

"Ja sam muškarac. Mi smo otporniji na alkohol. To je poznata znanstvena činjenica."

"Ha-ha, baš smiješno."

"Hajmo, mala. Imam osjećaj da ćeš, ako te ne budem držao na oku, opet uključiti tu paklenu ratnu mašinu. Hop, hop, ustaj."

Uhvatio me je za desnu nadlakticu i podigao na noge.

Bio je u pravu u pogledu morskog zraka. Petnaest minuta na pristaništu u Dun Laoghaireu i osjećala sam se bolje.

Sa sjevera je preko Howtha puhao jak vjetar. Šibao nam je lica, zamrsio mi novu frizuru i ponovo oživio moj mozak.

Iza natkrivene pozornice zastala sam i zagledala se preko zida prema Howthu. Činilo mi se da mogu vidjeti biskupovu kuću, zaklonjenu šumarkom, s njegovanom tratinom i lijevama s cvijećem što su se spuštali prema meni. Mahnula sam dignuvši dva prsta u zrak.

"Za koga je to?" upitao je David.

Nasmiješila sam se. "Znaš", rekla sam umjesto da mu odgovorim na pitanje, "ova divna luka dio je velikog naslijeđa koje nam je ostalo od Engleske. Tako je krasna, ne misliš? Tako čvrsta, pouzdana. Obožavam je. Tu su pristajali kraljevi, kraljice, vojske i svakakve jako važne ličnosti. Vidjela je posvemašnje barbarstvo, klicanje i suze, ljubav i tugu. Ljude kako dolaze, ljude kako odlaze, katkad zauvijek. Tako je dugo imala ulogu dveri Irske."

Zapljeskao je. "Kakva rječitost!"

"Mi je jednostavno uzimamo zdravo za gotovo. Stvarno je obožavam. Voljela bih da sam ovdje kupila kuću, pa da se svaki dan mogu odšetati do pristaništa. Da ga mogu držati na oku. Paziti da mu se ništa ne dogodi."

"Nakon New Yorka i Miramaxa ti ćeš biti zvijezda, mala. Moći ćeš kupiti kuću bilo gdje na svijetu."

"Joj, super."

Naglo sam se okrenula i zaputila natrag u Dun Laoghaire. Vjetar me je u kratkim naletima pljusкао po obrazima; zrak je mirisao na kišu.

Majka i ja šetale smo se ovuda svaki tjedan, obično nedjeljom poslijepodne, kad je pristanište bilo krcato ljudima, psima, kolicima. Nekad bi čak na pozornici svirao orkestar, pa bismo zastale i slušale. To mi se jako sviđalo i odupirala sam se njezinoj želji da nastavimo do svjetionika. Dirigent, sav skockan u vojničkoj uniformi, nosio je bijele rukavice koje su mu svjetlucale i plesale oko glave dok je mahao rukama.

"Dodi", došapnula bi mi, a ja bih odmahнула glavom ne skidajući pogleda s rasplesanih ruku. Naposljetku bi me uhvatila za ruku i odvukla.

"To bih voljela biti", rekla sam jednom prilikom. "Dirigent u orkestru."

"Šašavo dijete", glasio je njezin odgovor.

Dok smo hodali, David me je uhvatio za nadlakticu, odmah iznad lakta, i nježno me masirao prstima.

Taj nikad ne odustaje, pomislila sam, a onda sam pomislila da sam baš zločesta što tako razmišljam. Zahihotala sam se; primijetila sam da se smješka sebi u bradu.

* * *

Sastanak je bio bezbolan.

Svi su znali da će pobijediti, pa su činili ustupke nasmiješenih lica.

Da, ljubavi, bili su jako susretljivi.

Da, čuli su za to s Charlieem, ali rad je lijek za tugu.

Nije li?

Ili, draga, možda ne osjećaš tugu. Možda olakšanje?

Samo sam im se smiješila. Najbolje da ništa ne kažem. David je, pregovarajući, bez prestanka klepetao. Oni su mu se smiješili. Bilo je puno osmjehivanja. Dosta dobra kava. E, to je bilo zanimljivo, na pladnju ju je unijela nečija tajnica, sa stvarnim šalicama i tanjurićima, nikakve plastične čaše, čovječe, baš su me htjeli. Popila sam i drugu šalicu, a oko mene je razgovor tekao dalje. Tri slobodna tjedna. To sam čula. Pitala sam se mogu li naći oca za tri tjedna. Sumnjala sam u to. Pričali su o novcu, datumima, smještaju, novcu. Pomislila sam na Charliea i na tužna dječja lica na ekranu. Hoću li zamrziti New York ili ga ludo zavoljeti? Glasovi su im se dizali i spuštali, svi su se i dalje smiješili. Popila sam još jednu šalicu kave. David je upadljivo pogledao na sat i žurno ustao.

"Moram na avion..."

Čujem ga. Stavio mi je ruku na rame.

"Ustaj, lutko. Moram na avion..."

"Da. Naravno."

Ustala sam.

Zatim puno osmijeha, rukovanja, poneki poljubac. Osjećaj olakšanja što je bezbolno završilo.

"Poslat ćemo vam ugovor", netko je rekao Davidu.

"Što prije, što prije. Mogla bi se predomisliti."

Svi su se nasmijali.

Doviđenja.

Tri tjedna.

Doviđenja.

Bon voyage^{16}.

Bili smo vani na ulici, Davidova ruka još uvijek na mom ramenu, vodeći me između autobusa i automobila, držeći mi noge na zemlji da ne bih odletjela, da mu ne bih pobjegla. Na pločniku me je uhvatio pod ruku.

"Eto. Nije bilo jako strašno. Zar ne?"

"Nemam blagog pojma u što si me uvalio."

"Minimum, draga. Obećavam ti. Tri tjedna praznika, počevši s današnjim danom, tjedan dana probe ovdje, još tjedan u Velikoj Jabuci. Krasan stan na West Sideu s pogledom na Park. Tri mjeseca snimanja, i to je to. Nikakve turneje. Ostavio sam ti scenarij pokraj svog kreveta da ga pročitaš."

"Vidjet ćemo."

Došli smo na parkiralište.

"Kvragu, mala", rekao je. "Ne mogu dopustiti da voziš skroz donde. Uzet ću taksu."

"Nije problem. Stvarno, uopće nije. Rado ću te odvesti, zbilja. Što drugo da radim? Da gledam rat?"

Ubacila sam kovanice u uređaj.

"Nećemo se prepirati. Ti si zvijezda."

Kao i uvijek vožnja je bila grozna. Stani, kreni, stani, kreni. Čekanje, činilo se satima. Bilo je rupa na kolniku, rovovi puni strojeva, radnici oslonjeni o lopate, dizalice, kamioni, bageri, semafori, preusmjerenja prometa, ali na kraju smo stigli.

"Sljedeći put kad dođeš", rekla sam, "neće biti tako grozno."

Poljubio me je i dohvatio torbu sa stražnjeg sjedala.

"Slušaj me sad dobro: nemoj mi se predomišljati u vezi s ovim. Sredio sam ti sjajan posao."

Potapšala sam ga po obrazu. "Ne moraš se brinuti. Bit ću dobra k'o kruh. A ti mi nađi još jedan film. Voljela bih neki dobar film. Braću Coen. Voljela bih raditi za njih."

"Kao i svaki drugi glumac na svijetu."

"Ti si moj agent. Bori se za mene."

Krenula sam natrag, ostavivši ga za sobom s rukom u zraku.

Nisam se odvezla ravno u grad, nego sporednim putovima prema Malahideu, a onda sam skrenula u Howth.

Neki muškarac kosio je travu; nije obratio pažnju na moj dolazak.

Pozvonila sam i čekala.

Ništa se nije čulo.

Opet sam pozvonila.

Nakon minutu-dvije ugasio je kosilicu. Okrenula sam se i pogledala prema tratini. Muškarac mi je prilazio. "Da?"doviknuo mi je.

Pričekala sam da mi priđe.

"Zar nema nikoga?"

"On bi moro bit doma. Nikako ne voli izlazit. Ona ima slobodno. Utorkom uvijek ima slobodno. Ja dođem utorkom. Napravim šta treba i tako." Pokazao je prema kosilici. "Dođem ja i četvrtkom, al četvrtkom je ona tu. Spremi mi neki ručak. Da vam kažem, ostavi ona meni nešto i utorkom. Mora čovjek nešto pojest. Ostavi nešto i za njega.

Danas je bila mesna pita. Metno sam je u mikrovalnu. Imaju mikrovalnu. Baš korisna spravica."

"Možete li me pustiti unutra?"

"Pa čujte..."

"Ja sam mu unuka."

Pogledao me je pomalo iznenađeno.

"Nikad nisam čuo da bi neko spomeno..."

"E pa jesam. Htjela bih ga vidjeti."

"Niko mi nije reko... Nisam siguran da vam smijem otvorit. Uvijek mi kažu ako..."

"Mogli biste otići i pitati ga."

"To bi valjda mogo."

No nije se ni pomaknuo.

Oboje smo stajali gotovo nepomično, zureći jedno u drugo, kad odjednom začuh otvaranje vrata iza sebe. Okrenula sam se i vidjela biskupa kako stoji na vratima. Na sebi je imao dug svilen kućni ogrtač; lice mu je bilo upalo, ali u dubini njegovog pogleda vidio se sjaj.

Svi smo progovorili u isto vrijeme.

"Djede..."

"Što se tu događa, ako smijem znati?"

"Ona veli da je vaša unuka."

"To je točno. Ona jest to što kaže."

"Nisam znao šta da..."

"Vrlo dobro ste postupili, Corcorane. Hvala vam. To bi bilo sve."

Corcoran se duboko poklonio.

Jedva sam suspregnula smijeh.

"A ti", rekao je hladno. "Pretpostavljam da želiš ući."

Kimnula sam i prošla mimo njega kroz vrata.

Zatvorio je za nama.

Predvorje je bilo mračno i toplo, i mirisalo je na sredstvo za poliranje namještaja. Jedino svjetlo dopiralo je kroz visoki prozor iznad odmorišta i pružalo se preko poda predvorja poput vrlo tankog papira.

Duboko sam udahnula. "Bi li ti smetalo da si skuham čaj... i tebi, ako želiš?"

"Ja ću. Molim te, pričekaj u dnevnom boravku. Gospođa Carruthers ne voli da joj stranci ulaze u kuhinju."

Pitala sam se koliko se često događa da joj stranac uđe u kuhinju.

"U redu je, djede. Nemoj se gnjaviti. Preživjet ću bez šalice čaja."

"Ja ću ti ga skuhati. Ne misliš valjda da nisam sposoban staviti kotlić na vatru. Molim te, idi u dnevni boravak." Ušla sam i čula kako se sigurnim korakom udaljava niz hodnik prema kuhinji.

U kaminu je pucketala vatra. Na stolovima i komodama bilo je raspoređeno cvijeće, ljupko proljetno cvijeće, hrpa svijetlocrvenih rododendrona i blijedih azaleja u plitkoj posudi.

Bio je sjedio uz vatru u svom naslonjaču s visokim naslonom; na podu pokraj naslonjača bila je gomila papira. U vrtu je Corcoran opet uključio kosilicu, a ja sam stajala kod prozora i gledala ga kako hoda tamo-amo po tratini upravljajući strojem. Pitala sam se znaju li oni za rat. Ovo mjesto činilo se tako staromodnim, tako odvojenim od života. Pitala sam se hoće li ga ostaviti meni. Nije baš vjerojatno.

Kome bi ga drugom mogao ostaviti?

Gospođi Carruthers?

Vjerojatno je to zaslužila.

Zamislila sam kako se svake večeri vozim ovamo nakon predstave i ulazim u ovu besprijekorno čistu palaču. Bez Charliea, bez susjeda, bez djece ili mačaka. Nije mi se svidjelo.

Mogla bih je prodati i preseliti se u Dalkey, gdje žive zvijezde. Mogla bih ponijeti sa sobom one sablasne portrete i za njih izmisliti priče. Mogla bih ih imati kao svoju obitelj.

Čula sam korake i okrenula se. Polako je ušao u sobu noseći pladanj. Izgledao je pretežak za njegove tanke ruke. Prišla sam mu i preuzela ga od njega.

"Morala sam odvesti svog agenta na aerodrom, pa sam pomislila da bih mogla navratiti i pozdraviti te."

Stavila sam pladanj blizu vatre.

"I pogačice. Krasno."

"Izgleda da gospođa Carruthers misli da bih mogao umrijeti od gladi kad ona nije ovdje. Obično nemam goste, ali ona se ponaša kao da mi dolaze svaki dan. Sve ostavlja sređeno samo za mene, jela na pladnjevima, stol postavljenja moram samo jesti."

"Blago tebi."

"Neki bi mogli biti takvog mišljenja."

Sjeo je u svoj naslonjač. Glava mu je klonula na naslon i zatvorio je oči.

"Natoči čaj", rekao je. Glas mu je zvučao umorno. Učinila sam kako je rekao i stavila šalicu na stolić blizu njegove ruke.

"Dakle taj čovjek, taj agent. Što je radio ovdje?"

Natočila sam i sebi i uzela pogačicu.

"Uvjerio me je da prihvatim posao koji nisam htjela. Zatim je pregovarao. Ja sam očajna pregovaračica. Obično tako jako želim posao da me nije briga koliko mi plaćaju. Poslodavci to znaju. Dovoljan im je jedan pogled i znaju da sam naivčina." Sjela sam nasuprot njemu. Pažljivo sam stavila šalicu i tanjur na naslon za ruke i zagrizla pogačicu.

"Kakav je to posao koji ne želiš raditi?"

"Uloga je krasna i dobro mi ide, ali toliko sam dugo krstarila Europom da mi se totalno smučila, a sad sam se obvezala na još nekoliko mjeseci. Prokleti New York."

Na ustima mu je na trenutak zatreperio osmijeh. "Nikad nisam bio u NewYorku", rekao je.

"Playboy"

"A, da. Vidio sam te i u toj ulozi." Uslijedila je poduža tišina.

"Nadaju se da ćemo dobiti nagrade." Kimnuo je. "Bila si dobra."

"Ideš li često u kazalište?"

"Kad me nešto posebno zanima. Bojim se da je ovdašnji standard postao vrlo nizak. Sad rijetko idem. *Playboy* je zadnji komad koji sam pogledao. Gospođa Carruthers odveze me autom i poslije me pokupi. Nađe se s prijateljicom, popiju kavu. Ne bih rekao da joj je to prevelika gnjavaža. Ona je jako dobra žena."

"Sigurna sam daje."

"Da."

Ponovo smo zašutjeli. Zamišljala sam ga kako sjedi sam u kazalištu.

"Možda bi koji put mogao otići sa mnom?"

"Otići s tobom?"

"U kazalište."

"Aa."

"Ako se bude davalo nešto stvarno dobro, mogli bismo otići zajedno. Mogla bih doći po tebe i vratiti te kući. Poštedjeti gospođu..."

"Mislim da ne. Hvala ti."

"Kako želiš."

Pogačica je bila slasna.

Sjetno me je promatrao, a onda je popio malo čaja. Potražio je maramicu i pažljivo obrisao usta. Žarko je želio da odem.

"Nisi bila tako dobra kao Siobhan McKenna. Ona je bila najbolja Pegeen koju sam ikad vidio. Malo starija, ali... Blizu si joj. Taj mi je komad jako drag."

"Ali možeš shvatiti, zar ne, da se čovjeku može popeti na vrh glave. Iz noći u noć. Bez prestanka. Sada ga gotovo mrzim. Jako se bojim da će se ta mržnja vidjeti u mojoj izvedbi. Kakvo sam olakšanje osjetila nakon zadnje predstave. *'Avaj, izgubila sam ga, sigurno. Izgubila sam jedinog playboya zapadnog svijeta'*. A u sebi sam bila oduševljena. Nikad, nikad više. Hura. Kako bilo da bilo, sad imam tri slobodna tjedna, a onda opet uranjam. Možda me dotad prođe odbojnost. Što misliš?"

Zavalio se u naslonjač i zatvorio oči. Vani je brujala kosilica. Iskapila sam čaj i ustala.

"Idem, djede."

Nije odgovorio.

"Da vratim pladanj u kuhinju?"

Nije odgovorio.

"E pa nosi se", rekla sam vrlo tiho. Izašla sam iz sobe.

Ulazeći u auto, mahnula sam Corcoranu, ali nije obratio pažnju.

* * *

Rat se razbuktao. Činilo se da crni oblaci ispunjavaju moj dnevni boravak, da se uvlače ispod zatvorenih vrata. Svakog jutra budila sam se uz miris dima, gorućeg metala, sprženih tijela. Gadilo mi se paliti televizor, ali nisam se mogla suzdržati.

"Otpor je uzaludan. Poraz je neizbježan", rekao nam je Nick Witchell. Rekao je to s ukočenim i mrkim izrazom lica. Johna Simpsona ranili su "naši". Sav ošamućen, nastavio je izvješćivati dok mu je krv curila niz jednu stranu lica. Gledali smo to tko zna koliko puta. Odvedite ga kući, htjela sam viknuti, odvedite ga kući i stavite u krevet. Dajte mu crne kave i puno brižne njege. Čovjek je sigurno u šoku. Cjevovodi su gorjeli, tužne majke vrištale su za svojom ozlijeđenom djecom.

Razumije li itko koji se vrug tamo događa? Čula sam njihove krike i nakon što sam isključila televizor.

Počela sam čitati *Claru*. Da, pomislih. To bi mogla biti moja uloga. U pravu je. Kidmanica je previše lijepa. U glavi sam odvagnula još nekoliko zvijezda. Morat ću pogledati scenarij. Da. Bilo bi tako lako sjebati taj projekt... no sudeći po romanu, to bi stvarno mogla biti moja uloga.

Ponovo sam pročitala *Godota*.

Pitala sam se je li ga onaj mrzovoljni starac, onaj biskup, ikad pogledao. Zatim sam se pitala gleda li rat. Ne. Nije ni znao za njega. Kladim se da je TV bio u kuhinji za rasonodu gospođi Carruthers, koja gleda serije *Neighbours*, *EastEnders* i *Coronation Street* te Euroviziju. Možda i stare filmove s Doris Day; sigurno ne rat.

Charlie je dvaput nazvao; oba puta prekinula sam vezu kad sam mu čula glas.

Oba puta bilo mi je žao što sam to učinila.

Opet me je nazvala njegova majka.

"Charlie te želi vidjeti", rekla je zapovjednim tonom čim sam se javila.

"Ja njega ne želim vidjeti. Rekla sam ti. Rekla sam i njemu. Kome sve još moram reći?"

"Nema potrebe da budeš toliko ljuta, draga moja."

"Zašto ne? Odgovori mi na to pitanje. Zašto, dovraga, da ne budem ljuta?"

Uzdahnula je. "Ja se jako trudim da postupam kako treba", rekla je. "Nisam osoba poznata po obzirnosti."

"Mona..."

"Mislim da možda imaš mali problem sa živcima. Trebala bi potražiti pomoć."

"Hvala ti."

"Nema potrebe za sarkazmom."

Na njezinom kraju veze netko joj je nešto rekao.

"On je sada tu. Hoćeš li..."

Prekinula sam vezu. Uključila sam TV i pojačala ga do maksimuma; pucnji i dim navrli su u sobu. Plakala sam.

* * *

Mislim da sam provela tri dana u takvoj smetenosti bliskoj ludilu. Nisam se oblačila, nisam otvarala vrata kad bi netko pozvonio, nisam se javljala na telefon, nisam otvarala poštu. Pustila sam da se gomila na podu ispod pretinca na vratima. Glava mi je pulsirala i stalno sam bila gladna. U beskraj sam iščitavala *Godota*. Tumarala sam kućom, dolje i na katu.

I bio jedan pas

I ukrao je kost

I razljuti se kuhar

I razbije mu nos

I skupiše se psi

Iskopaše mu grob

I staviše mu ploču

Na kojoj je pisalo:

I bio jedan pas

I ukrao je kost

I razljuti se...^{17}

I tako dalje i tako dalje. Ritam riječi stvorio je zapreku u mojoj glavi: previsoku da je misli preskoče, previsoku da se suze preliju.

I razljuti se kuhar

Gospođa Murdoch dolazila je i odlazila. Gotovo uopće nije obraćala pažnju na mene; pjevušila je ili zviždala dok je prelazila usisivačem po tepisima.

I razbije mu nos

Ubacila bi moju odjeću u perilicu, pa bje iznijela van do užeta u vrtu, protresla svaki komad i objesila ga da se suši.

Donijela bi mi šalicu kave i ušuškala me u deku dok sam sjedila skutrena na kauču.

"Tog Busha bi trebalo izvest van i upucat", glasila je jedna od njezinih rijetkih primjedbi.

Još jedna, trenutak prije nego što je otišla.

"Nećeš valjda postat ista ko tvoja mater."

Ni na jednu ni na drugu nisam odgovorila. No druga je doprla do onoga što je preostalo od mog mozga.

I skupiše se psi

Ostavljala mi je ponešto za jelo i slagala cvijeće u vaze. Petog dana ugasila sam televizor pola sata prije podneva. Slušala sam tišinu.

Bila je ugodnija od rata.

Telefon je zazvonio i ja sam se javila.

Bila je gospođa Carruthers. "Dobro jutro, gospođice."

"Dobro jutro, gospođo Carruthers. Je li sve u redu?"

"Biskup bi volio da ga malo provozate, gospođice."

"O... hm, da. Kad?"

"Danas je divan dan za vožnju. Divan."

Pogledala sam kroz prozor i na svoje iznenađenje vidjela da je dan doista divan. "Da", rekla sam. "To bi bilo dobro. I ja bih se rado provozala."

"Onda ću ga odbaciti do vas. Za otprilike četrdeset i pet minuta. Možete ga vratiti ovamo u neko doba poslijepodne."

Spustila je slušalicu.

Jurnula sam gore u kupaonicu.

I staviše mu ploču

Na kojoj je pisalo:

I bio jedan pas

Hodao je stazom prema ulaznim vratima poput vojnika, uspravnog držanja, ravnomjernim koracima; gospođa Carruthers tapkala je za njim sa sivim šalom preko jedne ruke i

sa štapom za hodanje u drugoj. Promatrala sam ih kroz prozor radne sobe.

Pozvonio je. Otvorila sam vrata i nagnula se da ga poljubim, ali pomaknuo se, pa sam poljubila zrak pokraj njega. Kiselo se nasmiješio.

"Ovo je tako dobra ideja."

Prošao je mimo mene u predvorje i stajao tamo gledajući oko sebe.

Gospođa Carruthers dodala mi je šal i štap. "Za svaki slučaj", rekla je.

"Hvala vam. Hoćete li ući i popiti kavu?"

Odmahnula je glavom. "Nemojte ga zadržavati", prošaptala je pa se okrenula i žustrim korakom vratila do auta.

"Želiš li ti šalicu kave, djede?"

"Ne, ne želim. Kad se želim provozati, mislim upravo to. Kavu mogu popiti i kod kuće."

"U redu. Idemo."

Srećom, torbica i ključevi bili su na stolu u predvorju, pa ga nisam morala dodatno zadržavati.

Pomogla sam mu da uđe u auto.

Pružila sam mu šal; odbio ga je srditom gestom. Bacila sam šal i štap na stražnje sjedalo.

"Previše je brižna", rekao je.

"Kamo bi htio ići? Veži se. Ili hoćeš da te ja?"

"Mogu sam bez ikakvih poteškoća."

Borio se sa svojim pojasom.

"Htio bih ručati u hotelu Hunter's, a poslije bismo se možda mogli prošetati vrtom... onim vrtom... znaš, Walpoleovim vrtom."

"Walpole je mrtav."

"Znaš na koje mjesto mislim."

"Da."

"U redu", rekao je.

Ponovo je progovorio tek kad smo ušli u Glen of the Downs, ali očima je upijao sve pokraj čega smo prošli, svaku promjenu, svako posječeno stablo, svako proširenje ceste, svako stambeno naselje. Kad smo prošli pokraj hotela, uzdahnuo je.

"Tu sam dolazio s tvojom majkom kad je bila mala. Na ručak.

Subotnji ručak. I s njezinom majkom. Subotom i nedjeljom imali su dobar ručak, ali nedjeljom sam, naravno, imao drugog posla."
"Ne bih rekla da bi ti se sada svidio."

"Vjerojatno ne bi. Mislim da je tvoja majka uživala u tome. Uvijek je bilo i druge djece. Trčala bi unaokolo s njima. Bila je lijepo dijete."

Opazila sam da mi promatra lice.

"Vidjela sam njezine slike. Da, bila je lijepa. Najčešće je izgledala prilično rastreseno, ali..."

"Nije važno."

"Što nije važno?"

"Ništa nije važno. Kad dođeš u moje godine, ništa nije važno. To valja imati na umu." Iznova je utonuo u tišinu.

Na skretanju prema Delganyu ponovo je uzdahnuo. "Delgany", rekao je.

"Želiš li da odemo baciti pogled?"

"Ne. Ništa više nije kao u mom sjećanju. To može biti bolno."

"Ne bih rekla da se Delgany baš toliko promijenio."

"Moj je djed tamo bio župnik."

"Pa to sigurno nije bilo danas ili jučer."

"Davno, u svakom slučaju. Da. Kad sam bio mali, posjećivao sam ih. Zapravo, boravio kod njih, katkad tjedan ili dva. Imali su voćnjak sa stablima višnje. Kad bi dan bio sunčan, moja dadilja i ja otišli bismo u Greystones u maloj kočiji s upregnutim ponijem. Ako bi bilo dovoljno toplo, dopustili bi mi da plivam."

"Kladim se da se to nije događalo jako često. More kod Greystonesa najhladnije je na svijetu."

Nasmiješio se.

To me je iznenadilo; nisam se mogla sjetiti da sam ga ikad prije vidjela kako se smiješi; na nekoliko trenutaka lice mu se smekšalo i jako je nalikovao na majčkicu.

"Nisam znala da ti je djed bio svećenik."

"Vojska, mornarica, Crkva", rekao je pomalo nejasno. Zatim, nakon kratke stanke: "Bio je to način života. Razrađen, planiran. Uzimao si ono što te je dopalo."

Tišina.

Lice mu je opet otvrdnulo.

Pitala sam se imam li pravo dalje ga zapitkivati; prosudila sam da nemam.

Hotel Hunter's stajao je na kraju svog odvojka, spokojan, gotovo vječan. Nasuprot njemu, iza jednog zida, stabla su počinjala bujati, kiteći se lišćem. Parkirala sam u dvorištu i pomogla biskupu da izađe iz auta. Ponudila sam mu štap; s prezirom ga je odbio.

"Nisam bogalj."

U mračnom predvorju čekala je postarija žena. Srdačno se rukovala s njim. "Biskupe, predugo niste dolazili. Bilo nam je tako drago kad je jutros nazvala gospođa Carruthers. Uvijek imamo mjesta za stare prijatelje."

Okrenula se prema meni i rukovale smo se. "Vi ste unuka? Svatko tko je pogledao vašu Pegeen kaže da je bilo sjajno. Čestitam vam. Je li ona zvijezda, biskupe?"

"Što je zvijezda? Ha? Vanjsko blještavilo." Naglo se okrenuo i otišao do šanka. "Dva suha serija. Donesite nam to i jelovnik, molim vas."

Potapšala me je po ramenu i blago pogurnula za njim.

Sjeo je kod prozora u stolac s jastucima s cvjetnim uzorkom. Iza njega u vrtu narcisi su leljali na vjetru.

"Vanjsko blještavilo. Smatraš li ti sebe zvijezdom?"

Nasmijala sam se.

"To nije odgovor."

"Nikad nisam razmišljala o tome. Voljela bih biti jako dobra u svom poslu. Ali to me ne bi učinilo zvijezdom, tu se sve vrti oko osobnosti. Ljudi ne bi trebali primjećivati glumca kad nije na sceni. Ali zvijezde primjećuješ. Zvijezde moraš primjećivati."

Postarija žena pojavila se noseći dvije čaše serija na srebrnom pladnju. Stavila je čaše pred nas.

"Na račun kuće, biskupe", rekla je, "kako bismo vam pokazali koliko nam je drago što ste opet došli. Puno je vremena prošlo. Tako puno. Previše."

Stavila je jelovnik na stol između nas i nasmiješila se.

"Hvala vam", rekao je ovlaš joj se naklonivši.

"Hvala", promrmljala sam.

"Moja je supruga umrla, znate. Nisam baš izlazio otkad..."

"Da. Čula sam tu tužnu novost."

"... se to dogodilo."

"Potpuno vas razumijem. Mogu li preporučiti pečenu govedinu? Danas je jako dobra, savršeno pripremljena."

"Da. Oboje ćemo to. Neka bude slabo pečena. Takvu je volimo."

"Naravno. Možda za početak malo juhe ili *pâté de campagne*^[18]."

"Kakvu imate juhu?"

"S mrkvom i narančom, a imamo, naravno, i finu bistru juhu, ako biste to više voljeli."

"Dajte nam tu s mrkvom i narančom."

"Zahvaljujem. Vaš je stol zadnji s desne strane, s pogledom na vrt. Uđite kad god želite nakon što popijete šeri."

Uzela je jelovnik i otišla.

"Kakvo manipuliranje gostima. Uzgred, tko ti je rekao da volim da mi govedina bude slabo pečena?" Smeteno se nasmiješio.

"Pretpostavio sam."

"Primijetila sam."

Digao je čašu prema meni. "Nazdravimo..."

"Čemu?"

"Ne znam."

"Obiteljskom životu", rekla sam.

Otpio je pola čaše u jednom gutljaju. "Dobar šeri", rekao je.

"Obiteljskom životu", ponovila sam. Baš se imaš čemu nadati, pomislila sam kad sam to rekla.

Kad smo ušli na ručak, naručio je bocu St. Emiliona.

"Smijem popiti samo pola čaše", rekla sam. "Vozim."

"Crkvenjaci su čuveni po tome što piju dobra vina." Opet se na trenutak nasmiješio. "Zapravo, neki crkvenjaci. Nažalost, drugima siromaštvo uskraćuje taj užitak."

"Ti si bio jedan od sretnika."

Pogledao je kroz prozor prema potočiću koji je tekao onkraj vrta. Ništa nije rekao.

Za objedom smo izmijenili tek nekoliko riječi.

Jeo je kao da ga gospođa Carruthers danima nije nahranila. Natočio mi je pola čaše vina, a onda izlio ostatak boce u svoju.

Imao je poteškoća s ustajanjem.

"Idem po tvoj štap", rekla sam.

"Ne. Ti mi možeš poslužiti kao štap." S naporom je ustao i oslonio mi se o rame. Bio je kost i koža, ali uspjeli smo doći do izlaza koliko-toliko dostojanstveno. Stare dame okretale su se i pratile nas pogledom. Vlasnica je izašla iz ureda i dotapkala za nama kroz predvorje.

"Biskupe."

Zastali smo kod vrata.

Okrenuo se prema njoj i pričekao da progovori.

"Je li ručak bio dobar?"

"Vrlo dobar. Hvala. Izvrstan. Da", rekao je.

"Sjajan", dodala sam.

"Od srca se nadam da ćete opet doći. Volimo da nam dolaze stari prijatelji."

"Ovih sam dana u rukama svoje unuke."

"Da", rekla sam. "Doći ćemo opet. Sigurno."

"Starost, znate... ali niste predaleko i Sally me može dovesti. S vremena na vrijeme. Da. S vremena na vrijeme." Pružio joj je ruku i ona se rukovala s njim.

"Uvijek ćete biti iskreno dobrodošli, biskupe."

Stajala je kod vrata smiješeći se dok nismo zašli za ugao.

Pomogla sam mu da uđe u auto i vezala njegov pojas. Glava mu je klonula na prsa; zatvorio je oči.

Odvezli smo se natrag u Howth. Kad smo skrenuli na prilaz, otvorio je oči. "Eto nas kod kuće", rekao je.

Gospođa Carruthers sigurno je bila motrila kroz prozor, jer čim smo stali, otvorila je vrata i čekala, spremna da mu pomogne da izađe iz auta. Autoritativnom gestom pokazao joj je da se udalji i izvukao se van bez ičije pomoći. Kad je došao do ulaznih vrata, okrenuo se i digao ruku u zrak kao da joj šalje blagoslov.

"Sljedeće subote gospođa Carruthers dovest će me k tebi, pa ćemo ovo ponoviti."

Otišao je prije nego što sam stigla odgovoriti. Gospođa Carruthers uzela je njegov štap i šal sa stražnjeg sjedala.

"Hvala vam", promrmljala je. "Iako to nije rekao, znam da vam je zahvalan."

"U redu je. Poprilično je popio. Nisam mogla..."

"Nema se tu što prigovoriti."

Zatvorila je vrata i otišla za njim u kuću.

* * *

Kad sam se vratila kući, sva Jennyina djeca bila su u mom vrtu, a pola ograde bilo je srušeno.

Otključala sam staklena vrata i izašla.

"Oho-ho. Što je sad ovo?"

"U redu je", rekao je Brendan. "Tata će to popraviti."

"Što se dogodilo?"

"Igrali smo nogomet i..."

"Nismo mi krivi. Rekli smo Derryu da ne ide preko ograde i..."

"Tko je Derry?"

"Znaš Derrya. On je na broju četrdeset i dva."

"Gdje je Derry?"

"Ograda ti je bila jako klimava."

"Šuti, tupačo."

"Baš je, klimava."

"Otišao je kući."

"Mamica ga je poslala doma. Idi svojoj jebenoj kući, rekla je."

"Jebeno, jebeno, jebeno."

"Znači Derry se popeo na ogradu, pa se srušila?"

Usljedila je duga stanka.

"Manje-više", oprezno je rekao Brendan. Ostali su ga gledali. "I ja sam se popeo."

"Jebeno, jebeno."

"I onda... svi smo se popeli, pa se srušila."

"Hannah je ogrebala koljeno."

"Zbilja nismo mi krivi."

"Pokaži Sally koljeno, Hannah." Hannah je uslužno skinula traperice i pokazala mi velik flaster na koljenu. "Poderala sam hlače."

"Joj, jadna", rekla sam. "Mamica kaže da ih mora baciti."

"Jebeno, jebeno, jebeno."

Nad malim dijelom ograde koji je još stajao pojavila se Jennyina glava.

"O, Bože, Sally. Tako mi je žao."

"Nisi ti kriva."

"Mali gadovi... Don će to popraviti. Svi su dobili svoje, a jebenog Derrya sam poslala doma."

"Jebeno, jebeno, jebeno."

"Brzo će se vratiti. Otišao je na utakmicu. On će... preko vikenda. On..."

"Ma pusti, nije važno."

"A da jednostavno sve to raščistimo", rekao je Brendan u želji da bude od pomoći, "pa možemo ostaviti otvoreno. Onda..."

"Ne", rekla je njegova majka. "Izbij si to iz glave. Dođi na čašu vina, Sal."

"Mislim da je to super ideja. Onda bismo mogli jednostavno utrčati i..."

"Zašuti, Brendane. Sally mora imati bar neku zaštitu od svih vas. Jesi za vino, Sal?"

"Da. Mislim da mi jedna čaša baš treba."

Pažljivo sam prekoračila srušenu ogradu. Biljke za otpis: jedna bijela loza, tri ružina grma, jedna lijepa žuta azaleja kojoj su jutros kad sam izlazila iz kuće izbijali cvjetovi, i hrpa korova. Jenny me je uhvatila pod ruku i povukla prema kući.

"Donijet ćemo nove biljke."

"Ja..."

"Naravno da hoćemo. Bože, kakva derišta. Mrzim ih, sve po redu. Crno ili bijelo?"

"Crno."

Boca je bila na stolu, već otvorena; pokraj nje bila je Jennyina poluprazna čaša. "Posluži se."

Natočila sam čašu do vrha.

"Stvarno sam mislila da je netko nastradao. Bar u prvi mah. Tresak, pa Hannino urlanje, a onda su svi digli dreku da dođem. Nekad bih tako htjela... da sam kao ti... bez jebene dječurlije."

"I bez jebenog muža."

Jenny se nasmijala.

Potom smo se obje nasmijale.

U vrtu je vladala čudesna tišina.

Kucnule smo se čašama.

"Što li sad smišljaju."

"Boli me."

Zavalile smo se u pletene stolce, koji su zapucketali pod našom težinom; okrenule smo ih tako da nam prozor bude iza leđa.

Jenny je s olakšanjem uzdahnula. "Mrzim piti sama, pa se baš super složilo što si došla. Gdje si bila? Vidjele smo te jutros kako odlaziš s Belzebubom. Mislila sam da se možda nikad nećeš vratiti."

"Moj djed Belzebub."

"To je bila 'velika zvjerka'? Biskup?"

"Glavom i bradom."

"O, moj Bože. Trebala sam bolje pogledati. Kamo ste otišli?"

"U Hunter's. Na ručak. Nije bilo prestrašno. Jedva da je rekao tri riječi. Ja isto. Fino smo se najeli i vratila sam ga kući u jednom komadu. Hoće da sve ponovimo sljedeće subote."

"I tako dalje unedogled?"

"To ne možemo. Moram u New York."

"Odlučila si?"

"Aha. Pa, drugi su odlučili umjesto mene. Baš me i ne veseli, ali valjda je tako ipak najbolje. Možda bi mogla nekome uvaliti klince i doći k meni na nekoliko dana?"

"Kakva divna pomisao. Nikad nisam bila u New Yorku. Ti to ozbiljno?"

"Bilo bi super kad bi to mogla izvesti. Nemoj doći prve noći, to će biti pakao, ali bilo kad poslije toga je u redu. Bit ću slobodna svaki dan. Za New York." Digla sam čašu.

I ona je digla svoju. "Ne znam. Ne znam."

"Ma skači", rekla sam.

Kad je Don ušao, još smo se uvijek smijale.

"U mojoj kuhinji dvije pijane žene, a vani u vrtu vatra", rekao je.

"Molim?"

Iznenada smo postale svjesne dima koji se uvlačio u kuhinju. Don je istrčao van, a za njim i nas dvije, čvrsto držeći čaše. Otprilike desetero djece stajalo je oko vatre; plamenovi su

veselo pucketali sežući visoko u večernje nebo. Djeca su uredno skupila krš i zapalila ga tamo gdje je prije bila ograda, gdje su bile moje ruže i azaleja. Dim je ulazio u kuhinju.

"Brendane", viknula je Jenny.

Dim mi je išao u oči i u grlo.

"Samo čistimo", doviknuo je Brendan s druge strane vatre. Bacio je u nju nešto što je užasno sličilo mojoj azaleji i uvis je sunula bujica iskri.

"Hoće li mi netko reći što se događa?"

Još dima u mojim očima i grlu. Tjeralo me je na kašalj. Otpila sam iz čaše.

"Jenny, što se događa?"

"Natoči si čašu vina."

Vratila se u kuhinju i zatvorila vrata. "Sad ih valjda možemo i pustiti kad su već dotle došli." Sjela je i počela se smijati. "Mi nikad nismo smjeli raditi takve ludorije. Hoće li oni kad odrastu biti manje neurotični od nas? Hoće li biti puni samopouzdanja? Hoće li voljeti svijet? Hoće li voljeti svoje roditelje?"

"Vjerojatno će biti poremećeni piromani."

"Kako je završila utakmica?"

"Izgubili smo."

"O, dragi." Dohvatila je njegovu ruku i poljubila je. "Baš šteta."

Zadržavši njezinu ruku u svojoj, uzvratio joj je poljubac. "Tako je lijepo vratiti se u spokojan dom gdje sve teče kao po loju. Sve je mirno i večera je na stolu."

"O, Bože, večera!" rekla je Jenny.

Procijenila sam da je najbolje da odem, pa sam iskapila čašu, iskrala se i vratila u svoj miran i spokojan dom.

Zazvonio je telefon.

Nisam se htjela javiti.

Mogla bi biti Charlieeva majka.

Mogao bi biti David.

Mogla bi biti gospođa Carruthers s viješću da je biskup umro.

Mogao bi biti bilo tko od mnogih dragih, brižnih prijatelja i prijateljica.

Mogao bi biti majčičin duh... na tu pomisao licem mi je zatitrao osmijeh, pružila sam ruku i dohvatila telefon.

Bio je, naravno, Charlie.

"Slušaj...", počeo je.

Jedino što u takvom trenutku valja učiniti jest prekinuti vezu.

Nisam to učinila.

"Odjebi, Charlie", rekla sam umjesto toga. "Jesi li dobro?"

"Zašto ne bih bila? Kako je Marianna?"

"Nitko te nije vidio. Brinuo sam se."

"Nisam ja majčica. Ja nikad ne bih postupila kao ona."

"Mogu li navratiti do tebe?"

"Sigurna sam da možeš."

"Smijem li? Znaš što sam mislio. Smijem li, Sal? Molim te."

Na to sam prekinula vezu i ukočeno stajala, dok mi je u grudima srce kucalo poput bubnja. Pridržala sam se za zid. Telefon je zvonio i zvonio i zvonio, a onda je prestao i tišina je bila neumoljiva.

Upalila sam televizor i sjedila u sve dubljem mraku gledajući kako svijet pravi budalu od sebe, a vani u vrtu djeca su plesala oko tinjajućih ostataka moje ograde i moje azaleje.

* * *

Čini se da nedjeljna zvona nisu više glasna ni poticajna kao što su nekad bila. Danas kao da se ispričavaju. Molimo vas, kažu, molimo vas. Ležala sam u krevetu razmišljajući o djedu, zvonjava mi se kotrljala po glavi, a u zraku se još uvijek osjećao miris sinoćnje vatre. Kakav li je bio kao mladić, pitala sam se. Zgodan? To je bilo očito. Pun vjerskog zanosa? Vjerojatno. Imao je zapovjedno držanje gorljivog vjernika. No u njemu je bilo neke ljutnje koju biskup sigurno ne bi smio imati. Prema mojoj predodžbi, biskupi bi trebali biti puni ljubavi i blagonaklonosti prema ljudima; činilo mi se da u djedu ne mogu naći nijednu od tih osobina. Možda nisam gledala dovoljno pažljivo. Prosuđivala sam samo na osnovi dojmova koje je ostavljao na mene.

Prospero. Čula sam njegov ugodan glas kako izgovara te riječi.

*Dusi svi me ostaviše
Carat nisam kadar više
Te mi mogu u tom jadu
Tek molitve lijek da dadu.
Molitvom se mogu svi
Izbrisati grijesi zli,
Stog mi dajte odrješenje,
Da steknete oproštenje.*

Pitala sam se ide li još uvijek u crkvu, pod budnim okom gospođe Carruthers, ili je šalje da se moli umjesto njega, dok on sjedi blizu vatre i zapisuje svoju prošlost u bilježnice. Ja se ne bih mogla moliti umjesto njega, to je sigurno. Uostalom, kome bih se molila?

Majčkica se dobro pobrinula za to.

Sjećam se kako sam jednog dana došla kući iz škole puna oduševljenja koje osjeća osmogodišnje dijete kad nauči nešto novo. Utrčala sam u kuhinju; ona je pekla kruh.

"Imam oca", doviknula sam joj. Okrenula se od pećnice i zagledala se u mene. Kosa joj je bila raščupana, a ruke umrljane brašnom.

"Molim?"

"Tako kaže gospođa Murphy."

"Što gospođa Murphy zna o tome?"

"Oče naš koji jesi na nebesima..."

Tresnula je rukama po stolu.

"Prestani."

"Zašto? Ja..."

"Nema oca na nebesima. Nema nebesa. Priče. Sve su to priče. Nema Boga kojem se možeš moliti. Nema utjehe. Nema ničega, samo svijet i ljudi. Zli ljudi, dobri ljudi, i oni koji su negdje između. Nema ničeg drugog. Jebeno ničeg drugog." Duboko je udahнула. "Idi sad i napiši zadaću."

To je bilo njezino jasno i nedvosmisleno uvjerenje. Nisam se borila protiv njega i postupno sam ga i sama usvojila; bez njezine ljutnje i žara, moram reći, ali ipak sam vjerovala da je u

pravu. Nikad nisam pridavala važnost svom vjerovanju ili nevjerovanju, kako god to htjeli nazvati, ali sada bih, u ovom trenutku, rado imala nekoga kome bih se mogla moliti u ime svog djeda.

Bilo je čisto uživanje ležati u krevetu, podbočena jastucima, s knjigama razbacanim po pokrivaču, *Godot*, *Playboy* i krimić Donne Leon, čija se radnja odvija u Veneciji. Samo da su mi misli bile malo manje turobne. Nisam još pogledala kroz prozor, pa nisam imala pojma kakav ću krš zateći vani u vrtu kad napokon ustanem. Zijevanje, protezanje, dremuckanje i čituckanje Donne Leon - to su bili moji planovi za najbližu budućnost.

Zvona, struganje, šapat, ravnomjerna škripa nepodmazanog kotača, povremen hihot i, provlačeći se kroza sve te zvukove, sjećanje na njegov glas.

Te mi mogu u tom jadu

Tek molitve lijek da dadu

Pitala sam se, ponovo, ide li u crkvu.

Vjerojatno; vozi ga gospođa Carruthers, sjede u autu uspravni kao svijeće. Ona, bila sam uvjerena, nosi šešir, smiješi se i naklonom glave pozdravlja župljane u prolazu. On se ne obazire na njih.

Stog mi dajte odrješenje,

Da steknete oprostjenje.

Zna li on za milost odrješenja?

Sumnjam.

Da sam ga bar poznavala cijeli život.

Da sam mu se bar penjala u krilo, vukla ga za kosu i šaptala mu na uho velike tajne. Sada je prekasno da počnemo s takvim stvarima.

Da.

Iznova sam tonula u san. Šaptanje, kašalj, hihot, struganje, tiho, vrlo tiho otvaranje vrata, zvona, djedov glas koji viče u pustinji pripravite put Gospodnji, poravnajte u pustinji stazu za

našeg Boga. Zveckanje i zvuk otvorene slavine, milost, očajanje, tihi koraci. Oči su mi se na tren otvorile pa opet zatvorile. Onkraj prozora dan je bio siv. Željno sam osjetila miris kave. Željno. Oči su mi se otvorile. Kava. Stvarno miriše kava. Sranje! Tko to, dovraga, kuha kavu?

Ustala sam iz kreveta i sjurila se niza stube.

Charlie je sjedio za kuhinjskim stolom i čitao nedjeljne novine kao da je u svojoj kući, sa šalicom vruće kave ispred sebe.

"Charlie!"

"Pitao sam se koliko će ti trebati." Mahnuo je rukom prema štednjaku. "Jesi li za kavu?"

"Što radiš ovdje? Kako si ušao?"

Nabrao je obrve i pogledao kroz prozor. Vani je Don sjedio na gomili kamenja; njegova šalica bila je na travi pokraj njega. Mahnuo mi je. Oko njega djeca su skupljala i odnosila pepeo.

"Ja sam kriv", doviknuo mi je. "Sori."

"Izdajico."

Vedro mi se nacerio.

Prišla sam štednjaku i natočila šalicu kave. Jedna se stvar Charlieu mora priznati: njegova je kava sjajna. Ponijela sam je do stola i sjela.

"Što hoćeš?" upitala sam ga.

Presavio je novine i spremio ih na stolac iza sebe.

"Jesi li dobro?"

"Što hoćeš?"

Uzeo je svoju šalicu i gledao me kroz dim koji se dizao iz nje.

Nagnula sam se prema njemu. "Što hoćeš?"

"Ljudi kažu da te ne viđaju."

"Jučer si telefonom razgovarao sa mnom. Znao si..."

"Ništa nisam znao. Da si živa. Znao sam da si živa. To je sve."

"I ne trebaš znati više. A da sad odeš?"

Mahnuo je šalicom prema meni. "Samo da popijem još jednu kavu." Ustao je i prišao štednjaku. "Cipele sam morao baciti."

"Dobro."

"Koštale su me dvjesto eura."

"Pa?"

Natočio si je još kave. U šalicu je stavio četiri kockice šećera i promiješao žličicom.

"Istrulit četi zubi."

"To više nije tvoja stvar."

Ubacio je još jednu kockicu.

Ništa nisam rekla.

"Gdje si bila?" upitao je.

"To više nije *tvoja* stvar. Bila sam ovdje. Gledala rat. I osjećala se jebeno grozno, ako te baš zanima."

"Gledala rat!" Glas mu je bio pun poruge.

"To je povijest. Priznajem, to je samo prihvatljiv prikaz smrti i uništenja. Pokazuju nam ono što misle da možemo podnijeti. Mislim da nam je dužnost gledati. To je stvarnost, zaboga. Svijet nikad više neće biti isti."

Osjetila sam da mi se oči pune suzama, pa sam se nagnula naprijed i naslonila glavu na ruku kako on ne bi primijetio.

"To je tvoje gledište."

"Da."

"Sasvim sigurno ne i moje."

"Nisam ni mislila."

"Sally."

"Mmmm?"

"Mislim da smo oboje budalasti..." Njegov mobitel zasvirao je svoju glupu melodiju. Izvadio ga je iz džepa i zagledao se u broj. "Oprosti."

Brzo je prošao kroz kuhinju i izašao u predvorje, držeći telefon ispred sebe kao da bi svakog trenutka mogao eksplodirati. Zatvorio je vrata za sobom.

"Rekao sam ti da ne..." Glas mu je prešao u šapat.

Premišljala sam se da li da prislonim uho uz vrata, ali odustala sam od toga. Pogledala sam u vrt; Don je skupljao grančice i komadiće ograde i ubacivao ih u tačke; djeca su nestala. Iza mene u predvorju čulo se nerazgovijetno Charlieevo mrmljanje. Pročistila sam grlo i zapjevala.

*I bio jedan pas
I ukrao je kost*

*I razljuti se kuhar
I razbije mu nos*

*I skupiše se psi
Iskopaše mu grob
I staviše mu ploču
Na kojoj je pisalo:*

Don se uspravio i pogledao prema meni. Zabacio je glavu.

"Vauauauau."

U vrt mi šmugnu štakor.

"Vauauauau."

A za njim još jedan, gle.

"Vauauauau."

Charlie se vratio u sobu spremajući mobitel u džep. "Moram ići", rekao je. "Nitko te ne drži." Kakva dobra replika, pomislih.

"Čuj, Sal..."

"Idi. Marianna zove. Samo jebeno idi."

"Ne moraš biti zajedljiva."

"I te kako moram. Hajde, izlazi ili ću baciti na tebe još jednu šalicu kave."

Krenula sam prema njemu nadajući se da izgledam prijeteće. Ustuknuo je prema vratima.

"Čujem da ne ideš u Ameriku."

"Krivo čuješ. Ali nemoj misliti da ćeš se moći opet ušuljati ovamo kad otputujem."

"Ne bih nikad..."

"Van."

Bili smo u uskom predvorju. Ispružio je ruku i uhvatio se za ogradu stubišta. "Prijetiš mi", rekao je. "Da."

"Htio bih opet doći. Moram razgovarati s tobom. Sally. Ovo je moj dom."

"Nije nego moj."

"Naš dom. Želim..."

"Ne." Provukla sam se mimo njega i otvorila ulazna vrata.

"Van. Odmah."

U očaju je digao ruke i izašao iz kuće. Okrenuo se htijući nešto reći, a ja sam mu zalupila vrata u lice. Izgledao je potišteno. Ja sam se osjećala jako potišteno. Toliko potišteno da čak nisam mogla ni uključiti rat. Da ga bar nisam vidjela. Da sam bar saslušala što god da je imao reći. Da bar nije otišao tako lako. Da bar nije došao. Bila sam prepuna proturječnih želja. Da bar majčkica nije mrtva. Da bar imam oca. Da bar ne moram glumiti u *Playboyu*. Da bar, da bar, da bar. To je stavilo točku na nedjelju.

* * *

Ponedjeljak.

Utorak.

U srijedu me je probudio telefon.

Bila je gospođa Carruthers.

"On bi se rado vidio s vama u jedanaest."

Ni dobro jutro, ni kako ste danas, ni ikakav drugi znak ljubaznosti.

"Je li bolestan?"

"Ne. Samo vas želi vidjeti. Hoće li to biti u redu?"

"Još sam u krevetu."

Vezom se prenijelo nijemo neodobravanje.

"U redu. Da. Bit ću tamo. Oko jedanaest."

"Hvala vam, gospođice. Čekat će vas kava."

Odozdo se čulo kako gospođa Murdoch čisti usisivačem. Normalan, svakodnevan zvuk usisavanja, koji djeluje umirujuće ako to radi netko drugi. Netko poput gospođe Murdoch. Kad sam ušla u sobu, digla je pogled. Isključila je usisivač.

"Malo si došla k sebi", rekla je. "Par dana činilo mi se da se nećeš izvuć. Šta je bilo s vrtom? Oćeš popit čaja?"

"Ne, hvala. Moram van. Moram otići k biskupu." Nabrala je obrve. "O-ho."

"Vrt."

Otišla sam do prozora i pogledala van. Nije izgledalo dobro. Najveći dio ograde bio je srušen, a moja lijeha s cvijećem izgledala je kao bojno polje; na mjestu gdje je bila vatra nalazila se hrpa pepela.

"Susjedini klinci potrgali su ogradu i izgazili mi cvijeće, a onda je došao Don i sve raščistio, srušio još malo ograde i zapalio vatru."

"Jesi ih dobro izgrdila?"

"Ne. Nisam ja taj tip."

Otpuhnula je i s mukom se dogejala do štednjaka. Upalila je vatru ispod kotlića.

"Pa ako ti nećeš popit šalicu čaja, ja oću, i još ću zapalit cigaretu. Paše mi cigareta u ovo doba dana."

Svaki bi put to rekla; mislim da mi je time htjela dati do znanja da nije teški pušač, nego da preko dana samo tu i tamo povuče dim.

"Trebalo ih dobro izgrdit što tako uništavaju tuđe stvari."

"Mislim da je bilo slučajno."

Otpuhnula je. "Slučajno!" rekla je. Izvukla je kutiju cigareta iz džepa na pregači i stavila je na stol, a zatim je pokraj nje stavila upaljač. "Zašto ideš k tom starom gadu?"

"Biskupu? Teške riječi, gospođo M."

"Tvoja jadna mater, počivala u miru, mrzila ga je. Baš mrzila." Srdito je ubacila vrećicu čaja u šalicu. "To je sve šta ću ti reć." Zatvorila je usta poput mišolovke i prelila vrećicu kipućom vodom. Utaknula je cigaretu među usne.

"Još malo pa će zabranit pušenje. Prokleta vlada. Miješa se u prava ljudi. Ako misle da ću glasat za njih, grdno se varaju. Rađe bi otišla živjet u neku drugu zemlju." Kvr McNula je upaljač i golem je plamen sunuo u zrak. Primakla je lice i snažno udahnula, uvlačeći dim duboko u pluća. Uslijedila je kratka tišina, a onda se zakašljala. Kh-kh. Kh.

Pomislila sam kako je vrijeme da krenem.

Kh-kh.

Uzela sam torbicu.

Kh-kh-kh.

"Šta čekaš?"

"Učinilo mi se da biste mogli umrijeti."

"Bježi odavde i pusti me da napravim svoj posao. Idi k tom izrodu."

Da.

Da, naravno. To je ono što moram učiniti.

* * *

Promet mi, najblaže rečeno, nije izašao u susret i bilo je jedanaest i petnaest kad sam stigla do biskupove kuće. Dan je bio vjetrovit; stajala sam ispred vrata diveći se valovitome moru između Howtha i Dublina, trakama bijelog dima koji je suklijao iz visokih dimnjaka i razigranim oblacima koji su izgledali kao da se utrkuju po nebu.

Iza mene otvorila su se vrata i pojavila se gospođa Carruthers; sigurno me je bila čekala u predvorju. Vjetar je navro unutra mimo mene, nabirući i presavijajući podne prostirke.

"Uđite, uđite."

Negdje su tresnula vrata, pa sam brzo ušla u predvorje prije nego što se negdje nešto razbije.

"Promet je bio grozan."

Kimnula je.

"Biskup ne voli kad mora čekati."

Brzim je korakom krenula kroz predvorje. Slijedila sam

je.

"Nemojte tako razgovarati sa mnom", rekla sam. "Na kraju krajeva, moglo se dogoditi i da uopće ne mogu doći. Onda bi me možda morao čekati do sutra, ili do idućeg tjedna."

Ništa nije rekla.

Otvorila je vrata njegove radne sobe i ušla sam.

Sjedio je u svom stolcu blizu vatre; lelujav dim vijugao je uz dimnjak.

"Hvala vam, gospođo Carruthers. Sada možete donijeti kavu." Dok je to govorio, gledao je u mene.

Prošla sam kroz sobu i stala pred njega. Nisam znala da li da ga poljubim ili ne.

"Žao mi je što kasnim."

Kimnuo je i mahnuo rukom prema drugom stolcu. "Nemam drugog posla osim čekanja", rekao je.

Izgledao je mršavije i blijede nego u nedjelju. Prsti su mu se nervozno trzali u krilu.

Sjela sam. U tišini smo se gledali.

"Kako si?" naposljetku sam upitala.

"Nisam dobro. Ja..." Napravio je dugu stanku premišljajući se kako da se izrazi."... kopnim. Svakog dana ima me sve manje. Nije mi ostalo još puno vremena."

Iza mene otvorila su se vrata i gospođa Carruthers ušla je noseći pladanj. Zašutio je i zagledao se u vatru. Ona je odložila pladanj pun srebrnih vrčeva i šalica na stolić pokraj mene.

"Da natočim?" upitala je.

"U redu je, gospođo Carruthers, ja ću", rekla sam, a ona se okrenula i izašla iz prostorije.

Natočila sam izvrsnu, jaku crnu kavu i donijela mu njegovu šalicu.

"Želiš šećera? Vrhnja za kavu? Mlijeka?"

Odmahnuo je glavom.

"Pogačicu? Ima pogačica s maslacem."

Ponovo je odmahnuo glavom.

U svoju sam kavu ulila malo vrhnja i uzela jednu toplu pogačicu.

"Nisam bio stvoren ni za vojsku ni za mornaricu." I dalje je zurio u vatru, uz povremene pokrete rukom kad bi posegnuo za šalicom i drhtavo je prinio ustima.

Duboko je uzdahnuo. "Stoga sam, htio-ne htio, morao u Crkvu. Pretpostavljam da sam imao vjere u vrijeme kad sam običavao kleknuti kod majčinih nogu i izgovarati one male dječje molitve. U koje djeca vjeruju. Tada sam vjerovao da će nam On pružati sigurnost i sreću... ne... ne, ne bih rekao da sam onomad išta znao o sreći. Važna je bila sigurnost. On je imao tu moć. Lijepa male dječje molitve. Pretpostavljam da ih ti nikad nisi izgovarala. Anđele čuvaru mili. Takve molitve."

Odmahnula sam glavom. Znala sam da je najbolje da ništa ne govorim.

Topla pogačica bila je slasna; maslac mi je curio niz bradu. Gospođa Carruthers sjetila se i ubrusa za mene.

"Kad sam ušao u razumne godine, ako se to može tako nazvati, negdje oko šesnaeste, sedamnaeste, shvatio sam ne samo da Bog ne postoji nego i da smo ga izmislili kako bismo dali smisao ovom ludom svijetu u kojem živimo. Izmislili smo čitavu konstrukciju laži. Zapravo bih trebao reći stvorili, a ne izmislili, jer na vjerovanje nas je poticao umjetnički dah. Umjetnički dah davao je pričama veličanstvenost i snagu."

Glas mu je zamro, pa se zavalio u stolac i sklopio oči. Teško je disao. Digao je ruku i mahnuo mi ohrabrujućom gestom: mašem, ne utapam se. Čekala sam. Nakon nekog vremena otvorio je oči i pogledao me. Kimnula sam. Ponovo se uspravio i popio gutljaj kave.

"Imam samo tebe", rekao je.

"Djede..."

"Ne govori ništa. Ne želim da govoriš. Želim da slušaš. Tvoja me je majka slušala kad je bila dijete, ali nitko drugi, nikad. Možda ti se čini čudnim što ja kažem tako nešto. Kako može biti biskup ako ga nitko nikad nije slušao? Slušali su laži koje sam im govorio, to je bilo ono što su htjeli čuti. Laži o Bogu. Da. Zapravo sam se htio baviti glumom. No moji nisu htjeli ni čuti za to. Ni trenutka. Na koledžu sam glumio sve: Shawa, Wildea, Pirandella, Shakespearea. Bio sam dobar. Doznali su za to. Neki njihov prijatelj gledao me je u ulozi Prospera i čestitao im na mojoj izvedbi. Mislim da bih ublažio stvar kad bih rekao da je otac podivljao od bijesa. A majka je plakala. Bio sam budala. Sada to mogu reći, ali svojedobno sam popustio pod njihovim pritiskom i potpuno se posvetio studiju. Stvorio sam si ulogu: kapelan, župnik, dekan i naposljetku biskup. Bilo je to remek-djelo obmane" Zašutio je i pogledao me. "Što misliš o tome?"

"Sigurno si imao užasne roditelje."

"Ne. Ne mislim da su bili užasni. Samo su vjerovali da znaju što je najbolje za mene."

"Bili su u krivu."

"Da, ali nikad to nisu uvidjeli. Otac je još bio živ kad sam postao biskup. Stavio mi je ruku na glavu i raskuštrao mi kosu kao malom djetetu. Bili smo u pravu, dječaće. Nismo li bili u pravu?"

"Što si mu rekao?"

"Ništa. Što sam mogao reći? Hvala ti, oče, što si mi uništio život, i život moje žene i mog..." Čekala sam, ali nije više ništa rekao. Iskapio je šalicu.

"Još kave?" upitala sam. Odmahnuo je glavom.

"Htio bih umrijeti pomiren sa sobom. Mnogo sam razmišljao o takvim stvarima. S vremena na vrijeme pitam se o rimokatolicima i njihovoj ispovijedi. Je li to nešto zdravo što je naša Crkva odbacila. Odrješenje. Mogućnost da počneš iznova, čist."

"Moraš vjerovati. Ti kažeš da ne vjeruješ. Djede, nema smisla ako ne vjeruješ."

"Znam." Glas mu je bio srdit. "Ne trebam tebe da mi to kažeš."

Uzrujano je rukom protrljao čelo. "Žao mi je. Nisam htio biti... žao mi je... stalno si prebacujem zbog svoje... razdražljivosti."

"Glumiš li i sada?"

"To je okrutna pomisao."

"Sam si rekao da si majstor obmane."

"Da. Ti ćeš, naravno, morati odlučiti u što da vjeruješ, a u što ne. To mi je jasno. Ovih dana dovršio sam pisanje nečega što bih htio da pročitaš. Ponesi to sa sobom." Ispod jastuka iza svojih leđa izvukao je svežanj papira i pružio mi ga. "Molim te, unuko."

Ustala sam, prišla mu i uzela svežanj iz njegove ruke. Uhvatio me je za zglavak.

"Molim te, unuko."

"Da", rekla sam. "Pročitat ću. Naravno da hoću."

"I opet ćeš doći da me vidiš." Kimnula sam.

Zatvorio je oči i potonuo natrag u stolac. "Sada možeš ići."

Čula sam otvaranje vrata iza sebe. Gospođa Carruthers maknula se u stranu kako bi me pustila da prođem, a onda me je slijedila niz hodnik u predvorje.

U tišini.

U tišini je otvorila ulazna vrata i izašla sam na sunce. Potom ih je bez ijedne riječi zatvorila za mnom.

Biskupovo sjećanje

Oženio sam se u crkvi Sv. Marije u Angelsea Roadu 5. svibnja 1943.

Ostatak svijeta bio je *en pleine guerre*⁽¹⁹⁾.

Poigravao sam se idejom da pristupim britanskoj vojsci, ali što sam se više poigravao, to mi se više činilo da bih se borio protiv Njemačke, a ne za svoju zemlju, koja je izabrala neutralnost spram Hitlera. Sasvim pošteno govoreći, nisam se htio boriti ni za ni protiv bilo koga. Smatrao sam se miroljubivim čovjekom, ali mislim da sam se zapravo bojao da se ne bih mogao nositi sa stresom i nasiljem rata.

Nepokolebljivo sam okrenuo leđa kazalištu i 1940. sam se zaredio. Roditelji su bili zadovoljni mnome.

Svaku propovijed koju bi tražili da održim otpjevao bih snažnim, upečatljivim, dobro moduliranim glasom. Bio sam zgodan mladić, s patničkom nijansom u očima koja je intrigirala djevojke, a crkvene mi kolege poticala da se mole za moju napaćenu dušu. Pozornica su mi sada bile odumiruće župe Irske crkve, a publika tjeskobni župljani u poodmakloj dobi, uglavnom roditelji momaka i djevojaka koji su se borili u ratu. Bili su to ljudi koji u to vrijeme nisu imali glasa, samo unutarnji šapat koji im je rekao da ne napuste ovu zemlju, svoju zemlju.

Kći kanonika Blakea bila je lijepa i ozbiljna; visoko čelo, dug nos i sve to. Bila je jedinica i roditelji su je obožavali, ali nikad je nisu dodirivali. Najčešće bi je pohvalili riječima "Svaka čast, draga moja", a oca bi potom uhvatio kašalj, pa bi izvukao maramicu iz džepa i stao brisati čelo. Bila je šutljiva i pristojna, neupadljiv lik koji u stopu prati roditelje kamo god pošli. Da sam postao glumac, nikad ne bih obratio pažnju na nju, ali ovako sam se pitao je li ona možda prava osoba za moju izmišljenu verziju samoga sebe.

Počeo sam joj se udvarati. Gotovo godinu dana jednom tjedno išli smo u kino, zatim za ljetnih poslijepodneva na plivanje

na kupališta u Dun Laoghaireu, s vremena na vrijeme na čaj s njezinim školskim prijateljicama, a onda, jedne večeri, kad sam je dopratio do kuće nakon što smo poslušali "Mesiju" u Trinityu, zaprosio sam je.

Do ulaza u župni dvor vodile su visoke granitne stube, a mala nadstrešnica iznad samih vrata nije pružala dostatnu zaštitu od vremenskih nepogoda. Bilo je to pred Božić, pa je puhao jak vjetar; kad je napravila pokret rukom kako bi stavila ključ u bravu, čuo sam sebe kako izgovaram riječi.

"Znaš, ja ću postati biskup."

Iznenadila se i odmaknula ruku od vrata.

"Za to će ti trebati bar još nekoliko godina", rekla je.

"Ma da, bar toliko." Nasmijao sam se. "Nisam mislio sutra."

Ponovo je digla ruku u kojoj je držala ključ. "Mislio sam da bismo možda..." Odjednom mi se to učinilo pogrešnim, ali nastavio sam.

"... da bismo se mogli vjenčati." Stavila je ključ u bravu i otključala vrata. "Uđi unutra", rekla je.

U predvorju je bilo gotovo jednako hladno kao vani. Zatvorila je vrata za nama i stajali smo gledajući se. Sa stropa je visjela svjetiljka od raznobojnog stakla, pa je sva bila plava, zelena i crvena.

"Što si rekao?" došapnula mi je.

"Predložio sam ti da se vjenčamo. Zaprosio sam te. Htio bih da..."

Nasmiješila mi se.

"Da, voljela bih to." Bio je to najživlji osmijeh koji sam ikad vidio na njezinom licu.

"Stvarno? Misliš ozbiljno?"

"Da, naravno da mislim ozbiljno."

Stavio sam joj ruke na ramena kako bih je privukao sebi i poljubio je. Da, to sam naumio, poljubiti njezina nasmiješena usta. Htio sam to učiniti, ali čim su je moje ruke dotakle, počela je drhtati, pa sam je pustio.

"Ja... žao mi je."

"Ne. Ne treba ti biti žao."

Stala je na prste i nagnula se prema meni. Usnama mi je ovlaš dodirnula obraz. Poput leptira, slabašan osjećaj topline, a onda je prošlo. Njezino je raznobojno lice drhtalo. Pružila je ruku i dotaknula moju, a onda se okrenula od mene i ponovo otvorila vrata. Vjetar je nahrupio unutra.

"Moraš opet doći sutra i razgovarati s ocem."

Prošao sam mimo nje.

"Da. Učinit ću to. Laku noć."

"Laku noć, dragi."

Zatvorila je vrata i bio sam sam.

I tako smo 5. svibnja 1943. postali muž i žena, u dobru i u zlu, u bogatstvu i u siromaštvu, u bolesti i u zdravlju, dok nas smrt ne rastavi.

Šest tjedana nakon toga saveznici su osvojili Italiju. Osjećalo se da se rat bliži prekretnici.

Sunce je sjalo, vjenčao nas je sam nadbiskup, a prisutni su bili svi ugledni i dobri župljani, svi naši prijatelji i sva rodbina. Nakon obreda otputovali smo vlakom na medeni mjesec na zapad Irske; u posebnom vagonu bili su naši bicikli.

Kao što bi se moglo i pretpostaviti, kišilo je; zbog toga i zbog mukotrpnog nastojanja da uvjerim svoju nevjestu kako je ono što pokušavamo činiti normalno, pa čak i ugodno, naš je medeni mjesec bio gotovo nepodnošljiv i vratili smo se u Dublin nakon tjedan dana. Kad se poslije svih ovih godina prisjetim toga, čini mi se da je bila preplašena. Bila je potpuno nepripremljena za brak. Nitko joj nije rekao što bi se od nje moglo očekivati, a u njoj nikad nije bilo one žive radoznalosti koju je, po svoj prilici, imala većina drugih djevojaka.

Od mojih roditelja dobili smo mali stan u potkrovlju kuće u Upper Baggot Streetu. Tamo sam, prve noći nakon našeg povratka, pod krovom o koji je bubnjala kiša i preplavljenim prozorima, podlegao očaju i silovao je.

Ona je plakala.

Ja sam bio nesretan i ljut.

Strčao sam niza stube na ulicu i hodao tri sata, s glavom punom Hamleta, Prospera i impozantnog Leara, koje, znao sam, nikad neću glumiti, i njihovog prokletog Boga kojem sam

se zavjetovao dok nas smrt ne rastavi baš kao i cmizdravoj ženi koju sam ostavio u stanu. Zastajao sam na uglovima ulica, suze su mi se slijevale niz obraze kao što se kiša slijevala niz prozore, i čeznuo sam za smrću. Kiša je stala, raskvašena zemlja utonula je u izmaglicu pod svjetlom polumjeseca, a s nekog stabla začuo se sanjiv cvrkut ptice. Taj me je zvuk prenuo; dok sam se vukao kući, u prozorima kuća počela su se paliti svjetla, a poneki auto prošao bi kroz bare na cesti; bio je to početak mog novog života.

Sada sam znao da moram postati biskup; bila je to jedina istinita stvar koju sam joj rekao i osjećao sam kako mi je dužnost da je i ostvarim.

Naporno sam radio; župa je bila prilično velika, ljudi su uglavnom pripadali srednjem sloju i imali odgovarajuća zvanja, djecu je valjalo pripremiti za krizmu, poneki mladi htjeli su se vjenčati, a trebalo je, naravno, i obilaziti siromašne, priređivati božićne zabave za njihovu djecu, voditi klub mladih i župne pantomimičare, što je bila beskonačna noćna mora. Rasterećivao sam kanonika koliko god sam mogao. On me je svesrdno podržavao i odlazio na poduže ribičke dopuste u Connemaru; mislim da sam mu se sviđao zbog toga što sam bio dobar kapelan, ali i zbog toga što je njegova kći sa mnom bila sretna. Doista se doimala sretnom. Puno se smiješila pomažući u radu župe, obilaženju bolnica i na godišnjim dobrotvornim sajmovima u župnom dvoru u Beaver Rowu. U javnosti mi se obraćala s "dragi" i držala me pod ruku; kod kuće smo uglavnom šutjeli; njoj ta tišina nije smetala, ali ja sam bio osamljen, toliko osamljen da sam osjećao kako mi se srce počinje smrzavati. Znao sam da ubrzo u meni neće biti nikakvih osjećaja. Nije me bilo briga.

Upravo sam pročitao što sam napisao i primijetio sam da ni jedan jedini put nisam naveo ime svoje žene.

Zove li se Cathie, Joan ili Margaret?

Ili možda nekako egzotičnije: Madeleine, Natasha, Alexandra?

Ili pak ima lokalno ime: Aoife, Grainne, tako nešto? Osjećam da joj dugujem anonimnost, dostojanstvo bezimenosti.

Možda bi, da sam je volio, postala drukčija osoba. Sumnjam.
Možda bih ja postao drukčija osoba. To je zanimljiva pomisao.

* * *

Činilo se da konačno dobivamo rat.

Saveznici su se iskricali u Normandiji i probijali se kroz sjever Europe. U razgovore ljudi vratile su se šale, a lica su postala manje sumorna i napeta.

Bio sam u svojoj prvoj župi u West Wicklowu, četrdeset obitelji raštrkanih po brdima i dubokim udolinama, dosta dobrog standarda; zemlja je bila plodna, stoka dobro uhranjena, i redovito su dolazili u crkvu; došli bi na biciklima ili u kočijama s upregnutim ponijima i donijeli nam maslaca, izvrsnih smeđih jaja i poneku bocu *poitina*⁽²⁰⁾.

Jednog ljetnog dana došla je k meni u radnu sobu. Prešla je prostoriju i sjela u naslonjač nasuprot mom pisaćem stolu. Smjerno je stavila ruke na koljena.

"Mislim da je vrijeme da imamo dijete", rekla je.

Spustio sam olovku i pogledao je. "Zašto?"

"Mislim da se to od nas očekuje. Moji roditelji... znaš, oni stare, i mislim da..."

Pocrvenjela je. Skrenula je pogled i kroz prozor se zagledala u vrt.

"Znaš što to podrazumijeva, zar ne?"

Kimnula je.

Usljedila je duga tišina.

"Vjerojatno si u pravu", naposljetku sam rekao.

"Hvala", prošaptala je.

Ustala je, zaobišla pisaći stol i stala pokraj mene. Stavila mi je ruku na rame, sagnula se i poljubila me u tjeme. "Hvala", ponovo je prošaptala, a onda je izašla iz sobe.

Ustao sam, prišao prozoru i stajao zagledan u vrt živih boja, čeznući za zagrljajem i ljubavlju Boga, bilo kojeg boga, samo da je netko snažniji od mene, netko tko me voli bez zadržke, netko mudar i blag, tko sve vidi; netko tko, znao sam, ne postoji.

Svemogući Bože, koji nam u ovome času milostivo dopuštaš da ti ponizno uputimo svoju zajedničku

molbu; ispuni sada, o, Gospode, ponizne želje i molbe svojih slugu onako kako je za njih najbolje; daruj nam na ovome svijetu spoznaju svoje istine, a u svijetu koji će doći život vječni.

Izgovorio sam te riječi u svojoj glavi.

Oblaci su prekrili sunce i vrt je na tren postao siv, a onda je opet procvao. Shay, vrtlar, radio je na drugom kraju tratine; klečao je i kopao rukama, čupao korov, a onda iznova poravnavao zemlju. Nosio je sivu košulju i crne hlače, a na glavi je, kao i uvijek, imao malu sivu kapu, oboda nakrivljenog preko desnog uha. Pri radu je tiho zviždao, napućenih usana i blago nabranog čela.

Pitao sam se je li on bogobožan čovjek.

Jalova misao, no moje su misli ionako uglavnom bile jalove; i danas su takve. Čak ni za pisanje ovih sjećanja nemam nikakvu dublju motivaciju od izmirenja s prošlošću.

Svemogući Bože, kojemu su sva srca otvorena i pred kojim nema tajni; pročisti misli naših srdaca nadahnućem svoga Duha Svetoga, da bismo te mogli savršeno voljeti i veličati tvoje sveto ime...

Riječima sam baratao savršeno.

Još uvijek znam napamet svaku molitvu i himnu, svaki psalam i zaziv.

Moje su propovijedi bile remek-djela jasnog i inspirativnog mišljenja.

Mislim da smijem biti neskroman i reći da su se zbog mene, zbog dojma predanosti i uvjerenja koji sam ostavljao, mnoge kolebljive duše približile Bogu.

Što se dakle o meni može reći?

Da sam licemjer?

Sasvim sigurno, ali svijet je prepun licemjera. Nisu takvi samo svećenici, nego i političari, odvjetnici, moćni poslovni ljudi.

Ili bih se trebao nazvati lašcem?

Lagao sam cijeli život.

I?

Prekinut ću pisanje. Moram dovesti u red svoje osjećaje. Moram se ponovo smiriti. Moram mirno zapisivati svoja poglavlja. Moram se mirno suočiti s istinom. Ne smijem pokleknuti.

Trebala su mi dva dana da prikupim energiju za nastavak pisanja.

Bio sam u polusnu; oči su mi se sklapale i glava mi je padala na grudi.

Sada, danas, osjećam da su mi se misli razbistrile.

Gospođa Carruthers donosi mi čaj i održava vatru. Moram reći da osjećam hladnoću, i zahvalan sam joj što me pazi.

Sviđa mi se ona djevojka, Miranda, Sally, glumica.

Da.

Ovo pišem njoj, iako će me možda na kraju zamrziti. Volio bih da shvati.

Volio bih je držati za ruku kad budem odlazio u tamu.

Ali dosta toga.

Trebalo joj je oko šest mjeseci da zatrudni. Kako su tjedni prolazili, bila je sve napetija, a, doista to moram reći, jednako je bilo i sa mnom. Imao sam viziju sebe kako se borim s njom u krevetu godinu za godinom bez ikakvih rezultata i kako sve više osjećamo odbojnost jedno prema drugom. Legla bi na krevet čvrsto stisnutih ruku i blijedog lica punog mržnje.

"Hajde. Obavi to. Obavi to", mrmrljala bi.

Ja bih u sebi citirao Shakespearea.

*Kad od Fortûne prezren i od ljúdi,
Tuzi izgnanstva posve sâm se predam,
I gluhi svod mi muči krik iz grudi,
I kunem sudbu i sam sebe gledam –
Kao taj želeć bogat bit, pun nade...{21}*

I tako dalje i tako dalje.

"Dosad se već trebalo dogoditi."

"Katkad potraje godinama."

Okrenula se od mene.

"Dragi Bože", prošaptala je.

U tom trenutku osjetio sam sažaljenje prema njoj.

Poslije Božića, kad je tlo bilo prekriveno tankim slojem snijega, a vrt je izgledao nedotjerano i tužno, čuo sam zvonjavu telefona. Bio sam sâm u kući; prethodnog dana otišla je u grad i prespavala kod svojih roditelja u Angelsea Roadu. Otišao sam u mračno predvorje i javio se.

"Halo."

"Richarde."

"O, zdravo."

"Upravo sam došla od liječnika. Mislila sam da bi ti trebao prvi doznati. Sve je u redu. Dogodilo se. Znaš... Trudna sam."

"To je sjajno. To je... Jako mi je drago. Da." Osjetio sam kako mi se s leđa uklanja pritisak napetosti, tjelesni osjećaj, kao da nečije blagonaklone ruke skidaju s mene ogrtač. Danima nisam bio tako uspravan kao u tom trenutku.

"Da. Oduševljen sam. Zbog tebe. Zbog nas oboje. Sada se moraš paziti. Ne raditi previše."

"Pazit ću se. Večeras se vraćam kući. U sedam i petnaest. Bicikl mi je na stanici."

"Doći ću po tebe. Imam dovoljno benzina. Staviti ćemo bicikl u prtljažnik. Ne bi trebala ići biciklom okolo po mraku."

"Hvala ti. Puno ti hvala, Richarde."

Nakon trenutka tišine čuo se glas poštanske službenice Molly.

"Vaše tri minute su prošle, velečasni. Mogu vas pustiti još minutu, ako želite?"

"Ah, ne, hvala, Molly. Do viđenja, draga. Vidimo se u sedam i petnaest. Pazi se."

"Naravno."

Veza se prekinula.

* * *

Trudnoća je tekla dobro. Ona je očito bila od onih žena koje bi, kad bi htjele, bez ikakvih problema mogle imati i desetero djece. Ali njoj je jedno bilo dovoljno.

Nije mi se sviđala pomisao da se i dalje voza župom na biciklu, pa sam joj kupio lijepu malu kočiju s upregnutim ponijem, koju je Shay održavao čistom i u voznom stanju. Uživao je u društvu ponija, jako dobroćudne debele dvanaestogodišnje kobile grube sivkaste grive i repa; dok bi je četkao i dotjerivao, zviždao bi glasnije, katkad i s istinskim zanosom.

Mislim da je to bilo najsretnije razdoblje našeg zajedničkog života. Vladao je spokoj. Nismo se uopće svađali. Bio sam mnogo manje zaokupljen svojim duhovnim problemima. Proljeće je prešlo u ljeto; jednog dana potkraj ljeta došla je k meni u radnu sobu i rekla mi da će zadnjih nekoliko tjedana trudnoće provesti u Dublinu s roditeljima.

"Majka bi voljela da budem tamo. Čini mi se da je to pametno. Za svaki slučaj."

"Kakav slučaj?"

"Ma znaš. Svašta se može dogoditi. Ona misli da bi bilo bolje..."

"Što ti misliš?"

Na trenutak je pogledala u pod.

"Da. Mislim da bi bilo bolje. Osjećala bih se... sigurnije."

"Učini kako god misliš da treba."

Osjećao sam kako me sreća napušta.

"Što misli dr. O'Connor?"

"On misli da bih trebala otići. Misli..."

"Da?"

"Da bih trebala otići", rekla je slabašnim glasom.

"Što nije u redu s rodilištem u Wicklowu? Sačuvao sam dovoljno benzina da te odvezem kada dođe vrijeme."

"Majka..."

"Ti si važna. Ne tvoja majka. Zadnjih nekoliko mjeseci izgledaš jako sretno i zadovoljno."

"Ona bi voljela da dođem. Sve je sređeno. Bila sam kod tamošnjeg liječnika. Najavila sam se u rodilištu u Hatch Streetu. Razgovarala sam s dr. O'Connorom."

"Sve si to napravila, dogovorila sve te stvari, a da najprije nisi popričala sa mnom?"

"Mislila sam..."

"U redu je, ne moraš mi reći. Znam što si mislila. Idi. Naravno da moraš otići i roditi dijete u Dublinu. Sa svojom majkom. Obavezno mi javi kad se dijete rodi."

Glupa primjedba. Znam. Znao sam to čim su mi riječi pobjegle iz usta. Brzo sam se okrenuo prema pisaćem stolu.

Neko vrijeme stajala je u tišini i gledala me, a onda je izašla iz sobe.

Kasnije tog poslijepodneva gledao sam s prozora kako Shay ubacuje njezinu prtljagu i penje se u kočiju; dok je sjedio čekajući i držeći uzde, poni je mahao repom. Ušla je u sobu i zastala kod vrata. Izgledala je blijedo i umorno.

"Odlazim."

"Mogao sam te odvesti do stanice."

"U redu je, hvala ti. Moraš sačuvati benzin za župne poslove. Pa, doviđenja."

"Pazi na sebe. Posjetit ću te sljedećeg tjedna."

"Ne moraš se gnjaviti."

Naklonio sam joj se, a ona je naglo istrčala iz sobe.

Gledao sam kako izlazi iz kuće i penje se u kočiju. Shay se nagnuo preko nje i zatvorio vrata, pucnuo je uzdama po leđima malog debelog ponija i kočija je krenula niz aleju.

Vid mi je zakazao.

Bilo je to kao da mi je netko prebacio crveni pokrivač preko glave, pa pred očima imam samo tu boju i ništa drugo. Pipajući ispred sebe, doteturao sam do najbližeg stolca i sjeo držeći se rukama za glavu. Teško sam disao; osim što me je zasljepljivao, pokrivač me i gušio. Sigurno sam dugo sjedio, jer iznenada sam postao svjestan kloparanja ponijevih kopita kad je prošao mimo prozora na povratku sa stanice. Klonuo sam u stolac, iscrpljen, ali iznova sam mogao disati i vid mi se vratio.

Dijete je rođeno petnaestog rujna.

U deset i petnaest ujutro.

Nazvali su me u jedanaest i petnaest.

"Prekrasna djevojčica", rekla je moja punica. Mogao sam razabrati teško disanje poštanske službenice Molly.

"To je divno. Doći ću čim budem mogao."

"Malo preko četiri kilograma", rekla je moja punica.

"Izvršno. Kako je...?"

"Umorno. Umorno, ali dobro. Porod je trajao sedam sati."

"Bit ću tamo danas poslijepodne. Recite joj..."

"Da", rekla je moja punica. "Reći ću joj."

Spustila je slušalicu.

Molly je progovorila. "Velečasni..."

"Da, Molly."

"Nisam mogla ne čuti."

"U redu je, Molly."

"Nije li to sjajno. Prekrasna djevojčica."

"Da, sjajno."

U rujnu baš i nema cvijeća u vrtu, ali ubrao sam sve što sam našao: nekoliko ranih krizantema, nekoliko dalija i nekoliko ružinih pupoljaka koji nisu izgledali kao da će se otvoriti; Shay je napunio kutiju jabukama i kruškama, Nelly se pojavila iz kuhinje s kolačem od kupina i krenuo sam u Dublin da vidim svoje dijete. Vozio sam svoj mali auto i pjevao.

Kliči Jahvi, zemljo sva! Služite Jahvi u veselju! Pred lice mu dođite s radosnim klicanjem! Znajte da je Jahve Bog: on nas stvorio, i mi smo njegovi, njegov smo narod i ovce paše njegove. Uđite s hvalama na vrata njegova, u dvore njegove s pjesmama; hvalite ga, ime mu slavite! Jer dobar je Jahve, do vijeka je ljubav njegova, od koljena do koljena vjernost njegova. ^{22}

Kad sam ušao da je vidim, sjedila je podbočena jastucima. Njezina majka sjedila je s jedne strane kreveta i plela, a s druge strane bila je kolijevka i u njoj beba. Malo stvorenje bilo je u dubokom snu. Umotana tako da mi se činilo da će se ugušiti. Nekoliko sam trenutaka stajao i gledao je.

"Mogu li..." Nagnuo sam se prema bebi. Imao sam vrlo jaku želju da je držim, mirišem, ljubim.

"Ne", rekla je moja žena odlučnim i pomalo kreštavim glasom.

"Ne. Ne. Ako je probudiš, plakat će."

Pogledao sam punicu. Kimnula je. Izvukla je dugačku nit vune iz torbe u svom krilu i omotala je oko prsta.

"Plakat će."

"Ali..."

"Sljedeći put kad dođeš."

Sjedio sam s njima petnaest minuta. Čulo se kuckanje pletaćih igli i djetetovo tiho disanje.

"Bili smo sigurni da će biti dječak. Žao mi je što nije..."

"Meni nije žao."

"Zar ne bi više volio...?"

"Ne. Nismo razgovarali o imenima."

"Ruth. Samo Ruth. Ništa drugo."

Iznenadio me je njezin nepokolebljiv ton. "Ruth je dobro ime. Nemam ništa protiv. No ne bismo li joj trebali dati još jedno ime?"

"Ne vidim potrebu da se razbacujemo imenima." Zatvorila je oči.

Ustao sam.

"Trebala li ti što? Nešto iz trgovine? Neka knjiga? Bilo što?"

"Majka mi može sve to obaviti."

"Imam auto..."

"Moraš sačuvati benzin da nas odvezeš kući."

"Da."

Izašao sam u hodnik i zatvorio vrata za sobom.

Ruth.

Miris laštika za pod i dezinfekcijskog sredstva.

Ruth.

Medicinska sestra žurno je prošla mimo mene, škripeći pri svakom koraku na ulaštenom podu.

Ruth.

Kad je dobijem za sebe, cijelu ću je proučiti. Odmotat ću je iz pivoja pa ću je dodirivati, ljubiti i maziti, raditi sve ono što rade ljubavnici, a ona će otvoriti svoja bezuba usta i nasmiješit će mi se.

Moja Ruth.

Krenuo sam niz hodnik i izašao na Hatch Street. Blag vjetar nosio je novine niz cestu.

Poznavat ću je kao što nisam poznavao nikoga drugog; voljet ću je. Sve što je bilo dobro u meni izliti će se pred nju; to sam obećao.

Gotovo sam trčao niz Leeson Street; prešao sam široki kolnik ne gledajući ni lijevo ni desno. Presjekao sam kroz ugao parka St. Stephens Green; lišće na drveću počelo je žutjeti, a bilo ga je i po stazama, u raznim bojama, razigranog na ranojesenskom povjetarcu. Žene su plele i tračale na klupama dok su im se u blizini djeca igrala na travi.

Ruth.

Pitao sam se kako bih je nazvao da me se pitalo?

Izašao sam kroz kapiju na vrhu Dawson Streeta i čekao da tramvaj zađe za ugao. Nije bilo važno; ona je bila Ruth. Upoznao sam osobu po imenu Ruth; osobu koju volim svim srcem.

Sišao sam niz Dawson Street mimo Mansion Housea^{23} i ušao u crkvu Svete Ane. Unutra je bilo mračno, bila je upaljena samo jedna ili dvije svjetiljke; sjeo sam u prvi red i zatvorio oči.

*Tvoj glas, što noćas čuh ga gdje se lije,
Slušat je znao car i luda jadan;
Možda tu istu pjesmu čiji žar
Prožeo Ruti grud je dok je stala,
Žudeć' dom, usred tuđeg žita gusta;
Tu istu čiji čar
Otvarat znao prozor je vrh vala
Kobnog, sred kraja vilinskog i pusta.*^{24}

Sigurno sam nesvjesno izgovorio stihove naglas, jer čulo se šuškanje i netko mi je stavio ruku na rame.

"Richarde."

Iznenadeno sam digao pogled i vidio da pokraj mene stoji župnik. Nas dvojica zajedno smo studirali.

"O... ja..." Počeo sam ustajati, ali zadržao je ruku na mom ramenu gurajući me natrag na klupu.

"Dragi prijatelju, ne diži se. Samo sam se pitao jesi li dobro."

Bio je u habitu, a oko vrata mu je visio veliki srebrni križ.

"Čuo sam kad si ušao. Upravo smo imali krštenje, pa sam samo provjeravao je li sve opet na svom mjestu. Onako kako treba. Jesi li dobro? Učinilo mi se da možda..." Zastao je i zagledao mi se u lice. "Bio si nekako utučen."

"Ne. Ne, ne. Naprotiv. Upravo sam postao otac. Moja supruga je... Ruth. Dijete se zove Ruth. Ja... samo sam imao osjećaj da bih trebao..." Digao sam ruke i pogled prema krovu.

Kimnuo je s odobravanjem. "Svaka čast." Maknuo je ruku s mog ramena. "Izvanredno. Čestitam. Da. Tako sretan događaj. Ne daj se smetati. Žurim. Moram na misu. Brown će početi sa svojim prtljanjem prije mraka, gasiti svjetla, zaključavati vrata, takve stvari. Prema tome, opusti se. Porazgovaraj s Bogom. Da. Bez ikakve žurbe. Čestitam."

Pružio mi je ruku i rukovali smo se.

"Hvala ti", promrmljao sam; imao sam osjećaj da mu lažem.

Okrenuo se od mene i činilo se kao da se stopio s mrakom. Ponovo sam zatvorio oči.

Odričem se đavla i svih njegovih djela, tašte raskoši i slave svijeta te svih njegovih gramzivih žudnji i grešnih tjelesnih požuda, neću ih slijediti ni dopustiti da me vode.

Ustao sam, naklonio se prema oltaru i izašao na vjetrovitu ulicu.

Ruth, zauvijek ću te voljeti.

* * *

Nakon dvadesetak dana došle su kući i zaposlili smo jednu valjanu mladu seljanku rumenih obraza da pomaže oko bebe. Iz svoje radne sobe gledao bih je kako gurajući kolica prolazi vrtnim stazama dok beba ne bi zaspala, potom bi pažljivo parkirala kolica ispod nekog stabla i otrčala obaviti kućne poslove za koje je bila zadužena.

Kad bi nestala s vidika, otvorio bih vrata i izašao na travnjak, pa bih, hodajući što tiše kako ne bih uznemirio usnulo dijete,

prešao udaljenost između svoje sobe i stabla te stajao iznad kolica i gledao Ruth. Vrlo se brzo pretvorila u ljepoticu; dok sam tako stajao i gledao je kako spava, osjećao sam da će mi srce prepući od preobilja ljubavi i ponosa. Jednog jutra, moralo joj je biti oko pet mjeseci, otvorila je oči i vidjela me kako stojim iznad nje. Nasmiješila se i pružila ruku prema meni; sagnuo sam se i dao joj da me uhvati za prst. Čvrsto ga je uhvatila, kao da je bio jedina stvar na svijetu za kojom čezne, i učas je ponovo zaspala. Neko sam vrijeme stajao tamo s prstom u njezinoj ruci. Neki glas nešto je doviknuo, zatim još jedanput.

"Richarde."

Nisam odgovorio. Samo sam stajao gledajući bebu; prsti su joj bili mekani, dugački, svijeni oko mog prsta u čvrstom stisku.

"Richarde."

Dozivala me je s prozora svoje spavaće sobe.

"Za boga miloga, nemoj probuditi dijete."

Pažljivo sam izvukao prst iz njezine ruke i odmaknuo se od kolica. Polako sam krenuo preko travnjaka prema svojoj sobi.

"Ne bih je budio", odvratio sam joj.

"Ne smije joj se remetiti san."

Ušao sam u kuću i zatvorio vrata.

Rijetko sam imao priliku biti s njom nasamo. Uvijek bi još netko bio prisutan, ili bi ulazio i izlazio iz sobe. Ljubio bih njezine tople obraze i puhao joj topao zrak po ušima i prstima. A ona bi mi se smijala, vukla me za kosu ili mi pokušavala skinuti naočale s nosa.

Ono su prase prodali u gradu, ovo je prase ostalo u hladu. ^{25}

To je jako voljela, a i:

Ovako jašu fine dame, tik-tiki-tak, tik-tiki-tak,

Ovako jašu gospoda dična, tip-tap-top, tip-tap-top.

Ovako jaše debeli seljak, tom-tapa-tom, tom-tapa-tom,

I tres! upadne u rupu.

Obožavala je da je blago bacakam u zrak i hvatam, uvijek iznova, dok se ne bi začuo glas.

"Dosta je, Richarde. Bit će joj zlo."

Stalno je tu bio sputavajući glas.

Ruke koje su je nepokolebljivo dizale iz mog krila i hitro je odnosile natrag u svijet žena.

Ruth je jako brzo učila; naučila je pružati ruke prema meni. "Ta ta ta", govorila je. Naučila je pljeskati ručicama i pućiti svoje meke usne za poljubac. U mojim očima bila je savršena.

"Mislim da ćemo morati otpustiti Susan."

Žena i ja sjedili smo za ručkom.

"Zašto? Čini mi se da je sasvim dobra djevojka."

"Ne sviđaju mi se njezini rumeni obrazi. Previše su rumeni. Majka kaže da to izgleda kao... znaš-već-što."

"Znaš-već-što?"

"Tuberkuloza. To je simptom. Nećemo ništa takvo oko Ruth."

"Jesi li je pitala? Jesi li provjerila stvar?"

Bez riječi je pognula glavu.

Znao sam što je time mislila; nije to učinila, a nije ni namjeravala.

"Ti odluči", rekao sam. "Ja smatram da potpuno zadovoljava. Čini se da se sviđa i Ruth."

"To ništa ne znači. Ruth je još premlada."

"Djevojka je ljubazna."

"Ako ima tuberkulozu..."

"Samo ima rumene obraze."

"Majka..."

"Tvoja majka..."

"Čula ju je kako kašlje."

"Klanjam se instinktu tvoje majke. I, što namjeravaš učiniti? Sama ćeš paziti na dijete? Je li to ono što želiš?"

"Majka..."

U tom trenutku glasno sam uzdahnuo.

"Majka nam je našla nekoga. Pravu dadilju. Sredovječnu ženu s iskustvom. I... i... protestanticu."

"O, baš dobro. Kako ljubazno od nje." Odložio sam nož i vilicu i ustao. "Da, da. Shvaćam. Bili smo jako nemarni jer nismo

zaštitili svoju bebu od rimokatolika. Tvoja je majka vrstan pas čuvar. Zahvali joj u moje ime." Otišao sam do vrata, a onda sam se okrenuo i pogledao je. Izgledala je pomalo smeteno. "Ne brini se, draga, Ruthina duša bit će u dobrim rukama i ona neće dobiti tuberkulozu."

Dadilja je bila prilično draga žena kovrčave prosijede kose i srdačnog smijeha. Pjevala je Ruth razne pjesme.

Tek pjesmica u suton

Kada svjetla kopne

A poneka se sjenka

Ustreptalo propne.

Svirala je klavir, samo jednostavne akorde.

Bješe jedna starica, za nju znahu svi;

Fa la lalalalala.

Jutrom je prodavala sir na tržnici;

Fa la lalalalala.

Posjela bi bebu na koljeno i svirala, Ruth bi lupkala ručicama i smijuckala se, a ja bih se došuljao iz radne sobe, stao na vratima dnevnog boravka i gledao ih.

Na tržnicu zaputi se u sajamski dan,

Fa la lalalalala.

Kraj kraljeve ceste spopadeje san;

Fa la lalalalala.

Kad bi pjesma završila, okrenula bi se na stolcu i rekla: "A sad zaplješći. Zaplješći za mamicu, zaplješći za taticu, pa idemo u krevetac."

I sada, nakon svih tih godina, mogu je čuti kako pjeva.

Mlađani se pjevač otputi u rat,

U vojsci smrti sada služi rok.

Žarnu liru zabaci na leđa,

O...čev mač o...pa...sa o bok.

Uživala je u vrtu; za ljetnih poslijepodneva skinula bi svoju bijelu štirkanu pregaču, kleknula na rub travnjaka i čistila lijehe

od korova, dok bi Ruth sjedila pokraj nje na prostirci ili puzala po travi, brala tratinčice i slavodobitno ih dizala prema nebu. Bojim se da sam gubio vrijeme gledajući njih dvije.

Ostala je s nama pet godina, a onda ustvrdila da više nije ni od kakve koristi.

"Moram otići u kuću u kojoj ima beba. Bebe su moja jaka strana. Stoga, premda jako volim Ruth, moram otići. Ona će krenuti u školu i što ću ja onda sa sobom?"

Nikako se nije dala nagovoriti da promijeni mišljenje. Sredinom ljeta otišla je k mladom trgovačkom putniku i njegovoj ženi, koji su živjeli u Cabinteelyu i upravo su dobili prvo dijete. Ruth je plakala svake večeri prije spavanja. Jasno sam je čuo, i jedne sam večeri otišao u njezinu sobu. Zabila je glavu u jastuke. Sjeo sam pokraj nje i stavio joj ruku na rame. Okrenula se i pogledala me; oči su joj bile crvene i niz obraze su joj se slijevale suze.

"Hoću Dadu."

"Žao mi je, draga, ali morala je otići."

"Zašto? Volila me. Rekla je da me voli."

"Prestara si za dadilju. U rujnu ćeš krenuti u školu. Na kraju krajeva, nije mogla ostati zauvijek."

"Zašto ne?"

"Evo." Pružio sam joj svoju maramicu. "Obrisi se. Dadilje ne ostaju zauvijek. Imaš mamu i mene. Znaš, i mi te volimo. Mi te nikad nećemo ostaviti. Ti ćeš odrasti i ostaviti nas. Tako to ide."

"Zašto ne možemo dobiti još jednu bebu, onda bi nam se vratila?"

"To ne možemo, draga."

"Zašto ne?"

"Jednostavno ne možemo. Svi ćemo se morati naučiti na život bez nje. Za tjedan-dva sve će biti u redu."

Digla je ruke, privukla moju glavu svom licu i držala me u tom položaju. Obrazi su joj bili vrući i meki.

Privukao sam je k sebi i blago je ljuljao. Činila se sretnom.

"Imaš gumbe", prošaptala je u jednom trenutku, a onda je zaspala. Nekoliko sam je minuta držao, zatim sam je nježno poljubio u obraz i ušuškao je natrag u krevet. Stajao sam i

gledao je dok nisam čuo kako me njezina majka doziva, pa sam na prstima izašao iz sobe.

"Gdje si bio?"

"Plakala je."

"Nisam je čula."

"Svejedno... Nedostaje joj dadilja."

"Morat će se naviknuti. Ne smiješ je razmaziti. Nebo zna da ju je dadilja dovoljno razmazila. Majka kaže da je dobro što je otišla."

"Ona ju je dovela."

"Da. Ali što je dosta, dosta je. Sad će morati naučiti da voli mene i da čini što joj ja kažem."

Okrenula se i udaljila niz hodnik.

* * *

Svakog sam jutra autom vozio Ruth u školu; rat je odavno bio gotov i imali smo benzina za takvu neumjerenost.

Bila je to mala škola Irske crkve pokraj crkvene zgrade; u njoj su radila dva učitelja. Svakog dana dopratio bih je do vrata s rukom na njezinom ramenu i rukovao se s onim učiteljem koji bi tog jutra stajao kod vrata.

"Doviđenja, Ruth. Budi dobra", i ona bi otišla.

"Dobro jutro, župniče. Nije li ona uvijek dobra? Zlatno dijete."

Slijedio bih je pogledom dok bi hitala da se pridruži svojim prijateljima.

Došlo je vrijeme kad je, umjesto da ja čitam njoj, ona čitala meni, prateći prstom retke niz stranicu. Ubrzo je naučila čitati tečno i uživljeno.

Katkad bi, ako bi joj majka dopustila, pošla sa mnom u obilazak župe, gore u planine, gdje još uvijek nije bilo struje, a psi su lajali i režali motajući se oko nogu stranaca. Voljela je te izlete; za vrijeme vožnje naginjala bi se kroz prozor i duboko udisala planinski zrak koji je mirisao na borovinu. Ponekad bismo stali kod nekog malenog jezera pa bi skinula cipele i čarape i nekoliko minuta gacala kroz smeđu vodu. Jednom sam joj se pridružio, zaveden vrelinom sunca, ali voda je bila toliko hladna da to više nikad nisam pokušao, već sam radije sjedio na

travi, gledao je i slušao kako pocikuje od bola i oduševljenja oprezno hodajući po skliskom šljunku na obali jezera.

Naravno, svemu lijepom mora doći kraj; bilo joj je otprilike dvanaest godina kad su me prebacili u Dublin, u veliku crkvu u Harolds Crossu, s iznenađujuće velikom pastvom koja se sastojala od muškaraca i žena iz radničke klase.

Pastva je bila ugrožena sa svih strana; u gradu se mladi više miješaju nego na selu i u plesnim dvoranama i na poslu, pa su katolici i katolkinje upoznavali protestante i protestantkinje i zaljubljivali su se jedni u druge. *Ne Temere*^{26} desetkovao je Irsku crkvu: čvrsto sam odlučio kako ću dati sve od sebe da zaustavim odumiranje.

Draga Sally, ako te zanimaju moji uspjesi i neuspjesi na tom području mog života, moje prijete, ulagivanje i argumentirano raspravljavanje, moraš pročitati moje memoare. Vjerojatno bi ih ionako trebala pročitati, priču mog stalnog uspona na poslu na kojem sam lagao do besvijesti, a svi su mislili da govorim istinu; pa, gotovo svi.

Ruth je išla u privatnu školu Alexandra, koja je u to vrijeme još bila smještena u nizu kuća od crvene cigle na Earlsfort Terraceu nasuprot UCD-u^{27}.

Iza ugla, u Leeson Streetu, bio je ženski samostan Svetog srca, nasuprot njemu katolička srednja škola za dječake, a dalje niz cestu u Stephens Greenu dominikanski ženski samostan; sve u svemu, sjajan obrazovni kutak grada!

Ruth bi se svakog jutra odvezla biciklom u svojoj smeđoj uniformi sa školskom torbom na leđima. Njezina majka htjela je da je vozim, ali ona je inzistirala da joj dopustimo da ide biciklom. Svakog jutra u pola osam na izlasku iz župnog dvora mahnula bi mi i s dlana poslala poljubac, a ja bih joj u sebi doviknuo: "Idi s mirom, drago dijete".

U to vrijeme mir mi je bio lozinka, ili bih možda trebao reći razbibriga; držao sam propovijedi na tu temu, o miru među narodima, religijama, obiteljima; govorio sam na okupljanjima širom zemlje, na koja, moram to reći, odaziv nije bio bogzna kakav, govorio sam na sinodu i pisao članke za novine i

časopise, zalažući se za mir u svim društvenim slojevima. Blagoslivljao sam svoju pastvu riječima:

Milost vam i mir od onoga "koji jest", koji bijaše i koji će doći^[28].

Neki su to nazivali neortodoksnim, drugi, čini se, nisu obraćali pozornost. Žalio se nije nitko.

Unaprijedili su me u kanonika, a kad se moj tast povukao kako bi svoje zadnje godine proveo ribareći na Connemari, postao sam župnik crkve Sv. Marije u Angelsea Roadu i doselili smo se u kuću u kojoj je moja žena odrasla.

Naporno sam radio, prateći kako mi kći izrasta iz djeteta u krasnu djevojku. U listopadu 1961. Ruth je navršila šesnaest godina; položila je ispite koji prethode završnoj fazi srednjoškolskog obrazovanja i počela se pripremati za maturu. Njezina majka htjela je da ide na Oxford, da otputuje iz zemlje, stekne širinu, upozna nove ljude; neprestano ju je uvjeravala, a Ruth nije htjela ništa reći, samo je gledala kroz prozor.

"To je dijete nepopravljivo", rekla mi je njezina majka jednog dana. "Jednostavno odbija shvatiti da je to što želim za nju najbolje. Najbolje. Moraš razgovarati s njom."

Odmahnuo sam glavom.

"Mislim da sama mora odlučiti. Nemoj je gnjaviti."

"Ne gnjavim je."

"Meni se čini da je gnjaviš, bez prestanka."

"Ne gnjavim. Uopće me ne sluša."

"Nijedno dijete njezinih godina ne sluša roditelje."

"Kao da bi dijete njezinih godina moglo donijeti ispravnu odluku o svojoj budućnosti. O cijelom svom životu. Ona ne zna ništa. Nema nikakvog iskustva. Trebala bi bar pokušati upisati se na Oxford. Majka kaže..."

Uzdahnuo sam.

"Tvoja majka..."

"Moja majka zna što govori. Ujak Harry studirao je na Oxfordu, i moja baka."

"Da. Da, znam. Rekla si mi to tisuću puta."

"A ti tisuću puta nisi slušao. Ti si joj otac. Moraš razgovarati s njom. Reci joj."

"Što da joj kažem?"

"Što mora učiniti. Za svoje dobro. Moraš joj utuviti u glavu što je za nju dobro."

Dugo me je promatrala; konačno sam pognuo glavu.

"Kako želiš."

Nekoliko dana nakon toga razgovarao sam s Ruth; kad se vratila iz škole, njezina majka nije bila kod kuće. Provirio sam kroz vrata svoje radne sobe.

"Ruth. Dođi na tren, molim te."

Skinula je kaput, bacila ga preko stolca i ušla u moju sobu. Vatra u kaminu prilično je zadimila prostoriju.

"O Bože, tatić, ovo je grozno. Zašto ne pozoveš nekog da očisti dimnjak?"

"Za nekoliko minuta bit će u redu. Uvijek tako dimi kad se prvi put zapali. Čuj, moram ti reći..."

"Ne moraš se truditi. Znam. Znam, znam."

Udarila je nogom otužnu žeravicu u kaminu, a zatim se okrenula i pogledala me u oči.

"Još malo iste priče, zar ne? Pa od nje sam već dobila toliko da mi je zlo. Ti si se dosad držao po strani. Zar ne možeš to jednostavno pustiti?"

"Obećao sam..."

"Dobro. Da čujem." Sručila se u naslonjač blizu vatre i prstima začepila uši. Otišao sam do prozora i zagledao se preko vrta prema Ailesbury Roadu; ta mi se ulica nikad nije sviđala. Njezine kuće od crvene cigle izgledale su mi poput zatvora iz kojih svakog jutra u petnaest do devet muškarci sa šeširom na glavi i kišobranom u ruci izlaze na svoj dnevni dopust kako bi zaradili velik novac za izdržavanje obitelji. Dok sam gledao kroz prozor, baš su se vraćali kućama, natrag u svoje zatvore, malo pogrbljeni ispod otvorenih kišobrana, stopala umornih od toga što su cijeli dan uredno mirovala na tepihu ispod pisaćeg stola. Vrlo rijetki među njima pripadali su mojoj pastvi. Ne znam koliko sam dugo tako gledao; u jednom trenu prenuo me je njezin glas.

"Tatić."

"Hmm? Što? A, da."

Stajala je pokraj mene.

"Nisi ništa rekao."

"Nisam."

"Sto godina. Sjedila sam i sjedila, a ti nisi ništa rekao."

"Oprosti."

Obgrlila me je oko vrata i poljubila u obraz. Zatim me je uhvatila za bradu i okrenula moje lice prema sebi; blago mi je poljubila usne.

"Dragi tatić", prošaptala je. Potom se odmaknula od mene, raširila ruke i lupkajući nogama vrtjela se po sobi. Naposljetku se iznova sručila u naslonjač. Od gledanja u nju zavrtjelo mi se u glavi.

Od gledanja u nju zavrtjelo mi se u glavi.

Sjeo sam dršćući.

Zavrtjelo mi se u glavi...

Pročistio sam grlo.

"Dajem ti svoju riječ", rekao sam. "Da, da. Ne moraš ići studirati u Englesku ako ne želiš. Ne moraš..."

Nasmijala se. "Kladim se da ti nije rekla da mi *to* kaeš."

Odmahnuo sam glavom.

"Stvarno to misliš?"

"Naravno."

"Mogu se upisati na Trinity i studirati pravo? To je ono što želim, tatić."

"Drago moje dijete, tvoja je budućnost u tvojim rukama."

"Mama..."

"Prvi su koraci najteži. Ja nikad nisam imao hrabrosti da ih napravim. Nikako ne bih htio da se i tebi dogodi ista stvar. Ne brini se zbog majke. Ja ću se pobrinuti za nju.

Tako je lako nešto reći. Bismo li ikad išta rekli kad bismo mogli predvidjeti budućnost?

Ponovio sam svojoj ženi ono što sam rekao Ruth, a ona je između nas podigla zid hladne tišine. Ni s Ruth gotovo uopće nije razgovarala. U kući nije bilo vedrine ni smijeha. Ruth više nije pozivala prijateljice k sebi; moram reći da mi je nedostajao zvuk njihovih koraka na stubištu i prigušen hihot koji bi dopirao

iz njezine sobe, nedostajala mi je energija koju bi donijele sa sobom.

Moj je tast umirao. Iz tjedna u tjedan bio je sve slabiji i bespomoćniji; naposljetku je jednog jutra moja žena došla k meni u radnu sobu.

"Moram ići k majci", rekla je. "Možeš li me odvesti u Galway na vlak?" Oči su joj bile pune suza.

"Naravno da mogu. Kad želiš krenuti? Želiš li da te odvezem do njih?"

"Ne. Hoću reći, ne, hvala. Majka bi se samo brinula kad bi i ti bio tamo. Moram ići tamo da se ona može malo odmoriti. Ipak, hvala ti. Ne vjerujem da će to dugo trajati." Izvadila je maramicu iz džepa i obrisala oči. "Samo do stanice."

"Kada?"

"Rekla sam joj da ću uhvatiti vlak u jedan."

"Trebali bismo krenuti u dvanaest."

"Hvala ti."

Kako se u ono vrijeme zvala stanica? Kingsbridge? Heuston? Ne sjećam se. Kako bilo da bilo, iz nekog je razloga bila krcata ljudima koji su se žurili, stajali, vukli kovčege na kotačićima, čekali u redovima, opraštali se, pozdravljali. Parkirao sam na kraju reda taksija, nadajući se da će mi progledati kroz prste zbog mog "psećeg" ovratnika. Kupio sam joj kartu za prvi razred i otpratio je do vlaka. Unio sam njezin kovčeg, sagnuo se i poljubio je u obraz. Kimnula je i dotaknula mi ruku.

"Nemoj čekati, Richarde."

"Da."

"Ne dopusti djetetu da se razulari dok mene nema."

"Molim te, prenesi moje pozdrave svojoj majci."

Sišao sam na peron. Trenutak-dva stajao sam smiješeći joj se, a onda je izvadila knjigu iz torbe i počela čitati.

* * *

Starac je izdržao dva tjedna, bezbolno tonući u nepregledno more smrti. Žena i kći njegovale su ga, čistile, okretale i tješile; uvijek je jedna od njih bila uz njega; kad god bi otvorio oči, vidio bi poznato lice kako visi u zraku pokraj njegovog kreveta.

Sad možeš, Gospodine, otpustiti slugu svojega da, prema riječi tvojoj, ide u miru, jer mi oči vidješe spasenje tvoje, koje si pripravio pred licem svih naroda, svjetlo da rasvijetli pogane i slavu naroda tvoga Izraela. {29}

Tiho bi šaptale riječi, a njemu bi se katkad usta otvarala i zatvarala ne ispuštajući nikakav zvuk. Znale su da ih čuje i razumije. Nekih dana bio je u groznici, a nekih pak hladan i blijed kao da je već umro. Nije htio ništa jesti; čvrsto je stiskao usne i tresao glavom lijevo-desno kad bi mu prinijeli žlicu ustima.

Sve mi je to kasnije ispričala; dok je govorila, tužne, utučene suze slijevale su joj se niz obraze.

* * *

Prvog tjedna nakon odlaska moje žene Ruth i ja gotovo se uopće nismo viđali; prolazili smo predvorjem ili stubištem poput bestežinskih, nestvarnih sjena. Kad smo zajedno objedovali, jeli smo u tišini ili tek razmijenili poneku beznačajnu riječ. A onda, jedne noći, kad sam, odlazeći na spavanje, prošao mimo vrata njezine sobe, čuo sam je kako plače. Nekoliko trenutaka stajao sam s rukom na kvaki slušajući i pitajući se što da učinim. Tiho sam stisnuo kvaku i ušao. Skutрила se na krevetu, glave zarivene u jastuke; nije me čula kako prilazim. Dugo sam stajao i gledao je, a zatim sam sjeo na krevet. Ispružio sam ruku i dotaknuo njezino rame. Prsti su mi se podvukli pod njezinu kosu i gladili joj vrat; bio je topao i malo vlažan. Na ramenima je imala četiri smeđa madeža koja nikad prije nisam vidio; sve sam ih opkružio prstima. Prestala je jecati i stavila mi ruku na koljeno. Zurio sam u madeže; imala je vrlo svijetao ten. Prsti su mi drhtali, pa sam maknuo ruku s njezinih leđa i nježno je stavio na njezinu koja mi je bila na koljenu. Zatvorio sam oči.

"Drago dijete." I glas mi je drhtao, ali činilo se da ona to ne primjećuje. "Što je? Reci mi."

Bacila mi se u naručje i utisnula lice u moj prsluk. Bila je umotana u velik ručnik.

"Ne mogu podnijeti da te vidim tako nesretnu. Molim te, reci mi. Od srca te molim, draga moja djevojčice."

"Tatić."

"Draga moja djevojčice."

"O, tatić, tatić."

Takva nesuvislost doimala se posve prirodnom. Tako sam rijetko u životu nekome rekao draga; sada je to bila zamamna, čarobna riječ. Nisam mogao prestati.

"Draga."

"Nitko me ne voli."

"Naravno da te voli. Mi te volimo. Tvoji prijatelji... svi te volimo."

"Mama me mrzi."

"Ne, draga moja, ne, naravno da te ne mrzi, samo želi ono što misli da je najbolje za tebe. Ti si tako posebna. Ona želi... želi da imaš vrlo posebnu budućnost."

"Nije istina. Želi da budem njezina pudlica. Želi da činim ono za što ona nije imala petlje. Želi biti ja. Živjeti preko mene. To nije ljubav, nego posesivnost. Kad ne učinim ono što želi, mrzi me."

"Ne, ne, ne."

"Da, mrzi me. Prepoznam taj njezin pogled, oči joj posive i postanu hladne."

Digla je glavu i pogledala me, ravno u oči; snaga njezinog pogleda duboko me prožela. Ispružila je ruku i dotaknula mi lice, obraz, potom su mi njezini nježni prsti prošli uz lijevu sljepoočnicu i preko čela.

Njezini nježni prsti.

Njezini nježni...

Prisilio sam se da se nasmijem.

"Zašto se smiješ, tatić?"

"Zbog gumba."

"Gumba?"

"Da, tvoj obraz. Gumbi mog prsluka..."

"Ti tvoji glupi gumbi. Zašto nosiš takve glupe...?" Srdito mi je počela otkopčavati prsluk, pa je ručnik spao s nje i vidio sam joj grudi.

"Sav drhtiš, tatić."

"Da. Bojim se."

Skinula mi je sako i prsluk i počela otkopčavati moju košulju.

"Bojiš se?"

"Da."

"Mene?"

Prstima mi je ovlaš dotakla kožu na grudima i trbuhu, pa sam zastenjao. Pokušao sam se suzdržati, ali zvuk je jednostavno navro iz mene.

Nasmijala se. "Ne smiješ se mene bojati. Ja te volim, tatić. Obožavam te. Voliš li i ti mene? Molim te. Voliš li me?"

Stavio sam joj ruku u kosu i privukao njezino lice k sebi.

Poljubit ću je. Dopustit ću si taj užitak. Nakon toga bit će gotovo. Nakon toga ću stati. Poljupcem ću joj pokazati koliko je volim. Srce joj je kucalo uz moje, bila je tako topla. Prošlo je toliko vremena, a nikad prije nije bilo ovako.

Nikad.

Ne mogu disati.

"Draga."

"Dragi."

Ništa ne vidim. U očima mi je njezina kosa. U ustima mi je njezin dah, sladak, mirisan dah. Zaboravio sam kako se to radi.

"Ne." To je moj glas.

"Molim te, tatić. Molim te, pokaži mi. Nauči me ljubavi. Voli me. O, tatić."

"Ne." Opet taj glupi glas.

Pokušavam ustati s kreveta, ali njezine me ruke drže. Vuku me dolje uz svoje toplo, mekano tijelo. "Nauči me. Voli me."

I gubim se u njezinoj mladosti i toplini, i svojoj strahovitoj potrebi.

Zaspala je sklupčana u mom zagrljaju, a ja sam neko vrijeme ležao iscrpljen i prestrašen srećom koja me je ispunila. Ležao sam tako oko jedan sat; divlje lupanje mog srca prešlo je u blago ritmično kucanje. Potom sam tiho ustao i pokupio svoju razbacanu odjeću. Pokrio sam je, poravnajući plahte i pokrivače kao što bi učinila majka, sagnuo se i poljubio joj kosu.

Kad sam došao u svoju sobu, svalio sam se na krevet, zatim ustao i ushodao se tamo-amo, tamo-amo. U zidnom ogledalu vidio sam svoje četrdeset i pet godina staro tijelo i gadilo mi se; nastavio sam hodati pa se opet vratio pred ogledalo; ovaj put gotovo sam se zaljubio u vlastiti lik. Bio sam ushićen, iscrpljen, očajan, bio sam sreća sama, ništa do posvemašnje sreće, cijelo biće bilo mi je puno radosti. Nikad prije nisam se tako osjećao, a onda, iznenada, kao da sam pao u neku golemu rupu... u neku spilju, i sve se zacrnilo. Nisam mogao vidjeti kamo idem. Hoću li ikad ponovo progledati?

Glava mi je pulsirala od meteža koji je u njoj vladao. Žustro sam razmaknuo zavjese i prisionio čelo uz hladno okno.

Vidio sam cestu pod sobom, praznu, crnu, s iznimkom svjetlosnih mrlja uličnih svjetiljki i grana koje su se njihale oko njih kao da plešu na ranojutarnjem povjetarcu.

Kad je ušla u blagovaonicu, trčeći, kao i obično, sjedio sam za stolom i doručkovao. Bila je u svojoj smeđoj uniformi s dokoljenkama, kosa joj se spuštala niz ramena u dugim pletenicama; izgledala je kao dijete. Obgrlila me je oko vrata i poljubila u obraz.

"Jutro, tatić."

Natočila je šalicu čaja i uzela prepečenac.

"Ruth..."

"Žurim, žurim, ne mogu sad pričati, vidimo se večeras. Bok."

Sa šalicom u jednoj ruci i prepečencem u drugoj istrčala je van, zastavši tek toliko da kaže: "Volim te", a onda je otišla.

Što sam joj namjeravao reći?

Ponuditi neku jadnu ispriku?

Reći nešto sasvim banalno kao da se ništa nije dogodilo:

"Sjedni i doručkuj kao čovjek"?

Spomenuti Boga?

Zašto bih to učinio?

Možda bi njoj spominjanje Boga moglo nešto značiti, možda i ne.

Odlučio sam otići u svoju crkvu i sjediti tamo u tišini kako bih sabrao misli. Spremala se oluja i vjetar me je šibao cijelim putem niz Angelsea Road; grabio mi je odjeću i kosu; činilo se

da mi otkopčava gumbe poput nje sinoć. Čvršće sam se umotao u kaput i ubrzao korak.

O, Gospode, oče naš nebeski, svemoćni i vječni Bože, koji si nas sigurno doveo do početka ovog dana; štiti nas u njemu svojom silnom moći; i učini da nas ne spopadne grijeh niti kakva opasnost; nego ti upravljaj našim djelima, da bismo uvijek činili kreposna djela u tvojim očima.

Jutarnja molitva za milost.

Izgovorio sam je šaptom, a riječi su mi ispunile um istisnuvši sve misli, pa sam ih šaptao uvijek iznova. Klečao sam uz pričesnu ogradu, najbliže što sam mogao prići Božjem prijestolju. Ponovo sam prošaptao molitvu. Koža joj je bila tako meka i željela me je kao što sam ja želio nju; bila je meka, glatka, a njezini zubi i jezik zamamni. Opet i opet šaptao sam molitvu, a pred očima mi je bila slika mog djeteta.

Što je bila milost, ako ne ta slika?

Milost je bila u mom djetetu.

Krepost je bila u mom djetetu.

Mi nismo grešnici.

Moje dijete nije grešnik.

* * *

Te večeri objedovao sam sam; nazvao sam svoju ženu u Connemaru kao i obično.

Starac više nije bio pri svijesti; njegova smrt bila je samo pitanje vremena, noćas, možda sutra, tko zna? Noću je s njima bila i medicinska sestra.

"Stvari se dogode noću", prošaptala je u slušalicu.

"Da. Želiš li da sad dođem tamo?"

"Ne. Čekaj."

"Doći ću ako želiš."

"Ne. Čekaj", rekla je oštro.

"Kako želiš."

"Kako je Ruth?"

"Dobro. Čini se da je dobro."

"Je li sad tamo?"

"Nije. Mislim da je na večeri s prijateljicama."

"Ne bi smjela izlaziti navečer preko tjedna. Znaš to."

"Neće se kasno vratiti..." Upravo dok sam to govorio, čuo sam je kako dolazi stubištem, trčeći. Kad je prošla kraj mene, pogladila me je prstima po vratu, a ja sam naglo udahnuo od iznenađenja i užitka.

"Ahh."

"Što? Što? Nisam te čula."

"Ništa, draga. Samo me nešto zasvrbilo u grlu."

"U svakom slučaju, ne daj tom djetetu da predugo ostaje budno. Laku noć."

"Laku noć."

Spustio sam slušalicu i stajao u mračnom hodniku; čuo sam njezin hihot i zatvaranje vrata njezine sobe. Sav sam se tresao.

Nikad prije, koliko se mogu sjetiti, nisam bio tašt, ali te večeri pažljivo sam navukao zavjese, okupao se i obrijao, odrezao nokte, iščetkao kosu i škaricama odrezao nepokorne vlasi. U ormariću u kupaonici našao sam bocu kolonjske vode, pa sam malo stavio na vrat i ramena. Ništa nije moglo nadoknaditi mladost, tužno rekoh sebi stojeći pred ogledalom. Obukao sam kućni ogrtač i prešao preko odmorišta do njezine sobe.

Ležala je djelomice pokrivena plahtom, kose rasprostrte preko ramena poput vela. Pružila je ruke prema meni.

"Mislila sam da nećeš doći."

"Kako si mogla pomisliti tako nešto?"

Stajao sam pokraj nje; ispružila je ruku, maknula u stranu moj ogrtač i dodirnula me.

"Večeras nema gumba."

Prsti su joj bili poput leptira.

Tri dana i tri noći bili smo kao ushićena djeca koja žive u nekom rajskom svijetu; ona je išla u školu kao i obično, a ja sam radio, obilazio župljane, napisao članak za *Irish Times*, ručao s nadbiskupom, obavio razgovor s mladićem koji je htio postati moj kapelan; našao sam i vremena da krišom skočim u grad i

potrošim velik novac na bocu *Pour Hommes*, što sam smatrao prikladnijim od kolonjske vode iz ormarića u kupaonici.

"Kako krasno mirišeš", rekla je prelazeći mi nosom po ramenu. "Jučer si mirisao kao mama."

Kakav oštar ugriz zmajeva zuba!

Ujutro četvrtog dana, dok sam doručkovao, zazvonio je telefon. Bila je moja žena.

"Umro je", rekla je plačnim glasom. "Umro je prošle noći, ali nisam ti htjela smetati. Na kraju krajeva, što bi sinoć mogao učiniti? Jednostavno je preminuo u snu. Majka je osjetila. Obje smo bile s njim, ona je osjetila. Samo je iznenada rekla: 'Umro je'. Samo tako, neočekivano, i bila je u pravu. Sve je prošlo jako mirno."

Ispuhala je nos i u tom sam trenutku znao da je za mene došao kraj svijeta.

"Tako mi je žao. No bilo je brzo i mirno. Kako ti je majka?"

"Poslala sam je u krevet. Sestra joj je dala vrućeg mlijeka i tabletu za spavanje. Sestra i ja smo... mi smo..."

"Odmah dolazim. Mislim da bih... da bismo mogli krenuti otprilike za pola sata. Trebali bismo stići k tebi do ručka. Idi i ti u krevet, draga. Siguran sam da si iscrpljena."

"Dobro sam, Richarde. Imam snage. Mogu još izdržati."

"Samo se pripazi. Vidimo se uskoro."

Vratio sam se u blagovaonicu. Ruth je sjedila za stolom i jela prepečenac s marmeladom.

"Tvoj je djed umro. Upravo sam razgovarao s tvojom majkom. Rekao sam joj da ćemo stići tamo do ručka."

"Jadan starčić. Bio je tako dobar i blag. Uvijek sam imala osjećaj da me želi podići i zagrliti, ali nitko mu to nije dopuštao. Nije se usudio učiniti to na svoju ruku."

Ispuhala je nos u ubrus. Prstom je protrljala rub oka. "Davao mi je kutijice s voćnim bombonima, krišom bi mi ih stavio u džep da nitko ne zna. Nikad mi nije palo na pamet da će umrijeti. Mislila sam da će jednostavno zauvijek biti star i tako drag." Rukama je prekrila lice i zaplakala.

Stajao sam iza nje i držao je za ramena; bila su to krhka ramena djeteta.

"Nisam mislila da će itko umrijeti." Okrenula se i prislonila lice uz moje grudi. Čvrsto sam je držao.

"Nemoj umrijeti, tatić. Nemoj mi ti umrijeti. Molim te, molim te."
"Naravno da neću. Zašto bih tako nešto učinio? Evo." Dao sam joj svoju maramicu. Ispuhala je nos, obrisala ga i protrljala.
"Opet gumbi."

Obraz joj je bio posut okruglim tragovima.

"Hajde, draga djevojko, pojedi doručak. Moramo krenuti. Moram nazvati školu i javiti da nećeš doći, obavijestiti Annie i pokušati naći nekog da preuzme nedjeljnu misu. A onda moramo ići. Da." Popio sam malo čaja. "Da."

I tako smo nakon jedan sat sjeli u auto i krenuli. Annie nam je pripremila sendviče i termosicu s čajem.

"Za svaki slučaj", rekla je dodajući mi ih. "Nikad se ne zna što bi se moglo dogoditi. Dobro je imati nešto za pod zub." Stajala je na izlazu iz dvorišta i gledala nas kako se udaljavamo niz cestu.

Cijelim putem vozili smo se u tišini; nismo progovorili čak ni kad smo zastali kraj ceste da pojedemo Annieine sendviče. Nismo se čak ni pogledali. Radost posljednjih nekoliko dana nestala je i oboje smo bili suočeni s grozotom onoga što se dogodilo.

Znali smo da ništa neće biti kao prije.

Uspravno je sjedila pokraj mene, ruku prekriženih u krilu, i gledala kroz vjetrobran. Vrijeme je bilo vrlo promjenljivo; golemi oblaci brzo su promicali nebom, na trenutke bi nas obasjalo jarko sunce, a onda, sve češće što smo odmicali dalje na zapad, niotkuda bi se spustila kiša.

Stali smo ispred kuće i ugasio sam motor; sjedili smo u autu, nepokretni, zureći preda se u živicu posutu ružičastim cvjetovima.

"Žao mi je", rekao sam naposljetku. "Molim te, oprosti mi. Molim te."

"Ne. Kako bih ti ikad mogla oprostiti?" Rekla je to bezosjećajnim, krutim i netrpeljivim tonom.
Ispružio sam ruku prema njoj, a ona je ustuknula.

"Ne. Nemoj me nikad više dotaknuti. Nikad, do kraja mog ili tvog života. Ti si izopačen i odvratan, i mrzim te."

Ulazna su se vrata otvorila i pojavila se njezina majka.

"Tvoja majka."

Ruth je iskočila iz auta i zalupila vratima; otrčala je, činilo se, u majčino zaštitničko okrilje.

"Mama. Žao mi je. Tako mi je žao."

Trenutak-dva su stajale, a onda su, zagrlivši jedna drugu, bez riječi ušle u kuću; pitao sam se je li moja žena shvatila na što je Ruth mislila.

Naravno da nije.

Ustat ću, poći ću ocu svome parnu reći: Oče, sagriješih Bogu i tebi. Nisam više dostojan da se zovem tvojim sinom. {30}

Te su mi se riječi posrćući prevalile preko usana.

Izvadio sam kovčege iz auta i ušao za dvjema ženama u kuću. Tamošnji župnik, blag i ljubazan čovjek po imenu Patterson, i ja govorili smo na starčevu pogrebu.

Ja znadem dobro: moj Izbavitelj živi i posljednji će on nad zemljom ustati. A kad se probudim, k sebi će me dići: iz svoje ću puti tad vidjeti Boga. {31}

Izgovorio sam te riječi svojim najboljim glasom, a njihova divota ispunila je crkvu. Ruth, njezina majka i njezina baka stajale su u prvom redu suhih očiju; tek je pokoji prisutni pustio suzu.

Zvonar je zazvonio napuklim zvonom i polako smo izašli na groblje. Kiša je malo popustila, a blag povjetarac nadimao nam je odjeću i mrsio kosu; nismo dugo ostali.

* * *

"Majka nikako ne može ostati ovdje sama."

"Slažem se. Daleko je... Ona je..."

Stajali smo ispred kuće gledajući niz brdo preko zaljeva Clew; to mi je uvijek bio jedan od omiljenih krajolika. Proučavao sam

zaljev i mnoštvo otoka, utiskujući sliku u pamćenje; torba mi je bila spakirana i Ruth je, ukočenog izraza lica, sjedila na prednjem sjedalu auta; jedva je čekala da ode.

"Mislila sam da bismo je trebali dovesti k sebi... na neko vrijeme, dok se malo ne oporavi. Što misliš?"

"Naravno. Nije u pitanju. Samo neka prijeđe k nama."

"Njoj će to biti kao da ide kući. Ja se zapravo i osjećam kao da je to njezina kuća i da smo mi njezini gosti."

"Moraš postupiti onako kako ti se učini da je najbolje."

"Da. Da. Javit ću ti kad ovdje sve sredimo. Bi li onda mogao doći po nas?"

"Moći ću. Samo mi javi."

Potapšala me je po ramenu i otišla do auta. Sagnula se i pogledala Ruth kroz prozor. "Baka i ja uskoro ćemo doći kući. Budi dobra i slušaj oca. Nemoj pokvariti ocjene."

Ruth je kimnula.

"Vidimo se uskoro. Doviđenja. Doviđenja, Richarde."

* * *

Stigli smo kući u sumrak. Za vrijeme vožnje nismo izgovorili nijednu riječ. Opet je sjedila sasvim uspravno, ruku prekrštenih u krilu. I danas je vidim, hladnoću koja se skupljala oko nje. Izvadila je kovčeg iz prtljažnika i ponijela ga uza stube; pred vratima se okrenula. "Ne možemo više živjeti u istoj kući. To ti je jasno, zar ne?"

"Ruth..."

"Ja ću otići."

"Ne."

"Otići ću, tatić, a ti mi moraš obećati da nećeš... da me nećeš tražiti. Moraš obećati... i da nećeš dopustiti njoj da me traži. Zadnja tri dana puno sam razmišljala o ovome i znam što moram učiniti. Pametna sam, zdrava sam i umijem savršeno lagati. Otići ću u Englesku." Na trenutak se nasmiješila. "Našom 'kantom za smeće'. Smiješno je da ću na koncu, nakon sve one silne priče i svađa oko fakulteta i svega toga, otputovati

poštanskim brodom, 'transporterom smeća. Ali snaći ću se ja. Ne moraš se brinuti zbog mene. Preživjet ću."

"Ne budi smiješna. Draga moja djevojko... ne smiješ ni pomišljati na odlazak..."

Ispružila je ruku prema meni.

"Ključ. Daj mi ključ. Odlazim. Odlučila sam. Ključ, tatić, molim te daj mi ključ."

Našao sam ključ i pružio joj ga; hitro ga je zgrabila.

"Stvarno te jako mrzim. Samo želim da to znaš. Mrzim te."

Stavila je ključ u bravu i ušla u kuću.

Drhtao sam tako jako da sam jedva mogao stajati. Naslonio sam se na zid; sigurno mi je trebalo petnaestak minuta da ovladam svojim tijelom i uđem u predvorje te da zatvorim vrata. Otišao sam u svoju radnu sobu, kleknuo pokraj pisaćeg stola i pokušao se pomoliti Bogu.

"Ako postojiš", znao sam da mi početak nije bio dobar, "molim te, sada nam pomози. Pokaži mi se. Bit ću ti najbolji sluga kojeg bi mogao imati. Nemoj mi je odvesti." Znao sam da je bilo beznadno; nisam imao pravih riječi. Nisam imao vjere. Nikako nisam mogao prisiliti svoju kćer da ostane. Bio je mrak i sve je bilo tiho; samo su se sjene drveća micale na svjetlu uličnih svjetiljki.

Još uvijek sanjam tu noć, rasplesana stabla i tišinu, koja je odonda stalno sa mnom, pravi početak moje duboke nesreće.

Otišla je, kao što je najavila. Ja sam otišao u Connemaru kako bih doveo kući njezinu majku i baku, a kad smo se vratili, nje nije bilo. Njezina soba bila je prazna; odjeća, knjige, razne sitnice - sve je odnijela. Dobro je sve isplanirala. Naravno, njezina majka krivila je mene, ali iz pogrešnih razloga: moja nesposobnost, moja sklonost da razmazim dijete, to joj je bilo na umu.

"Dao si joj novac da bi mogla otići?" izderala se na mene.

Njezina majka vrzmala se u pozadini; tako je bilo sve dok nije umrla pet godina kasnije.

"Ne."

"Moraš je dovesti natrag."

"Ne."

"Što ću reći ljudima?"

"Samo reci da je otišla u Englesku."

"Ti si joj dao novac."

Ostavio sam ih da stoje u predvorju, s kovčezima i zavežljajima oko nogu; izgledale su kao par izbjeglica.

No ja sam nakon toga postao izbjeglica u vlastitoj kući. Zatvarao sam se u radnu sobu i iskradao se iz kuće kroz hodnik kad sam znao da nije bilo nikoga tko bi me mogao vidjeti. Jeo sam sa ženama u tišini, a one bi mi rijetko kad uputile koju riječ; zapravo, ophodile su se sa mnom kao s neželjenim gostom čiji je boravak potrajao duže od dobrodošlice domaćina.

Ja sam joj, naravno, uplatio novac na račun; činio sam to i dalje, a ona se njime koristila; nije joj bilo ispod časti uzimati novac. Imao sam bar tu sigurnost.

Neprestano sam se nadao da će me nazvati ili mi pisati, ali nije učinila nijedno ni drugo. Pretpostavljao sam da bi mi se javila kad bi joj se dogodilo nešto jako ozbiljno, da je bar toliko razborita.

Postao sam hladan. Bilo je to kao da mi je srce prestalo pumpati toplu krv kroz tijelo. Šake i stopala stalno su mi bili hladni; iznenada bih počeo drhtati, a da nisam znao zbog čega, i morao bih se nasloniti na zid ili na stol, ili se uhvatiti za stolac kako se ne bih srušio. Obratio sam se liječniku zbog toga, ali on je samo nerazgovijetno mrmljao o tome da previše radim. Trebao bih ići na ribarenje poput svog tasta, ili igrati golf; on je pak bio ljubitelj golfa i to mu je jako dobro činilo. Da, da, da. Nema sumnje da bi me nekoliko redovitih partija golfa čudesno okrijepilo. U međuvremenu, ne pretjerujte s radom. Bilo mi je mrsko da mu. kažem kako mi je slomljeno srce. Zvuči apsurdno, ali bila je to istina.

Dvije godine od nje nije bilo ni glasa, a onda sam jednog dana išao niz Angelsea Road prema crkvi Sv. Marije; bio je hladan, siv zimski dan, nebo je najavljivalo obilatu kišu, a vjetar je u kovitlacima tjerao komadiće papira, pijesak i kamenčiće niz cestu. Kad sam prešao kolnik kod crkve, iza vrata ograde iskoračila je neka žena. Stajala je na šljunku držeći za ruku malo

dijete. Činilo se da je čekala mene. Kad sam joj prišao, skinuo sam šešir.

"Tatić."

Opet sam se počeo tresti; ledeno drhtanje, koje nikako nisam mogao obuzdati. Na trenutak sam se naslonio na ogradu. Prišla mi je i zagrlila me.

"Tatić."

"Dođi." To je bilo sve. Što sam mogao reći. "Dođi."

Vukao sam je preko pošljunčanog prilaza do ulaza u crkvu, a ona je za sobom vukla dijete. Sigurno smo izgledali čudno. Gurnuo sam vrata i ušli smo unutra. Dugo smo gledali jedno drugo, a dijete je gledalo nas.

"Moja draga djevojko."

"Izgledaš tako umorno." Nježno mi je dodirnula lice.

Odmahnuo sam glavom. "Imam problema sa spavanjem. Ali ti... ti si odrasla. Da. Nisi... Odrasla si. Ne bih te prepoznao."

"Bi, prepoznao bi me."

Odmaknula se od mene i uhvatila djetešce za ruku.

"Vraćaš li se kući? Za stalno?"

"Vraćam se u Irsku. Da, za stalno. Zar ti nije rekla?"

"Tko?"

"Mama. Prekjučer sam razgovarala s njom telefonom. Nije baš zvučala kao da joj je drago što mi čuje glas."

"Ne znam ništa o tome. Uopće nije spomenula..."

"I mislila sam da neće, pa sam odlučila doći i sama te pronaći. Usput, ovo je Sally."

Privukla je dijete k sebi i čvrsto ga držala.

"Pitam se zašto nije..."

"Tatić, slušaj me. Ovo je Sally."

Nasmiješio sam se djevojčici. Ona me je samo gledala.

"Rekla sam mami za nju."

"Hoćeš reći...?"

"O, zaboga, tatić. Mučni svojom prokletom glavom. Ovo je moja Sally. Ona je moja. Nisam je posudila na dan-dva."

Bio sam zbunjen.

Prešao sam u lađu crkve i sjeo u zadnji red. Grijanje nije bilo uključeno; istjerivanje studenog zraka mogli smo si priuštiti

samo vikendom. Ruth i dijete došli su za mnom; njihovi koraci po golom podu glasno su odzvanjali.

"Ona je tvoje dijete."

"Da."

"I rekla si majci za nju?"

"Da", rekla je nestrpljivim tonom.

"Shvaćam. Pretpostavljam da to znači da se nisi udala." Usljedila je duga tišina. Dijete je nogom lupkalo u rub klupe.

"Ne čini to, srce", rekla je Ruth. Dijete se nije obaziralo. "Naravno da se nisam udala."

"To bi doista uzrujalo tvoju majku. Smijem li pitati tko...? Hoću reći... da, pa, smijem li pitati...?"

Pustila je dijete, zakoračila unatrag, zamahnula rukom i snažno me pljusnula. Dijete je zaplakalo; Ruth se sagnula, podigla ju je i stajala gledajući me.

"Što to govoriš? Kakvo to mišljenje imaš o meni? Gade. Jebeni izopačeni gade. Kako me možeš tako nešto pitati?"

Ona je vikala, dijete je plakalo, a crkva je hvatala zvukove i kovitlala ih oko nas. Slušao sam kako se to što je rekla ponavlja unedogled.

Obraz me je pekao.

Oslonio sam čelo na klupu ispred sebe pokušavajući se oduprijeti njezinim riječima, ali one su kružile crkvom poput uznemirenih šišmiša; zrak je bio ispunjen zvukom koji je nosio značenje, užasno značenje, a tome se pridružio zvuk mog srca, koje je kucalo kao da će se raspuknuti. Kad sam konačno prikupio snagu da dignem pogled, nije je više bilo, ni djeteta; ostala je samo mala vunena rukavica na podu. Sagnuo sam se, podigao je i spremio u džep.

Moje dijete.

Obraz me je još uvijek pekao; prslonio sam dlan; bio je jako vruć. Moje dijete.

Izvadio sam rukavicu iz džepa i zagledao se u nju. Svijetloplava, gusta vuna. Mogla bi joj trebati po ovako hladnom danu, pomislio sam.

Moje dijete.

Kako je ona rekla da se zove? Sally.

Moje dijete, Sally.

Vratio sam rukavicu u džep.

Za ovo sigurno postoji strašna kazna. Postojao Bog ili ne postojao.

Do trećeg ili četvrtog koljena.

Moje dijete.

U tom trenutku došlo mi je da se ubijem, da okaljам crkvu. Zvonar bi me našao ispruženog preko oltara dok bi mi se krv grušala na popločenom podu, ili možda obješenog u sakristiji. Mogao bih jednostavno otići, nestati u tami, u blaženstvu tame i tišine.

Okani se takvih misli. Takvih nedostojnih misli.

Kako bi to ikome pomoglo?

Odgovori mi na to pitanje.

Kad bih na dva takva grijeha nadovezao još jedan.

Moje dijete?

Da.

Nikad nisam ni pomislio da bi se to moglo dogoditi.

Možda i jesam to što je rekla, jebeni izopačeni gad.

Svojedobno se sasvim sigurno nije činilo da je tako. Ne čini se ni sada.

Ne.

Bilo mi je hladno. Ruke, noge, cijelo tijelo, s iznimkom obraza koji me je pekao - smrznuti.

Morao sam ustati. Morao sam izaći iz te crkve. Morao sam se ugrijati. Morao sam vratiti sposobnost mišljenja.

Nikad više neću naći utjehu.

Ustao sam. Ustao sam pogrbljen poput starca, sav ukočen. Hodao sam krutim staračkim koracima tražeći rukama neki oslonac. Možda će moja djeca čekati vani, skrivena u grmlju pokraj ulaza. Možda bismo nas troje mogli pobjeći i osmisliti se iznova, živjeti sretno i bez krivnje u nekoj drugoj zemlji, biti nježni i blagi jedni prema drugima.

Sabrao sam se i uspravio, popravio odjeću i protrljao lice, a zatim otvorio vrata i izašao. Nije bilo nikoga, ni na pošljunčanom prilazu ni skrivenog u grmlju. Mimo crkve prolazili su nezainteresirani automobili, a neka žena koračala je pločnikom

gurajući velika kolica. Zatvorivši vrata za sobom, iskoračio sam na danje svjetlo.

Postupio sam onako kako uvijek postupim kad mi se u glavi sve uzburka – hodao sam. Niz Simonscourt Road pa preko Merrion Rooda ravno dolje do Sandymounta, potom skroz do mora. Bila je plima i vjetar je dizao velike valove, koji su se razbijali o lukobran zalijevajući pločnik kišom kapljica.

Pitao sam se što je Ruth rekla svojoj majci. Pitao sam se je li joj rekla sve. Je li me odala. Nisam mislio da bi to učinila.

Sjeo sam na klupu s koje se onkraj lukobrana vidio Howth. Ptice su prolijetale prepuštajući se vjetru. Dat ću Ruth novac. Pobrinut ću se da nema tih problema. Sve će biti u redu. Neću viđati ni nju ni dijete.

Radit ću.

Dovodit ću sve više ljudi pred zlatne noge Božje.

Moje propovijedi, govori i članci pozivat će nas da ljubimo jedni druge, usrdno će zagovarati divote ekumenizma: jednoga će se dana rimokatolici, anglikanci, metodisti, prezbiterijanci i pravoslavci uzajamno uvažavati, bit će to jedna golema obitelj, dobro satkana, dobro ustrojena. A zatim, kad učvrstimo svoju ljubav i povjerenje, okrenut ćemo se raširenih ruku prema Židovima, muslimanima, hinduistima, svima. Čovječanstvo će postati jedna obitelj. Potom ćemo mačeve prekovati u plugove. To će mi biti kazna.

Počeo sam se smijati. Sjedio sam na klupi, a voda je prskala preko lukobrana i svjetlucave kapljice padale su mi oko nogu. Moja mračna tajna bit će dobro skrivena.

Smijao sam se.

Zabacio sam glavu i smijao se.

Naravno, bio sam lud, ali to nitko nikad neće otkriti.

Izvadio sam maramicu iz džepa i obrisao oči. Obraz me je još uvijek bolio od njezine pljuske.

U tom trenutku nisam ni pomislio na to da će i ona i njezino dijete biti kažnjeni: do trećeg i četvrtog koljena, tako piše u Bibliji. Sve mi to uopće nije padalo na pamet sve dok se Ruth, moja ljubljena Ruth, nije ubila; tada sam počeo spoznavati što znači biti kažnjen.

Sada znaš što sam ti htio reći. Možda je to napokon istina. Možda nisam trebao napisati ovo pismo. Možda bi bilo bolje da su sve te stvari ostale neizrečene.

Ti si rekla "ja imam tebe i ti imaš mene, ako to išta vrijedi". Tako nešto. To me je navelo na razmišljanje.

Tada sam osjetio da istina... uostalom, stoje, dovraga, istina? Cijeli moj život bio je velika neistina i sada, došavši do njegova kraja, želim popraviti stvari. Samo što bi, naravno, istina mogla uzrokovati više patnje nego što ikome od nas treba.

Kako da znamo?

Ili, kao što bi ti vjerojatno rekla, kako da jebeno znamo? Nije elegantno, ali je u skladu s vremenom.

Ruka i glava su mi umorne; nadam se da možeš čitati moj drhtav rukopis.

Sada kad su karte na stolu, ne znam kako da te oslovim, pa ću samo reći moja draga Sally. Moja draga, draga Sally, kad bi došla i držala me za ruku, možda bi se toplina prenijela s tvojih prstiju u moje staro tijelo, koje je jako dugo bilo hladno.

2.

Kad sam se vratila kući, bacila sam svežanj papira na stol u dnevnom boravku i otišla u kuhinju. Sve je blistalo.

Živjela gospođa Murdoch, Bog je blagoslovio. Nek' gospođa Murdoch živi vječno. Obožavam red, pomislih, bez obzira na to što sam sama. Spašava me od posvemašnjeg očajaja. Na telefonskoj sekretarici svjetlucala je crvena lampica: prva poruka, nazovi agenta; druga poruka, nazovi redatelja; treća poruka, nazovi Charliea. Sve tri sam obrisala. Sigurno će svi ponovo nazvati.

Upalila sam televizor; rat je i dalje trajao.

Stavila sam kotlić na vatru i napravila si užinu: dvije velike kriške prepečenca, mnogo maslaca i Marmitea^{32}, i crna, crna, crna kava. Smjestila sam se na kauč i omotala prekrivač oko koljena.

Rat je bio isti kao i uvijek, iza komentatora i dalje su se dizali oblaci crnog dima, još nije bilo ni traga obećanom oružju za masovno uništenje, ljudi su bili ružni u svojoj patnji i strahu, osakaćenosti, krvi, prljavim zavojima. Ugasila sam televizor i ležala zureći u strop.

Moram se okaniti tih glupih besmislica u vezi s ocem, pomislih; proživjela sam pola života bez njega, mogu tako do kraja.

Da. Ma sigurno mogu.

Uložit ću cijelu sebe u Pegeen Mike, a onda zaboraviti tu prokletu ženu. Nikad više neću ni otići pogledati predstavu.

O, Bože, kako volim prepečenac s Marmiteom; da me osude na smrt, to bih izabrala kao posljednji obrok. Žrtva je s užitkom doručkovala prepečenac s Marmiteom i otišla u smrt s tim reskim okusom u ustima.

Syngeova didaskalija glasi: "pokriva se šalom preko glave i iz nje naviru divlje jadikovke". Poput onih žena u Iraku, poput Palestinki koje gledamo i kojima su muževe raznijele židovske bombe; to moram izvesti. Jadikovka je baš krasna riječ. Više je ne upotrebljavamo, iako se u svijetu jadikuje više nego ikad.

Cijeli sam život jad i kovala za ocem kojeg nikad nisam upoznala. A jadikujem i za Charlieem.

O, da U glavi mi je ozbiljan propuh.

Pitam se zašto osjećamo da nas se mora voljeti najviše, stalno?

Je li to razlog zašto ljudi vjeruju u Boga?

Smijeh.

Ne može biti stvar u tome. To je apsurdno.

Tu valjda dobro dođu roditelji; oni vole svoju djecu više nego ikog drugog.

Valjda gledaju sebe, svoje snove, svoje iščašene ideje, a onda njihova drska, apsurdna djeca sve to odbace, ali roditelji ih i dalje vole.

Je li majčkica bila takva?

Ne bih rekla. Njezina mržnja prema samoj sebi bila je toliko intenzivna, toliko je ispunjavala njezin život da nije imala prostora ni za što drugo: ni za kakvu zabavu, ni za kakvu ljubav, ni za kakve prijatelje, ni za kakvu sposobnost da ostane. Pitam se bi li, da nisi imala mene, ranije učinila to što si učinila?

To gašenje sebe.

Ili možda uopće ne bi.

Kako mrzim takvo mozganje. Nosi te sa sobom poput brze rijeke prema nekom nepoznatom odredištu; moraš se iskobeljati prije negoli bude prekasno, krenuti ravno prema obali.

Da.

To moram učiniti.

Doći do tla pod nogama.

Diži se s kauča i poduzmi nešto, glupačo; napravi još prepečenca s Marmiteom, pročitaj neku knjigu, energično se udubi u Pegeen Mike, nazovi te ljude koji su nazvali tebe, operi kosu. Poduzmi nešto.

Bilo što.

Mogla bih plesati.

Bacila sam prekrivač s koljena i ustala.

Staromodno plesanje.

Kopala sam po CD-ima dok nisam našla prikladan.

*Kako znam, pitahu, da me draga stvarno ljubi
Spremno odgovorih, svak to zna u sebi*

*Jednog dana, oni će, svanut će i tebi
Od ljubavi svatko sasma pamet gubi.
U srcu kad bukni vatra, shvati dok nije kasno
Od dima ne vidiš jasno. {33}*

Sporo, brzo, brzo, sporo.

Cool, odsječan glas pjeva stihove.

*Nasmijati se vedro uz porugu laku što u moju
ljubav posumnjat su mogli*

Brzo, brzo, sporo i... spor i bezvoljan okret.

*Ali draga netom otiđe od mene,
Bez ljubavi ostah, i srce mi vene.*

Charlie je bio dobar plesač.

Znao je i stare i nove.

Zavrtjela sam se prema prozoru i vidjela četiri lica kako me gledaju, ozbiljna, bez smijuljenja.

*Sad rugaju se druzi neskritoj mi suzi
A ja uz osmijeh kažem, mine l' krasan plamen,
Suza tad je znamen,
Da dim ne dimu kamen.*

Okret i naklon gledateljima.

Oni plješću.

Mikići mali.

Otvorila sam vrata. "Uđite i zaplešite", rekla sam im.

Nahrupili su unutra.

"Mislili smo da nas nikad nećeš pozvati", rekao je Brendan.

"Samo sam htjela mali ples nasamo."

"C-c-c", odvratio je.

Plesali smo, vrtjeli se, izvodili svašta, skakali, padali. Malo smo se glupirali uz hip-hop, a onda smo svi popili limunadu.

"Bilo je super" rekao je Brendan. "Hvala."

"Da. Hvala."

"Hvala."

"Hvala."

A onda su svi otišli.
Osjećala sam se bolje.
Prerazmjestila sam namještaj.
Izvadila sam iz hladnjaka bocu bijelog vina.
Uzela sam starčeve papire i sjela da ih pročitam.

* * *

Kad nas bogovi žele kazniti, ispune nam želje.
Tko je to rekao? Nema blagog pojma.
Želim vrištati, ali zvuk mog vriska zaglušio bi svijet. Ja nisam kriva.
Moram to neprestano govoriti, zauvijek.
Uvijek iznova.
Sally, blesačo, otužna polovična osoba, nisi ti kriva.
Kladim se da je te riječi rekao neki Grk.

Da.
Ne mogu ni plakati.
Glava mi je iznutra bolna i suha. Nema suza, samo taj prijeteći vrisak.
Ne smijem vrištati.
Na kraju krajeva, živjela sam ovoliko dugo, preživjela sam (osjećam da bih trebala reći), pa moram nastaviti.

Da.
Dugom stazom.
Otužna polovična osoba.
Mračnom stazom.
Daj, daj. Je li išta mračnija nego što je bila prije pola sata?
Nije li to toliki grijeh samo zbog konvencija?
Ne.
Grci su rekli da je grijeh.

Oni su znali.
Kažnjavali su i počinitelje i nedužne žrtve. I one su bile kažnjene. Kao što je on rekao, do trećeg i četvrtog koljena.
Možda sam zato odbijala imati djecu s Charlieem: negdje u sebi znala sam.
Ma neee.
Ja nisam kriva.

Mogu to reći glasno i s uvjerenjem. Ja.

Nisam. Kriva.

Kakve krasne riječi.

No one nešto znače samo ako u njih vjeruješ.

O, majčkice. Vražja, vražja majčkice. Kako si mi to mogla učiniti?

Smijeh.

Da, smijeh.

Kako si to sebi mogla učiniti?

Zapravo sam to htjela reći.

Kako si mogla ni na trenutak ne pomisliti na svoju veličanstvenu budućnost: karijeru, ljubavnike, vjenčanje, mogućnost stvarne djece koja te okružuju i nasmijavaju.

Što si imala, vražja majčkice?

Očaj i smrt.

Mene. Otužnu polovičnu osobu. Imala si mene. Koja sam htjela znati, uvijek tu jednu stvar koju mi nisi mogla reći.

Smijeh.

Čujem ga svuda oko sebe, udara mi u glavu, iznutra i izvana, val za valom smijeha.

Može li se čovjek utopiti u smijehu?

Možda smo on i ja činili jedino što se moglo – glumili. Ti za to nisi bila sposobna.

Ja mogu zaboraviti sve u riječima drugih ljudi. Mogu si ispuniti mozak njihovom pjesmom. Dan za danom, noć za noći. Nebrojenim tisućama riječi.

Jesu li tamo odgovori?

U tim riječima?

Možda nema odgovora.

Samo pitanja.

Pitanja.

Traženje.

A on, naravno, cijeli njegov život otada, od dana kad ga je ostavila u toj groznoj kući u Ailesbury Roadu, otada, ne, ne, moram reći da to nije bio trenutak kad je započeo svoj život laži.

Ne. O, kako žalim jadnog grubijana.

Njegova krhka ljuštura svetosti sada je smrskana.

Kad bih ga odala, još i danas bi ga mogli odvesti pred sud, baciti ga u tamnicu i razotkriti pred svijetom. Kako ga je ono nazvala?

Jebenim izopačenim gadom.

Otužni muljator bio bi točniji naziv.

Kako ga mogu mrziti?

Kako se može mrziti netko tko je toliko jadan?

On je sve što mi je ostalo.

On je pola mene.

Više od pola, kad bolje pogledaš.

Mislim da ga ne mogu ni voljeti.

A ni poštovati.

Ne. To nikako ne mogu.

I njemu sam, naravno, ostala samo ja.

Misli na to, curo.

Sutra, kad mi se bude činilo da se budim, što ću reći o ovom danu?

Da sam sa svojim prijateljem Estragonom na ovom mjestu do noći čekao Godota?

Da je Pozzo prošao sa svojim nosačem i da je razgovarao s nama? Vjerojatno.

Ali što će od svega toga biti istina?^{34}

Ponovo smijeh. Uvijek smijeh.

Zrak je pun naših krikova. Ali navika ih sve prigušuje.^{35}

Moramo ići dalje.

Ova polovična osoba mora ići dalje. Jednog dana glumit ću Vladimira, usprkos svima njima.

Možda baš radi prkošenja svima njima.

Moram li ga sada zvati tatić, poput nje?

Ili ovo nikad nećemo spominjati?

Smatrat ćemo to pročitanim i spremljenim pod ključ.

Ššš.

Djede.

Naše je poznanstvo tako mlado.

Djede, rekla bih.

Ššš.

Djede.

Zašto si mi rekao?

Više bih voljela da tu novost nisam doznala.

Da si umro ne rekavši mi je, mogla sam unedogled nastaviti gundati i tragati.

Nisam sretna, priznajem, ali to mi je postao način života.

Možda ću sada postati izgubljena. Ne želim postati izgubljena.

Ne, stvarno ne želim. Telefon.

Noge su me odnijele do njega, zatim sam se svalila na stolac.

"Halo."

"Bok, Sal..."

"Charlie."

Uto su iz mene navrle suze i nisam mogla govoriti. Odložila sam telefon na stol i tulila prekrivši lice rukama.

Iz slušalice su zujale riječi koje nisam mogla čuti.

"Sally... Sal... draga... čekaj... doći ću... Sal... stižem. Odmah."

Činilo mi se da sam satima sjedila, čekala i tulila, ali, naravno, nije trajalo toliko dugo. Istodobno je pokucao i pozvonio, a mislim i da je lupio nogom udno vrata. Otvorila sam i stajala gledajući ga.

"Sally." Ušao je u predvorje. "Bože, kako izgledaš. Koji se vrag događa?" Nježno me obgrlio oko ramena i poveo natrag u dnevni boravak. Gurnuo me je na kauč, složio jastuke oko mene i stavio mi prekrivač preko nogu. Tiho je zviždao dok me je smještao u udoban položaj. "Skuhat ću kavu. Ne odlazim. Treba ti kava. Ne odlazim, Sal. Samo kava, i onda mi možeš reći u čemu je stvar."

Izašao je iz prostorije i mogla sam čuti one ugodne zvuke koji kazuju da netko ima stvari u svojim rukama. Vratio se s lavorom tople vode i malim ručnikom.

"Staro lice vapi za malo pažnje."

"Hvala ti."

Obrisala sam oči.

On je navukao zavjese.

Topla voda činila mi je dobro; navlažila sam lice i vrat. Zatvorila sam oči i vidjela ples raznobojnih zvijezda. Čula sam ga kako korača tamo-amo. Nježno mi je osušio lice; odnio je lavor. Sve vrijeme tiho je zviždao.

Nisam otvarala oči. Trebalo mi je to. Trebao mi je taj mir. Raznobojne su se zvijezde kovitlale. Čisteći.

Ugodni zvukovi njegovih koraka. Otvaranje i zatvaranje kuhinjskih ormarića. Zveckanje koje ide uz kuhanje kave i ples raznobojnih zvijezda.

"Evo, lutka."

Otvorila sam oči, a on je stavio šalicu kave na stol ispred mene. "Da ti ispečem omlet? Treba mi minuta."

"Ne. Hvala, Charlie. Ovo je super. Hvala ti što si došao."

Sjeo je na kauč pokraj mene. "Da si čula svoj glas preko telefona, doletjela bi ovamo brzinom svjetlosti. Srkni malo te kave pa mi reci što se događa."

Sigurno je u kavu stavio malo konjaka; nalet topline nije me pogodio samo u središtu trbuha, nego i u rukama i nogama; moja krv, koja se činila sleđenom, iznova je potekla.

Sjedio je prignut pokraj mene i proučavao mi lice.

"U redu. Da čujem."

"Više bih voljela da sam pročitaoš."

"Što da pročitam?"

"Njegovu priču. Djedovu priču. Tamo je na stolu. Više bih voljela..."

Ustao je i otišao do stola. Uzeo je papire i uredno ih poravnao.

"Gdje...?" Mahnuo je svežnjem prema meni.

"Gdje god hoćeš. Ja ću samo ležati ovdje zatvorenih očiju. Ova je kava najdivnija stvar koja mi se ikad dogodila."

"Ikad?"

"Pa ne baš ikad, ali u zadnja dva sata sigurno."

Kimnuo je i izašao iz dnevnog boravka; čula sam kako se penje na kat. Nisam čula ništa drugo; u kući je vladala potpuna tišina. Zamislila sam ga kako sjedi u prostoriji koja je bila njegova radna soba i polako okreće stranice, ispuštajući jednu

po jednu na pod nakon što ih pročita. Pokušavala sam razabrati njegovo tiho disanje, sitan zvižduk koji ispušta kad se na nešto usredotočuje, šuštanje stranica dok slijeću iz njegove ruke na pod. Ništa nisam čula. Spavala sam, bez snova, samo duboka usnulost.

Kad sam se probudila, sjedio je na drugom kraju kauča, ruku opuštenih na koljenima i zatvorenih očiju.

"Charlie", prošaptala sam.

Oči su mu se smjesta otvorile; nije spavao, samo je čekao da se probudim.

Pružio je ruku prema meni. Uхватила sam je i polako me privukao sebi dok se nisam naslonila na njega, s glavom na njegovom ramenu.

"Draga Sally." To su bile njegove prve riječi. "Vjeruješ li da je to istina?"

Kimnula sam.

"Zašto ne bih vjerovala?"

"Doista."

Držao me je vrlo čvrsto, gotovo kao da je pomišljao da bih se svakog trenutka mogla slomiti.

"Čuj", rekao je kroz moju kosu. "Prije nego što išta kažeš, htio bih reći samo jednu stvar. Volim te, u redu? Jako dugo te volim i uvijek ću te voljeti. Znam da sam sklon švrljanju, ali volim te. Želim se vratiti i živjeti s tobom. Briga me za klince i sva ta sranja. Jednostavno te volim. Želim da budemo zajedno. Čak ću ti oprostiti što si polila kavom moje nove cipele. Želim se vratiti, bio sam jako usamljen bez tebe. Neću se zalijetati s ishitrenim obećanjima da je sa švrljanjem zauvijek gotovo, ali ti si moja jedina trajna ljubav, moja sestra, moja majka, moja ljubavnica, moja prijateljica."

Svaku riječ koju je izgovorio čula sam kroz tjeme.

"Ja sam samo polovična osoba."

"I? Kakve to ima veze? Koga briga? Mene nije."

"Mene je."

"Ništa se nije promijenilo. Ti si još uvijek ti, osim što sada sve znaš. Za boga miloga, Sal, nije bio masovni ubojica, Saddam Hussein, Slobodan Milosevic, Staljin. Onda bi imala razloga

opterećivati se krvnim nasljeđem i krivnjom. On je samo jadan stari biskup Irske crkve koji je cijeli život lagao jer nije imao petlje otpiliti svoje roditelje. Ti nisi jadona. Ti si zvijezda, blistava zvijezda. Ti si ono što se on nije usudio biti. Znam da ti je uništio majku, ali ona je bila puna svih njegovih slabosti; ti nisi poput nje. Nije bila loša žena, ali trebala je nekome reći, a ne dopustiti da je to izjede. U svakom slučaju, trebala je reći tebi. Mogla si je držati za ruku i dati joj snagu. To ljudima treba. Snaga. Naravno da te je briga. I mene je. Briga me je zato što želim da budeš sretna, da budeš slobodna, da voliš život, da vjeruješ ljudima, zvučim k'o vražji psihič, jelda?" Uhvatio me za ramena i protresao. "Jelda? Jelda, Sal?"

"Da."

Poljubio me je u tjeme.

"Jesam li ti smiješan?"

"Ne."

"Voliš li me?"

"Da."

"Znaš li koliko je sati?"

Nasmijala sam se. "Nemam blagog pojma."

"Polu pet ujutro", prošaptao je.

"Charlie! Ne mogu vjerovati."

"Istina je."

Pogledala sam na sat. Doista.

"Želiš li znati što mislim da bismo trebali učiniti?"

"Moraš otići. Odmah. Idi, idi, idi." Mahala sam rukama prema njemu. "A ja moram odmah, odmah, odmah u krevet. Sutra... danas..."

Uhvatio me je za ruke. "Slušaj me. Zašuti, Sal. Leći ćeš u krevet i spavat ćeš, a ja ću ostati ovdje."

"A Marianna?"

"Jebeš Mariannu."

"To nije baš lijepo."

"Dosta, dosta. Ne počinji o tome kakav sam gad. Samo lezi i spavaj, a kad se probudiš, ja ću biti ovdje i..."

"I što?"

"Vidjet ćemo onda. Sad idi. U krpe."

Bila sam preumorna da bih se prepirala s njim.

* * *

Glasovi. Hihot. Zanosan miris pržene slanine. Napadaj kašlja gospođe Murdoch.

Sjetila sam se.

S naporom sam otvorila oči i zagledala se u prozor; zavjese su se njihale na vjetru, padala je kišica. Odozdo je doprla još jedna provala smijeha.

Kakve je, dovraga, sve to imalo veze?

Otići ću k njemu i reći ću mu to.

Da.

Odgurnula sam toplu posteljinu i ustala iz kreveta.

Dan je bio grozan; vrt mi je izgledao kao da ga je pregazio Prvi svjetski rat.

Otići ću k njemu i reći ću mu da ga volim unatoč svemu, unatoč tome što je učinio mojoj majci.

"Sal."

Navukla sam kućni ogrtač i prošla četkom kroz kosu.

"Čujemo te kako stupaš. Doručak je spreman. Treba ti doručak. Dođi dolje."

Kad sam sišla, njih dvoje sjedilo je za kuhinjskim stolom.

"Jesam ti rekla da će se vratit?" promumlja gospođa Murdoch usta punih hrane.

"Za dlaku", rekla sam.

"Ali vratio sam se", rekao je Charlie. "A vidim da sam ostavio svoje stare školske fotografije u predvorju. Iz toga si trebala nešto zaključiti. Ne misliš valjda da bih zauvijek otišao bez njih."

Natrpao mi je tanjur hranom. Slanina, jaja, kobasice, prženi kruh.

"Uostalom, reci ti meni kako bih mogao živjeti bez gospođe M."

Sjela sam i počela jesti. Okrenuo se prema gospođi Murdoch.

"Od nje ni riječi."

"Možeš ti par minuta bit ozbiljan? Slomio si joj srce i sad to ne možeš začas popraviti. Idem ja nastaviti sa svojim poslom." S mukom je ustala od stola i izašla iz prostorije.

"Volim tu ženu. Volim je gotovo onoliko koliko volim tebe. Ne znam nikog drugog tko prži slaninu kao ona. Čak ni moja majka." Uzeo je komad slanine s mog tanjura i ubacio ga u usta. "O, Charlie, tvoja majka..."

"Bit će joj jako drago, stalno me je gnjavila i mrzila je Mariannu. Nije ju mogla smisliti."

"Čuj, u vezi s tvojom majkom..."

Nagnuo se prema meni i stavio ruku na moju.

"Što majka ne zna, neće je gristi. Čuj, ne moramo reći nikome, a možemo i reći cijelom svijetu. Možeš otići k liječniku, možeš na policiju. Nije važno. Odluka je tvoja. Samo tvoja, i moja, naravno. S tobom sam što god odlučiš."

Natočila sam šalicu čaja.

"Spavala sam kao klada", rekla sam mu. "Nisam mislila da ću ikad više spavati, ali eto. Mi smo tako čudne stvari, mi prokleti ljudi. Zar ne? Otkrila sam nešto što oduvijek želim znati. Nešto što mi je bilo toliko važno da sam povremeno pomišljala da ne mogu dalje ako ne saznam. A sada... sada znam da to mogu prebroditi. Tu polovičnost. Mislim da mogu. Izaći na kraj. Da. Stvarno mislim da mogu izaći na kraj s tim. Što se dogodilo dok sam spavala? Neka vrsta zdravorazumskog umirenja? Masaža moždanih stanica? Želiš li čaja?"

Odmahnuo je glavom.

"Uzgred, zašto nisi na poslu?"

"Zato što sam ovdje s tobom. Trebaš me, neko vrijeme, pa sam ovdje. Iskoristi to koliko možeš."

"Uzrujava me kad sam zbunjena."

"Mislim da to uzrujava svakoga."

"Moram otići k njemu."

"Da. To je jasno. S tim u vezi nema zbunjenosti. Hoćeš da pođem s tobom?"

"Htio bi? Možda bih htjela da sjediš u autu. Da budeš nevidljiv. Nisam sigurna. Bi li ti to smetalo?"

"Učinit ću što god želiš."

"Jadna stara majčkica."

"Da."

"Misliš da bi njoj smetalo?"

Dugo je razmišljao.

Popila sam čaj i promatrala njegovo lice.

"Mislim da bi osjetila olakšanje. Strašno je kad sam nosiš takav teret. To je jako mračna tajna. Rekao bih da se morala stalno osvrutati u strahu od nekakve odmazde. Oni su zgriješili, ne ti. Ti si potpuno nevina žrtva."

"Jadna stara majčkica."

"Da, pa možeš to ponavljati dovijeka ako želiš." Zabacio je glavu i zapjevao. "Dovijekaa, dovijekaa..."

Nasmijala sam se. "Baš si blesav."

"Zahvaljujem. Volim kad me hvale."

"Nju čovjek nikad ne bi povezao s grijehom."

"Ti bi jednostavno svu krivnju prebacila na njega?"

"Valjda. Ali..."

"Ali što?"

"Pustimo to. Idem se obući pa ćemo otići u Howth."

Zazvonio je telefon. Charlie je ispružio ruku i dohvatio ga. "Halo. O, bok. Kako si? Kako to misliš što ja tu radim? Ne. Predomislila se. Da. Tu je. Da. Pretpostavljam da hoće. Hoćeš li razgovarati s Davidom?"

Pokazala sam mu da mi doda telefon.

"Aha. Evo je. Vidimo se." Stavio mi je telefon u ruku uz rječit pokret obrvama.

"Bok, Davide."

"Bok, ljepotice. Vratio se."

"Da."

"Je li to dobro ili loše?"

"Budući da stoji pokraj mene i sluša, moram reći da je dobro. Žao mi je što ti jučer nisam odgovorila na poziv, ali vratila sam se jako kasno."

"Kad je polazak?"

"Počinjemo s probama u ponedjeljak, a idemo u petak."

"Razgovarao sam s Miramaxom o tome da ti glumiš Claru. Žele te vidjeti u New Yorku. Mislim da će biti nešto od toga, lutka. Hoćeš li se lijepo ponašati?"

"Ja se uvijek lijepo ponašam."

"Znaš na što mislim."

"Naravno da ću se lijepo ponašati."

"Onda ću im reći da je dogovoreno. Sjest ću na avion pa možemo k njima zajedno."

"Ma nema potrebe."

"Ionako hoću pogledati *Playboya*"

"Kako hoćeš. Čuj, moram ići. Možeš me nazvati kasnije?"

"Doći ću u New York. Utuvi si to u glavu, Sally. Javit ću se. Bok, draga. Pusa, pusa i još jedna za Charliea."

"Pusa", rekla sam. Odložila sam telefon.

"Život ide dalje."

* * *

Odvezli smo se u Howth u udobnom BMW-u. Kiša nije posustajala, niski oblaci bili su crni i prepuni vode, brisači su radili prekovremeno. S brda na kojem je bila djedova kuća grad se jedva vidio.

Iznad ulaznih vrata bilo je upaljeno svjetlo; reklo bi se da su nas očekivali.

Sjedila sam u autu sva stisnuta. "Bojim se."

Charlie me je obgrlio oko ramena i poljubio u obraz. "U redu je, ljubavi. Ne brini se. Idi sad. Bit će sve gore što više budeš oklijevala. Idi, idi." Nježno me je pogurnuo. Otvorila sam vrata. Kiša je navrla unutra. "Požuri, inače ćemo se podaviti."

Izašla sam i potrčala prema vratima. Gospođa Carruthers sigurno je bila gledala kroz prozor jer vrata su, kad sam došla do njih, bila otvorena.

Ona je stajala u predvorju. Izgledala je blijedo i umorno.

"Rekao je da ćete doći. Je li ono u autu vaš suprug? Zašto ne uđe i skloni se od kiše? U dnevnom boravku gori vatra. Može popiti šalicu kave."

"Hvala vam."

Kad sam pomolila glavu kroz vrata kako bih dozvala Charliea, začula se potmula grmljavina i gotovo u isti tren nebo je rasparala munja. Prije nego što sam stigla otvoriti usta, izletio je iz auta i uletio u kuću.

"O, Bože!"

Gospođa Carruthers zatvorila je vrata.

"Gospođo Carruthers, ovo je moj suprug, Charlie. On mrzi grmljavinu."

"Ne, ne, ne. Kako ste? Stvar je u munji. Moram priznati da se od toga sav isprepadam. Grmljavina mi uopće ne smeta. Nego ovo drugo. Oprostite, molim vas."

"Ni ja to baš ne volim, gospodine." Na licu joj se pojavio nagovještaj osmijeha. "Možda biste radije sjedili sa mnom u kuhinji. Zapaljena je vatra u..."

"Jako ste ljubazni."

"Molim vas da samo trenutak pričekate, gospodine, moram odvesti Sally u sobu Njegova gospodstva. U krevetu je. Bojim se da uopće nije dobro. Imao je jako lošu noć."

Charlie me je potapšao po ramenu.

"Bit ću u redu, draga. Gospođa Carruthers dobro će me zbrinuti."

U kaminu je pucketala vatra, bacajući razigrane sjene na strop. Zavjese su bile navučene, zrak ustajao. Svjetiljka na stoliću pokraj njegovog kreveta osvjetljavala mu je blijedo lice i kosu.

Imao je goleme crne podočnjake; tog jutra nitko ga nije obrijao. Bio je podbočen s nekoliko jastuka i izgledalo je kao da je pokrivač pretežak za njegovo tijelo. Na prstima sam prišla krevetu; nisam bila sigurna je li budan ili spava. Stajala sam i gledala ga. Izgledao je jako umorno, gotovo preumorno da bi bio živ. Zar otkrivanje svojih tajni ima takav učinak? Ruke su mu nepomično ležale na pokrivaču. Ispružila sam ruku i nježno dotaknula njegovu. Bila je hladna, ali malo se pomaknula na moj dodir.

"Sjedni. Nemoj stajati. Sjedni. Tu ti je stavila stolac da možeš sjesti." Glas mu je bio prilično snažan.

Sjela sam. Otvorio je oči i gledao me. Uhvatio je moju ruku i čvrsto ju je držao.

"Znao sam da ćeš doći."

"Djede..."

"He-he-he." Na trenutak se nasmijao, a potom utihnuo.

"Samo se ti smij." To je zvučalo ogorčeno. "Nisam htjela biti gruba. Zao mi je. Kako da te oslovljavam?"

Šutio je.

"Ako ti ne znaš, kako ću, dovraga, ja?"

Svojim je prstima opipavao moje.

"Tako dugo želim umrijeti", rekao je.

Stavila sam ruku preko njegove; od njega nije preostalo ništa, nekoliko starih kostiju koje drži zajedno sparušena koža. Bila me je prevarila njegova dostojanstvenost, uspravno držanje tijela. Cijeli život mazao nam je oči, svima osim majčkici, jednoj staroj majčkici.

U meni se digao val bijesa i pomislila sam da bi bilo jako lako ubiti ga, jednostavno mu staviti jedan od tih jastuka preko lica. Za to bi trebalo tek nekoliko trenutaka i vrlo malo pritiska.

Izvukao je ruku ispod moje. "Vidiš, ja možda ne vjerujem u Boga, ali vjerujem u dobro i zlo. Draga moja Sally, ne zaboravi da zlo rađa zlo, uvijek iznova."

Pitala sam se kako je znao o čemu razmišljam.

"Pročitala sam ono što si napisao. Jesu li to činjenice ili fikcija?"

"Što želiš da ti kažem?"

"Istinu."

"Činjenice, naravno. I? Mrziš li me?"

"Što želiš da ti kažem?"

"Istinu."

"Želim te mrziti zbog toga što si učinio mojoj majci. Zbog toga što si učinio sebi i meni. Tu sam, naravno, i ja. Nekakva nakaza. Eto što sam. Otkrio si mi tajnu koju ne želim. Nitko nikad ne bi htio takvu tajnu. Nitko. Želim te mrziti zbog toga i zbog tvoje licemjerne religioznosti. Kako si se usudio postati biskup, kako se usuđuješ zauzimati taj uzvišeni položaj..."

"Draga moja djevojko", prekinuo me je. "I mnogo gori ljudi od mene, gori grešnici od mene, postajali su biskupi. Nemoj da uvlačimo Crkvu u ovo. Ubojice, pronevjeritelji, lopovi, razvratnici, podlaci svih vrsta. Povijest Crkve puna je ljudi koje bi smatrala nedostojnima. Ljudi s kojima ne bi htjela hodati istom stranom

ulice. I đavola i anđela. Samo se sjeti toga kad počneš upirati prstom."

Govor ga je izmorio i zatvorio je oči.

Ustala sam i otišla do prozora. Razmaknula sam teške zavjese. Oblaci su se obmotali oko nas; jedva sam razabirala živicu u dnu vrta. Činilo se da je grmljavina otišla dalje, ali kiša je postojano kuckala o prozore; kapljice su se razbijale o okna i potom ponirale prema već dobrano natopljenom tlu.

"Ne mrzim te."

"Navuci zavjese. Pogled na tu kišu nepodnošljiv mi je"

Pažljivo sam ih navukla, ne ostavivši ni najmanju pukotinu.

"Dođi ovamo. Sredi mi jastuke. Želim se uspraviti."

Vratila sam se do kreveta, malo ga podigla i namjestila jastuke iza njega.

"Hvala ti. Hvala ti. To je dovoljno. To će biti u redu." Rukom se povukao za kosu.

"Tako ne volim kad mi nije dobro. Tako ne volim kad ne držim stvari u svojim rukama. Kukam i gundam. Gdje je ta žena?"

"Koja žena?"

"Gospođa Carruthers. Trebala ti je donijeti kavu."

"Doći će. Smiri se. Daje kavu mom mužu. Nakon toga će doći."

"Tvom mužu?"

"Da. Boji se grmljavine. Pa drhturi u kuhinji."

"Mislio sam da je otišao. Da te ostavio."

"Vratio se. Trebala sam ga. Pročitao je tvoje... on zna."

"Zna?"

"Da."

"Je li to pametno?"

Nasmijala sam se. "Naravno da je pametno. Ne znam što si očekivao da ću učiniti, djede. Rekla sam Charlieu. To je sve što ću učiniti."

"Pozvoni ženi da dođe."

"Doći će kad stigne."

Opet sam sjela pokraj kreveta, primakavši stolac blizu njega. Uхватила sam ga za ruku. Prignula sam se i poljubila je. Prsti su mu drhtali kad sam prislonila usne uz njih.

"Zašto si to učinila?"

"Nisi čuo što sam rekla?"

"Kad? Što?"

"Ne mrzim te. Ne mogu. Stalno ponavljam moraš ga mrziti, ali ništa od toga. Prilično si mi drag. Uostalom, nemam nikog drugog osim tebe. Godinama sam sanjala da ću jednog dana naći oca, a s njim i potpuno novu prošlost. A sad sam zapela s tobom... a ti želiš umrijeti i onda..."

"I onda?"

"Onda ćemo biti samo ja i Charlie. I, naravno, Shakespeare, Čehov, Beckett i svi oni drugi ljudi čije će mi riječi ispunjavati glavu. Glumit ću za tebe, za svaku svoju ulogu pitat ću se što bi on mislio o ovome. Je li ovo bilo dovoljno dobro za njega? Aha. Tako će biti. A ti slobodno sjedni sa svojim drugim kvarnim biskupima gdje god ćete već biti, gledaj me odande i reci im ona je moja. Jako sam ponosan na nju. Hoćeš li?"

"Ne mrziš me?"

Odmahnula sam glavom.

Vrata su se otvorila i gospođa Carruthers ušla je s pladnjem; srebrni je vrč za kavu svjetlucao, a šalice i tanjurići zveckali dok je hodala preko sobe.

"Ostavite", rekao je. "Tamo. Ostavite tamo na stolu. Ona može natočiti."

Gospođa Carruthers bez riječi je stavila pladanj na stol i izašla.

"Posluži se", rekao je kad su se vrata zatvorila.

"Malo kasnije."

Sjedili smo u tišini; vatra je pucketala, a kiša bubnjala o prozor. Držala sam ga za ruku. Oči su mu bile otvorene i gledao je ravno preda se. Prstima sam mu nježno gladila zglavak.

"Bila je tako lijepa", naposljetku je rekao. "Nisam joj htio nauditi. Vjeruj mi."

"Znam, djede."

"Hoćeš li mi ikad oprostiti?"

"Oprostila sam ti. Opraštam ti. Zauvijek."

Prignula sam se i poljubila ga u obraz.

"Hoćeš li učiniti nešto za mene?"

"Naravno."

Stavio je ruku preko mjesta gdje sam ga poljubila.

"Ne smije nestati."

"Neće, a uostalom imam ja toga još."

"Drago moje dijete."

"Što želiš da učinim?"

"Čitaj mi."

"Naravno. Što želiš da ti čitam?"

"Tamo na stolu. Proslov Sv. Ivana. Molim te."

Uzela sam Bibliju.

Čvrsto mi je držao ruku u svojoj, pa sam nespretno listala stranice od vrlo tankog papira dok nisam našla Evanđelje po Ivanu. Pogledala sam ga. Kimnuo je i nasmiješio mi se.

"Dobra si cura. Moja cura."

Počela sam čitati.

*U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše kod Boga - i Riječ
bijaše Bog.*

Ona u početku bijaše kod Boga.

*Sve je po njoj postalo i ništa što je postalo nije bez nje
postalo.*

U njoj bijaše Život i Život bijaše svjetlo ljudima.

I Svjetlo svijetli u tami, i tama ga ne obuze.

*Pojavi se čovjek, poslan od Boga, kojemu bijaše ime
Ivan.*

*On dođe kao svjedok da svjedoči za Svjetlo, da svi
vjeruju po njemu.*

On ne bijaše Svjetlo, nego - da svjedoči za Svjetlo.

*Svjetlo istinito, koje rasvjetljuje svakog čovjeka, dođe
na ovaj svijet.*

*Bijaše na svijetu, i svijet postade po njemu, a svijet ga
ne upozna.*

*K svojim dođe, ali ga njegovi ne primiše. A svima koji
ga primiše dade vlast da postanu djeca Božja: onima
koji vjeruju u njegovo ime:*

*koji nisu rođeni ni od krvi, ni od volje tjelesne, ni od
volje muževlje, nego - od Boga.*

I Riječ tijelom postala i nastanila se među nama. I mi smo promatrali slavu njegovu, slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca - pun milosti i istine^{36}.

Isprva je izgovarao riječi zajedno sa mnom, snažnim i zvonkim glasom.

I Svjetlo svijetli u tami, i tama ga ne obuže.

Izgovorili smo to u isti mah. Zatim je utihnuo, pažljivo slušajući čudesne riječi.

Zaspao je, nagnuvši se postrance u krevetu. Izgledao je sigurno i udobno.

Polako sam izvukla ruku iz njegove i otišla po još kave. Prešla sam sobu na prstima, razmišljajući o pjesništvu, milosti i istini.

U sobi se nije čuo nikakav zvuk, čak ni pucketanje vatre, koja je tinjala. Pogledala sam prema krevetu; svjetlo mu je i dalje obasjavalo lice i kosu. Bio je tako miran, s glavom u jastucima, mirnih ruku izvan pokrivača. Odložila sam kavu i prišla krevetu. Samo se činilo da spava. Uхватила sam njegovu ruku i opet je poljubila; potom sam sjedila uz njega na stolcu nježno ga držeći za ruku, svjetlo vatre treperilo je oko nas, i kava se ohladila.

Bilješka o autorici

Jennifer Johnston (Dublin, 1930) jedna je od najcjenjenijih suvremenih irskih spisateljica. U svojoj karijeri "tihe žene irske književnosti", kako su je kritičari nazvali, objavila je petnaestak romana i nekoliko drama. Zanimljiv je podatak da je prvi roman objavila kad su joj bile četrdeset i dvije godine. Otad je za svoj rad dobila razne nagrade, prema jednom njezinu romanu snimljen je film, a kolege književnici govore o njoj biranim riječima.

U svojim se djelima J. Johnston ponajprije bavi međuljudskim odnosima. Vanjske okolnosti, ma kako bile "nametljive" (primjerice, sukobi u Sjevernoj Irskoj), u pravilu su u pozadini, odnosno čitatelj stječe sliku o njima kroz prizmu likova. U takvu "prigušenu" tonu autorica se dotiče raznih "rubnih" situacija: primjerice, izopćenje iz društva povezano s (neopravdanom) optužbom zbog pedofilskih sklonosti; seksualno zlostavljanje u obitelji; gubitak najbližih kao posljedica terorizma; borba protiv neizlječive bolesti; incest. Kao pripadnica Irske crkve često se zaokuplja opadanjem protestantizma u Irskoj u 20. stoljeću i raznim povijesnim temama (npr. Prvi svjetski rat, Irski rat za neovisnost...). Na primjedbe nekih kritičara da joj je tematika relativno skućena i da joj manjka aktualnosti odgovara riječima: "Želja mi je da u mojim djelima čitatelji pronalaze male istine".

Johnston je najjača upravo u ocrtavanju psiholoških nijansi likova. Stil joj je jezgrovit i jednostavan, a pristup nekonvencionalan i lišen sentimentalnosti. Nikad ne donosi jednoznačan sud, nego nastoji s više strana prikazati stvarnu osobu u određenoj situaciji, a zatim prepušta čitatelju da na svoj način promisli i preradi predočene okolnosti.

U romanu *Milost i istina* (2005) fabula se, što je u Johnston uobičajeno, naoko usput dotiče mnogih tema: mondenog svijeta

glumaca/glumica i njihovih menadžera, roditeljstva/majčinstva, sraza duhovnih težnji i zemaljskih nesavršenosti u životu svećenika, (ne)autentičnosti medijskog izvješćivanja o događajima poput rata u Iraku itd. Iz supostavljenih priča pripadnika dviju različitih generacija razabire se još jedan snažan naglasak, naime osjetan pomak irskog mentaliteta i načina života prema slobodnijem, "europskijem" i "svjetskijem" svjetonazoru naspram negdašnje jače sputanosti društvenim i vjerskim konvencijama. Autorica je izrazila taj kontrast i na formalnoj razini, uklopivši u diskurs glavne junakinje u prvom licu, koji je satkan od kratkih, odsječnih rečenica, "priču unutar priče" drugoga protagonista iz bitno drukčijega vremena i miljea.

Vrijedno je spomenuti i motiv "ratnih igara", koji se provlači kroz tekst: s jedne strane on se odnosi na konkretni rat u Iraku, a s druge na "rat" među supružnicima, "rat" unutar obitelji (ovdje najuže), "rat" svakog pojedinca s vlastitom nutrinom. Stavljajući ih u kontrapunkt s igrama, bolna i traumatična iskustva autorica ublažava sugestijom (da li gorkom, ili rezigniranom, ili pak punom optimizma?) kako sve to, a ponajprije sebe same, ne bismo trebali uzimati previše ozbiljno ni previše tragično. Na razini konkretnog rata vidimo kako ginu djeca prestrašenih pogleda, ali s tim se isprepleće već prilično raširena slutnja da mediji, najblaže rečeno, ne prenose objektivnu sliku stvarnosti. Na osobnoj razini, šokantnoj prošlosti glavne junakinje suprotstavljena je njezina aktualna sadašnjost, koja u načelu može funkcionirati i bez ikakva osvrtanja. Ona na koncu mora izabrati između osude i gađenja s jedne strane te sućuti i opraštanja s druge.

Nekoliko će citata najbolje ocrtati temeljna promišljanja i dvojbe glavnih likova: "Možda je to napokon istina. Možda nisam trebao napisati ovo pismo. Možda bi bilo bolje da su sve te stvari ostale neizrečene. (...) uostalom, stoje, dovraga, istina? Cijeli moj život bio je velika neistina i sada, došavši do njegova kraja, želim popraviti stvari. Samo što bi, naravno, istina mogla uzrokovati više patnje nego što ikome od nas treba. Kako da znamo? Ili, kao što bi ti vjerojatno rekla, kako da jebeno znamo?" "Otkrila sam nešto što oduvijek želim znati. Nešto što

mi je bilo toliko važno da sam povremeno pomišljala da ne mogu dalje ako ne saznam. A sada... sada znam da to mogu prebroditi. (...) Život ide dalje."

Autoričine "male istine" uistinu potiču na razmišljanje. Ovo djelo kao da postavlja pitanja: postoje li okolnosti u kojima bi onaj koji nije bez grijeha ipak trebao baciti kamen? i nije li bolje nastojati razumjeti, i tako možda prevladati, uzroke zastranjenja nego postavljati granice svojem opraštanju?

Jennifer Johnston dosad je objavila sljedeća djela: romane *Zapovjednici i kraljevi* (*The Captains and the Kings*, 1972), *Vratnice* (*The Gates*, 1973), *Koliko milja do Babilona?*

(*How Many Miles to Babylon?*, 1974), *Sjene na našoj koži* (*Shadows on Our Skin*, 1977; ušla u uži izbor za nagradu Booker), *Stara šala* (*The Old Jest*, 1979), *Božično drvce* (*The Christmas Tree*, 1981), *Čovjek sa željezničke stanice* (*The Railway Station Man*, 1985), *Ludino utočište* (*Fool's Sanctuary*, 1988), *Nevidljivi crv* (*The Invisible Worm*, 1992), *Opsjenar* (*The Illusionist*, 1995), *Dva Mjeseca* (*Two Moons*, 1998), *The Gingerbread Woman* (2000), *Ovo nije roman* (*This Is Not a Novel*, 2002), *Milost i istina* (*Grace and Truth*, 2005) i *Budalasti smrtnici* (*Foolish Mortals*, 2007) te drame *Slavuj, a ne ševa* (*The Nightingale and Not the Lark*, 1981), *Indijansko ljeto* (*Indian Summer*, 1983), *Trijem* (*The Porch*, 1986) i *Pustinjska uspavanka* (*The Desert Lullaby*, 1996). Za roman *Stara šala* 1979. godine dobila je književnu nagradu Whit-bread.

Damjan Lalović

Footnote

{1} Drama irskog protestantskog dramatičara Johna Millingtona Syngea punog naslova *The Playboy of the Western World* (Playboy zapadnog svijeta, 1907). [Sve su bilješke prevoditeljeve (op. ur.).]

{2} Iz pjesme "Oda zapadnom vjetru" P. B. Shelleya.

{3} U izvorniku: *Moth*. Radi se o neprevedivoj igri riječi: s jedne strane *moth* je skraćeni oblik od *mother* (majka), a s druge (drukčije izgovoren) znači, među ostalim, "moljac".

{4} Proturatna drama irskog dramatičara Seana O'Caseya punog naslova *The Plough and the Stars* (Plug i zvijezde, 1926).

{5} Junakinja Shakespeareove *Oluje*.

{6} **Lat** - Blagoslovljeni neka blagoslovi, po Kristu Gospodinu našem.

{7} W. Shakespeare, *Oluja* (prev. Milan Bogdanović), Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996, str. 117.

{8} Isto.

{9} Isto.

{10} Završni stihovi Yeatsove pjesme "The Circus Animals'Desertion".

{11} George Bernard Shaw, *Sveta Ivana* (prev. Marko Maras), u: *Drame*, Alfa, Zagreb, 2005, str. 480.

{12} Isto.

{13} S. Beckett, *U očekivanju Godota* (prev. Alka Škiljan), Mozaik knjiga, Zagreb, 2001, str. 78.

{14} S. Beckett, nav. dj., str. 79.

{15} *Lat*. - I u vijekove vjekova.

{16} *Fr*. - Sretan put.

{17} S. Beckett, nav. dj., str. 47

{18} *Fr*. - grubo mljevena svinjska pašteta (doslovno"seljačka pašteta")

{19} *Fr*. - u jeku rata.

{20} Vrlo jako irsko alkoholno piće, čija je proizvodnja zabranjena.

{21} W. Shakespeare, Sonet 29 (prev. Luko Paljetak), u: *Soneti*, Znanje, Zagreb, 1984, str. 35.

{22} Psalam 100, *Biblija. Stari i Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993, str. 546.

{23} Službena rezidencija dablinskog gradonačelnika.

{24} J. Keats, "Oda slavuju" (prev. Luko Paljetak), u: *Antologija pjesništva engleskog romantizma*, Konzor, Zagreb, 1996, str. 266.

{25} Ova i nekoliko kitica na sljedećim stranicama slobodan su prijevod irskih dječjih pjesama.

{26} Dekret Katoličke crkve donijet 1907. kojim su nevažećima proglašeni brakovi koji nisu sklopljeni pred ovlaštenim katoličkim svećenikom.

{27} University College Dublin, vodeća irska sveučilišna ustanova.

{28} Otkrivenje 1, 4, *Biblija*, nav. dj., str. 1153.

{29} Luka 2, 29-32, *Biblija*, nav. dj., str. 985.

{30} Luka 15, 18-19, *Biblija*, nav. dj., str. 1001.

{31} Job 19, 25-26, isto, str. 597.

{32} Namaz na bazi kvasca.

{33} Slobodan prijevod teksta evergrina "Smoke Gets in Your Eyes" koji su 1933. godine napisali Jerome Kern i Otto Harbach, a kojega je po svoj prilici najslavnija obrada ona Plattersa iz 1958. godine.

{34} S. Beckett, nav. dj., str. 79.

{35} Isto

{36} Ivan 1,1-14, *Biblija*, nav. dj, str. 1013.

Table of Contents

[Milost i istina](#)

[1.](#)

[Biskupovo sjećanje](#)

[2.](#)

[Bilješka o autorici](#)

[Footnote](#)